

WILLIAM FAULKNER

FA UL KE R

PE
PATUL
DE
MOARTE

WILLIAM FAULKNER ● PE PATUL DE MOARTE

© William Faulkner, AS I LAY DYING
Random House, Inc., New York

WILLIAM FAULKNER

PE PATUL DE MOARTE

**In românește de HORIA-FLORIAN POPESCU
și PAUL GOMA**

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

Coperta de Sergiu Georgescu

Lul
HAL SMITH

D a r l

Jewel și cu mine venim de la cîmp, călcînd pe potecă în șir indian. Deși merg înaintea lui cu cincisprezece picioare, cineva care ne-ar privi dinspre magazia de bumbac ar vedea, cu un cap deasupra mea, pălăria de paie, veche și hărtănită a lui Jewel.

Poteca, netezită de umblet și coaptă de dogoarea lui Cuptor ca o cărămidă, alunecă printre tarlalele verzi de bumbac pînă la magazia de bumbac din mijlocul cîmpului, unde cotește și o înconjoară pe după cele patru colțuri rotunjite și o ia din nou peste cîmp, șlefuită sub pași.

Magazia de bumbac e din bîrne grosolane, dintre care lipitura a căzut de mult. Pătrată, cu acoperișul într-o apă, spart, se lasă-ntr-o rîină, paragină pustie și licăritoare în lumina soarelui, cu cîte o fereastră largă, pe firul potecii, în cei doi pereți opuși. Cînd ajungem, eu cotesc și țin cărarea ce înconjoară magazia. Jewel, cînșpe picioare-ndărătul meu, privind drept înainte, trece prin fereastră dintr-un singur pas. Privind țintă drept înainte, cu ochii-lemnii pe obrazul de lemn, străbate dușumeaua din patru pași, cu gravitatea țeapănă a unui tutungiu indian în salopetă peticită și însuflețit doar de la brîu în jos, și, dintr-un singur pas, trece prin fereastra opusă, din nou în potecă, chiar cînd eu dau

colțul. În șir indian și la distanță de cinci picioare, de astă dată Jewel în față, o ținem tot pe potecă, în sus, spre poalele râpci.

Căruța lui Tull e lângă izvor, priponită la stănog, cu hățurile înfreșurate pe speteaza leagănului. Leagănul e de două locuri. Jewel se oprește la izvor și ia tigva de pe crăca de salcie și bea. Trec de el și urc poteca și încep să aud fierăstrăul lui Cash.

Când ajung pe creastă, Cash nu mai taie la fierăstrău. În picioare, pe un morman de așchii, îmbucă două scînduri. Între fibrele întunecate carnea lor e galbenă ca aurul, ca aurul moale și poartă pe canturi, în unduiri line, urmele teslei : bun dulgher, Cash. Ține pe capră cele două scînduri îmbucate pe canturi, a patra parte din ladă. Ingenunchează, ochește în lungul muchiilor, apoi le lasă mai jos și ia tesla. Bun dulgher. Addie Bundren nu-și putea dori o ladă mai bună în care să se odihnească. Asta are să-i dea tărie și alinare. Apuc spre casă, urmărit de Tșșșuc
al teslei. Tșșșuc Tșșșuc

C o r a

Și-așa că am pus ouăle de-o parte și ieri am copt. Și cozonacii mi-au ieșit tocmai bine. Noi, în mare parte, din păsări trăim. Bune ouătoare, atâtea, puține câte ne-au mai rămas după oposumi și altele. Și șerpilor, vara. Un șarpe-ți pătrunde-n coteț mai iute ca orice. Și-așa că, după ce era cât p-aci să ne coste mult mai mult decît credea domnul Tull, și după ce-am promis că ieșim la socoteală cu diferența la numărul de ouă, a trebuit să fiu mai atentă ca oricînd, fiindcă eu mi-am pus obrazul ca să le luăm... Și-am fi putut ține păsări mai ieftine, dar, dè, așa am făgăduit, cum mi-a zis domnișoara Lawington, cînd m-a sfătuit să fac rost de-o rasă bună, fiindcă însuși domnul Tull e de părere că un bun soi de vaci ori de porci cu timpul își scoate banii. Și-așa că, pierzînd atîtea, nu ne-a mai dat mîna să folosim noi înșine ouăle, fiindcă n-aș fi suportat să mă mustre domnul Tull, cînd eu mi-am pus obrazul pentru ele. Și-așa că, atunci cînd domnișoara Lawington mi-a zis de cozonaci, m-am socotit că-i pot coace eu și să cîștig deodată de-ajuns ca să sporesc valoarea netă a cîrdului cu echivalentul a două capete. Și că, dacă pun de-o parte câte-un ou, câte-un ou, chiar ouăle n-or să ne coste nimic. Și săptămîna asta s-au ouat așa de bine, că nu numai c-am pus de-o parte destule ouă ca să facem

cozonaci, bașca de ce ne legasem să vindem, dar am pus de-o parte destule, că făina și zahărul și lămnele n-or să ne coste nimic. Și-așa că ieri am copt, mai cu grijă decît am copt vreodată-n viața mea și cozonacii mi-au ieșit tocmai bine. Da' cînd ne-am dus azi-dimineață la oraș, domnișoara Lawington mi-a zis că doamna s-a răzgîndit și că nu mai are de gînd să dea serata, cum spusese.

„Oricum, trebuia să ia cozonacii“, zice Kate.

„Bine“, zic, „acum socotesc că n-a avut niciodată trebuință de ei.“

„Trebuia să-i ia“, zice Kate. „Da' cucoanele de oraș, alea bogatele, le dă mîna să se răzgîndească. Alor săraci nu.“

Bogăția n-are preț în ochii Domnului, căci El vede ce-i în suflet. „Poate-i vînd sîmbătă, la tîrg“, zic. „Chiar că mi-au ieșit bine.“

„Nu capeți doi dolari de bucată“, zice Kate.

„Da-i ca și cum nu m-ar costa nimic“, zic. „Le-am pus de-o parte și din ele o duzină am dat-o pe zahăr și pe făină. E ca și cum nu m-ar costa nimic, fiindcă chiar și domnul Tull își dă seama că ouăle puse de-o parte erau bașca de ce ne-am legat să vindem, așa că-i ca și cum le-ăm fi găsit ori ni le-a dăruit careva.“

„Trebuia să ia cozonacii ăia, după ce că mai și-a dat cuvîntul“, zice Kate. Domnul vede ce-i în suflet. Dacă-i voia Lui ca unii oameni să aibă o părere despre cînte și alții alta, nu-i treaba mea să-I cercetez voia.

„Socotesc că n-a avut niciodată trebuință de ei“, zic. „Și chiar că mi-au ieșit bine.“

Plapuma-i trasă pînă sub bărbie, așa, arșiță cum e, doar mîinile amîndouă și obrazul afară. E sprijinită de pernă, cu capul înălțat, ca să poată vedea afară, pe fereastră și-l auzim de fiecare dată cînd apucă fierăstrăul

ori tesla. De-am fi surzi, uitându-ne la obrazul ei, aproape l-am auzi și vedea. Obrazul i-i atît de veștejit, că oasele împung pielea în muchii albe. Ochii i-s ca două lumînări cînd, sub privirea ta, se scurg în găvanele de fier ale sfeșnicelor. Dar mîntuirea și iertarea veșnică nu pogoară asupra-i.

„Mi-au ieșit tare frumos“, zic. „Da' nu ca prăjiturile de le cocea Addie.“ După fața de pernă poți să-ți dai seama cum spală și cum calcă fata aia, dacă și ăsta se mai cheamă călcat. Măcar asta să-i arate cît de oarbă a fost, că zace acolo, la cheremul și bunu-plac a patru bărbați și-un zdrahon de fată. „Nu-i femeie-n ținut să se-ntreacă la copt cu Addie Bundren“, zic. „Un lucru-i sigur, de s-ar scula de pe boală și-ar coace iară, cozonacii noștri n-ar avea nici o căutare.“ Sub plapumă nu-i mai mult decît o mogîldeață cît un cristei și singurul semn după care știi că răsufală e foșnetul saltelei umplută cu păstăi. Nici părul de pe tîmplă nu i se clintește, chiar cu fata aia de stă drept deasupra ei și-i face vînt cu evantaiul. Pe cînd ne uităm la ea, trece evantaiul dintr-o mîină-ntr-alta, fără să contenească din mișcare.

„O fi dormind?“ șoptește Kate.

„Ba se uită la Cash, colo“, zice fata. Auzim fierăstrăul în scîndură. Aduce cu sforăitul. Eula se răsucește pe cufăr și se uită afară, pe fereastră. Măgelele-i vin tare frumos la pălăria aia roșie. N-ai zice c-a dat pe ele doar douășcinci de cenți.

„Trebuia să ia cozonacii ăia“, zice Kate.

Sigur că banii mi-ar fi prins bine. Da-i ca și cum nu mă costă nimica, afară de copt. Pot să-i spun că oricui i se poate întîmpla să dea chix, numai că nu toți scapă dintru aceasta fără de pată, așa am să-i spun. Că nu

oricine-i în stare să-și înghită greșelile, așa am să-i spun.

Vine cineva pe sală. E Darl. Nu se uită-năuntru când trece prin dreptul ușii. Eula îl urmărește cum trece și cum dispare din privire către spatele casei. Mîna i se înalță, atinge ușor mărgелеle, apoi părul. Când își dă seama că mă uit la ea, privirea i se stinge.

D a r l

Taica și Vernon stau pe prispa din spate. Taica împinge tutunul de pe capacul tabacherii pe buza de jos pe care-o ține ținută între degetul mare și mijlociu. Ei se uită-n jur, pe cînd cu străbat prispa și scufund tigva în găleată și beau.

„Unde-i Jewel ?“ zice taica. Pe cînd eram copil, am descoperit înțîia oară ce gust minunat are apa după ce-a stat o vreme în găleată de cedru. Rece și iute, nițel tămîiată, cum miroase vîntul fierbinte de iulie printre cedri. Pe puțin șase ceasuri să stea și s-o bei din tigvă. Apa n-ar trebui niciodată băută din fier.

Și noaptea e și mai bine. De obicei, stăteam pe sală, întins pe-o saltea de paie și așteptam, pînă ce-i auzcam pe toți că dorm și-atunci puteam să mă ridic și să mă duc iar la găleată. Era neagră totdeauna, polița neagră și ea, oglinda liniștită a apei o deschizătură în nesfîrșit, rotundă, prin care, înainte de a o tulbura, trezind-o cu căucul, puteam să văd o stea ori două, poate în găleată și poate în căuc, o stea ori două, înainte să beau. Apoi am crescut, m-am făcut mai mare. Atunci am început să aștept să se ducă la culcare cu toții, ca să pot sta întins, cu poalele cămășii sumese, auzindu-i cum dorm, simțindu-mă fără să mă ating, simțind cum tăcerea de răcoare îmi adie peste mădulare și întrebîndu-mă dacă

acolo, în întuneric, e Cash, făcînd și el asta, ori poate că el o făcea de vreo doi ani, înainte ca eu s-o fi putut dori ori să fiu în stare s-o fac.

Taica are labele picioarelor vătămate rău, degetele mari chircite și-ncîrligate și noduroase și nici o unghie la degetele mici, de cînd era băiat, de la munca grea și în umezeală și cu încălțări făcute în casă. Lîngă scaun, bocancii lui butucănoși. Parc-ar fi ciopliți din fontă cu un topor bont. Vernon a fost la oraș. Nu-l știu să se fi dus vreodată la oraș în salopetă. Nevastă-sa, zice lumea. Înainte a fost învățătoare.

Arunc pe jos ce-a mai rămas în tîgvă și mă șterg la gură cu mîneca. Are să plouă înainte să se lumineze de ziuă. Poate chiar înainte de se-ntunecă. „Jos, la grajd“, zic. „Înhamă.“

Acolo, jos, hîrjonindu-se cu calu-ăla. O să treacă prin grajd către pășune. Calul nu se vede e-acolo,-n deal, printre puieții de pin, unde-i răcoare. Jewel fluieră o dată și ascuțit. Calul sforăie, atunci Jewel îl vede cum îi scapără culorile, țipător, în umbra frunzișului, albastră. Jewel fluieră din nou. Calul vine, își dă drumul pe po-vîrniș la vale, cu picioarele-nțepenite și-și ciulește și-și scutură urechile și-și rostogolește ochii ceacîri și se oprește, frînt, la vreo douăzeci de pași de Jewel, ponciș, pîndindu-l cu capul răsucit și încordat ca o pisică.

„Poftiți, domnule“, zise Jewel. Calul se mișcă. Își mișcă pielea iute-iute și și-o-ncrețește și limbi involburate pîlpîie ca tot atîtea flăcări. Dă un galop scurt și ocolit, scuturîndu-și coama și plesnind din coadă și bolovănind ochii și se oprește iar, înțepenit pe copite, pîndindu-l pe Jewel. Jewel se duce ață la el, cu mîmîile lipite de coapse. Fără picioarele lui Jewel, ei doi par, în soare, două figuri cioplite pentru un tablou *sauvage*.

Cînd Jewel e gata să-l atingă, calul se-nalță pe picioarele dindărăt și cu cele din față bate înspre Jewel. Apoi Jewel e-nconjurat de o aureolă scînteietoare de copite ca de o părere de aripi ; printre ele și sub pieptul umflat al calului, el se mișcă în undiri fulgerătoare de șarpe. Pentru o clipă, înainte să simtă în brațe smucitura, își vede trupul desprins de pămînt, orizontal, șfichiind ca un șarpe aerul, pînă ce nimerește nările calului și atinge iar pămîntul. Atunci rămîn în nemișcare, împietriți, înspăimîntați, calul tras îndărăt, proptit pe picioare țepene și tremurînde, cu botul în pămînt ; Jewel, bine înfipt în călcîie, taie cu o mîna răsuflarea calului, cu cealaltă îl bate pe gît ușurel, dragăstos și-ndelung și-l înjură crunt și spurcat.

Stau încleștați și înfricoșători ca ciopliți în piatră, calul tremură și geme încetișor. Și-apoi Jewel e pe spinarea lui. Se-azvîrle printr-o răsucire scurtă și șerpuită ca plesnetul de bici, trupul lui e jumate-n aer, jumate una cu calul. Pentru încă o clipă, calul rămîne înțepe-nit, eu botul în pămînt, înainte de a țîșni în galop. Coboră dealul în salturi frînte, de să-și rupă spinarea, cu Jewel deasupra, înfipt ca o lipitoare, pînă la zaplaz, unde se oprește, rupt, înfipt în copite, adunat, gata s-o ia din nou la goană.

„Brava“, zice Jewel, „ho, acu, că ți-o fi de-ajuns.“

La grajd, Jewel își dă drumul de pe cal din mers. Calul pătrunde-n boxă, Jewel după el. Fără să se uite-napoi, calul zvîrle spre el și copita izbește-n perete cu detunătură de pistol. Jewel îi trage un picior în burtă ; calu-și frînge capul pe spate, ars de durere ; Jewel îl pocnește cu pumnul peste ochi și se strecoară și urcă pe iesle. Atîrnat de leăturile fînarului, se apleacă și cată cu privirea peste marginea boxei și prin ușa deschisă. Cărarea-i pustie ; de-aici nu poate nici măcar s-audă fierăs-

trăul lui Cash. Se cațără sus, smulge în grabă fînul și-l aruncă cu brațul și-l îndeasă-n iesle.

„Crapă“, zice. „Fă să piară fînu-ăsta afurisit, acu, cît îl ai su' bot. Băăă, scîrbă burduhănoasă, talanule, bă bă-iatule“, zice.

Jewel

D-aia fin'că şade-acolea, drept sub geam şi ciocăne şi hîrjîie la scîrba aia de ladă. Acolea, unde ea tre' să-l vază. Unde fiecă strop de aer de-l trage-i plin de bocănit şi hîrjîit, unde ea poa' să-l vază cum zice : Uite-o. Uite ce faină ți-o fac. I-am zis să se care-n altă parte. I-am zis, ce Dumnezeu, vrei s-o vezi în ladă. Îi ca atunci de erca el copil şi ea zicea că, să aibe ceva îngrăşămînt, ar sădi neşte flori şi-atuncea el a pus mîna pe tava de pîine şi s-a dus cu ea la grajd şi s-a-ntors cu ea plină de bălegar.

Şi-acu şi ăştialanţii, de stă acolo, ca corbii. Aşteaptă şi dă din evantaie. C-am zis, că nu mai stai, odată, dracu, din tăiat şi ciocănit la lada aia, care să poată omu dormi-n linişte şi mîinile ei de zac peste plapumă ca două rădăcini de la defrişări de-ai încercat să le speli şi geaba, că nu se curăţă. De-aici văz evantaiu şi braţu lu Dewey Dell. C-am zis, măcar de-ai lăsa-o-n pace. Şi ferestrău hîrîie şi ciocanu bocăne şi prea de tot iute se vîntură aeru peste faţa ei, de nu-l mai poţi trage-n piept cînd eşti ostenit şi scîrba-aia de teslă rupe aşchii-aşchii. Aşchii-aşchii rupe. Rupe aşchii-aşchii, de care cum vine pe drum tre' să s-oprească şi s-o vază şi să zică că ce dulgher a-ntîia-i. De cream io cînd Cash a buşit după biserica-aia şi de cream io cînd taica a ză-

cut care-a căzut lemnele-alea peste el, păi nu s-ar mai
egzista să vie-nuntru orișice scîrbă de cine-nime din ți-
nut să se-nhoalbe la dînsa care, de egzist-un Dumnezeu
pe lumea asta, la ce dracu mai e bun. Și-am fi numa io
și dînsa, p-un deal mare și io să prăval la bolovani, de
vale, peste mutrele la ăștia, care-i iau și dau cu ei de-a
azvîrlita, devale, și mutre și dinți și tot felu, pe legea
mea, pîn'ce dînsa s-a liniștit și nu scîrba aia de teslă de
rupe așchii-așchii. Așchii-așchii rupe și ne-am ogoi.

D a r l

Ne uităm la el cum dă colțul și urcă treptele. Nu ne bagă-n seamă. „Ești gata ?“ zică.

„Dacă te-ai hotărât“, zic. Zic „Așteaptă“. Se oprește și se uită la taica. Vernon scuipă, fără să se clinească. Scuipă cu precizie. cuviincioasă și chibzuită în praful bășicat de sub prispă. Taica își freacă încetinel mîinile de genunchi. Privirea i se pierde în depărtare, dincolo de creasta povîrnișului, hăt, peste cîmp. Jewel îi aruncă în treacăt o privire și se duce la găleată și bea din nou.

„Silă mi-i de șovăială ca la nime altu“, zice taica. „Înseamnă trei dolari“, zic. Pe gheb, cămașa lui taica nu-i așa de ieșită de soare ca-n rest. Nici o pată de sudoare pe cămașa lui. Niciodată n-am văzut vreo pată de sudoare pe cămașa lui. Odată, demult, cînd avea douăjdoi de ani, s-a-mbolnăvit lucrînd în soare și spune la toată lumea că, de mai asudă o dată, moare. Mă tem că o și crede.

„Da dacă n-o mai duce pîn' vă-ntoarceți“, zice. „O să fie dezamăgită.“

Vernon scuipă-n praf. Sigur, o să plouă pînă-n zori.

„Ea se bazează pe asta“, zice taica. „O să vrea să plece pe moment. O știu io. I-am făgăduit că țin catîrri și căruța aci, gata de drum și ea se bazează pe asta.“

„În cazul ăsta o s-avem sigur nevoie de ăști trei dolari“, zic. El se uită peste câmp, pierdut și-și frecă mâinile de genunchi. De când și-a pierdut dinții, ori de câte ori cade pe gânduri, gura îi pulsează, fleșcăită, domol și fără odihnă. Barba de pe fălci, nerasă, țepoasă, îi dă înfățișarea cîinilor ăloră bătrîni. „Mai bine te-ai hotărî mai curînd, să putem ajunge acolo și să și-ncărcăm, pînă da întunericul“, zic.

„Maica nu-i chiar așa de bolnavă“, zice Jewel. „Și mai ține-ți fleanca, Darl.“

„Chiar așa“, zice Vernon. „Parcă-i mai bine azi decît toată săptămîna. Cam pe cînd tu și cu Jewel o să fiți înapoi, o să se-ntremeze.“

„'Mneata tre' să știi“, zice Jewel. „'Mneata tot pe-aci ai fost, s-o vezi. 'Mneata ori ai 'mneatale.“ Vernon se uită la el. Ochii lui Jewel par ca lemnul galben pe obrazul injectat. E cu un cap mai înalt ca oricare dintre noi, totdeauna a fost. Le-am spus că de-aia l-a biciuit și l-a dezmiardat maica mai mult. Pentru că tot prin jurul casei se-nvîrtea și tîndălea mai mult. De-aia i-a și zis Jewel*, le-am spus.

„Ține-ți gura, Jewel“, zice taica, da-i ca și cum n-ar prea asculta. Se uită, hăt, departe, peste câmp și-și frecă genunchii.

„Ai putea să te-mprumuți de la Vernon de catîri și te-om prinde noi din urmă“, zic. „Dacă nu ne-așteaptă.“

„Da mai ține-ți scîrba aia de gură“, zice Jewel.

„O să vrea să meargă cu-ai noștri“, zice taica. Își frecă genunchii : „N-a egzistat om să-i fie mai silă de asta.“

„Zace acolo, cu ochii la Cash, cum tot cioplește la scîrba aia de...“, zice Jewel. O zice aspru, sălbatic, dar

nu zice cuvîntul. Ca un copil, pe-ntuneric, care vrea să-și țină firea și deodată tace, înspăimîntat de propriu-i glas.

„Ea a dorit asta, așa cum vrea să mcargă cu căruța noastră proprie“, zice taica. „Are să s-odihnească mai în pace dacă știe ea că-i una bună, făcută pentru ea, aparte. Totdeauna a fost ea o femeie mai aparte. Asta o știți bine.“

„Atunci fă-o mai aparte“, zice Jewel. „Da cum dracu-ai vrea să fie —“. Se uită la ceafa lui taica cu ochii lui galbeni, lemnii.

„Fără dor și poate“, zice Vernon, „o mai duce ea, pînă-i gata. O mai duce pîn-ce-s gata toate, pîn-ce simte ea c-a venit ceasu. Și cum îs drumurile-acu, într-o clipă sînteți cu ea la oraș“.

„E-a ploaie“, zice taica. „’S-un om făr-de noroc. De cînd mă știu.“ Își freacă mîinile de genunchi. „Și-afurisi-tu-ăla de doctor, de poa’ să pice dintr-o clipă-n alta. N-am putut să-i trimit vorbă mai adineaurea. De-o fi să vie mîine și să-i spuie că nu mai e mult, ea n-o să mai aștepte. O știu io. Căruță-necăruță, n-așteaptă. Și-o să se-ngrijoreze și n-aș vrea s-o-ngrijorez pentru nimica-n lume. Cu pămîntu-ăsta de veci al lor, în Jefferson și cu ăi din neamu ei, de-o așteaptă-acolea, n-o să mai aibe răbdare. I-am dat cuvîntu că io și cu băieții o ducem acolo iute-uite, pe cît de iute pot umbla catîrui, să se poată hodini în pace.“ Își freacă mîinile de genunchi : „Nu egzistă om de să-i fie mai silă de asta.“

„De parcă n-ar arde fiecare ca dracu, s-o vază-acolea“, zice Jewel cu glasul-ăla al lui, aspru și crunt. „Și Cash ăla cîtu-i ziulica, drept su’ geamu ei, cu bocănitul și cu hîrîitu cu ferestău la —“.

„Așa a dorit ea“, zice taica. „N-ai avut iubire de ea, nici mai drăgăstos n-ai fost. Niciodată n-ai fost. N-o să fim datori la nimine“, zice taica „io și ea. N-am fost

încă niciodat' și ea s-o hodini mai în pace dacă știe asta și că ai ei a tăiat la scînduri și-a bătut cuiele. Totdeauna a fost ea dintr-alea de lasă-n urmă rînduială.“

„Înseamnă trei dolari“, zic. „Ai de gînd să mergem, ori ba?“ Taica își freacă genunchii. „Mîine pînă-n asfințit sîntem îndărăt.“

„Bine...“, zice taica. Se uită departe, peste cîmp, cu părul lui crescut rău și molfăind domol tutunul între gingii.

„Haidam“, zice Jewel. Coboară treptele. Vernon scuipă cu băgare de seamă-n praf.

„Atuncea, pînă-n asfințit“, zice taica. „Nu vreau s-o fac s-aștepte.“

Jewel se uită înapoi, apoi o ia pe după casă. Intru pe sală și, înainte să ajung la ușă, aud glasurile. Cum casa noastră-i ușor povîrnită la vale, prin sală trece tot timpul o adiere, de jos în sus. Un fulg picat lîngă ușa din față se înalță, plutește de-a lungul tavanului, lăsîndu-se pe spate, pîn'ce-ajunge la ușa din dos, în curentul care coboară : la fel și glasurile. Cum intri pe sală, răsună de parcă ți s-ar vorbi din văzduhul de deasupra capului.

C o r a

A fost cel mai înduioșător lucru din câte-am văzut vreodată. De parcă știa el că n-avea s-o mai vadă niciodată, că Anse Bundren îl mîna la căpătîiul maică-si, să n-o mai vadă pe lumea asta niciodată. Totdeauna am zis că Darl e mai altfel decît ăstlalți. Totdeauna am zis că numai el are firea maică-si, că numai el are simțăminte firești. Nu Jewel ăsta, pe care l-a adus pe lume atît de greu și l-a rîzgîiat și l-a dezmiardat atîta și el se lasă pradă mîniei ori acrelilor morocănoase și născocește tot felul de nebunii, ca s-o-nnebunească — ce i-aș mai arăta eu lui... Nu-i el ăla de să vină să-și ia rămas-bun. Nu-i el omul să piardă ocazia să facă ăi trei dolari în plus cu prețul sărutării de bun-rămas al maicii sale. Un Bundren pînă-n vîrful unghiilor, nu iubește pe nimeni, păsîndu-i doar de cum să pună mîna pe ce-o fi, cu cît mai puțină trudă și de nimic altceva. Domnul Tull zice că Darl s-a rugat de ei să aștepte. Zice că Darl i-a rugat aproape în genunchi să nu-l silească să plece de lîngă ea chiar acum. Dar parcă mai contează și altceva decît că Anse și cu Jewel trebuie să facă ăi trei dolari. Oricine-l cunoaște pe Anse nu s-a așteptat la altceva, dar cînd te gîndești la băiatu-ăla, Jewel ăla, cum vinde el toți anișorii ăia de abnegație și de absolută părtinire — n-au putut ei să mă prostească : domnul Tull zice că

madam Bundren ținea la Jewel mai puțin decât la toți ceilalți, dar știu eu ce știu. Știam că are slăbiciune pentru el, pentru firea lui, leită Anse, pe care l-a răbdut, când, zice domnul Tull, trebuia să-l otrăvească — pentru trei dolari, să-i refuze el maică-si, pe patul morții, sărutarea de bun-rămas.

Păi ce, de trei săptămîni, vin tocmai de la noi, de cîte ori pot și uneori vin și cînd n-ar trebui, și-mi neglijez familia mea și îndatoririle mele, ca să fie cineva la căpătîiul ei, în ultimele ei clipe, întru curaj și să nu fie silită să înfrunte Marele Necunoscut fără nici un chip de prieten. Nu c-aș merita cinstire pentru aceasta : îmi doresc același lucru și mie. Dar, har Domnului, or să fie cei dragi mie, din neamul, sîngele și carnea mea, fiindcă eu am fost mai binecuvîntată decât mulți alții cu bărbatul și cu copiii, așa, greu cum mi-a fost uneori cu ei.

Ea a trăit, femeie-nsingurată, singură cu mîndria ei, străduindu-se să facă lumea să creadă că-i din contră, ascunzînd faptul că ei o tolerau doar, fiindcă, uite că nici n-au văzut-o bine cu mîinile pe piept și-s și gata s-o care patruzeci de mile, ca s-o-ngroape, luînd astfel în deșert voia Domnului. Nelăsînd-o să se hodinească-n același pămînt cu Bundrenii.

„Da ea a vrut să se ducă“, a zis domnul Tull. „Dorința ei a fost să se hodinească între ai ei.“

„Așa ? În cazu-ăsta de ce nu s-a dus vie ?“ am zis. „Nici unu dintre ei n-ar fi oprit-o, nici chiar ăsta, micu, acum aproape de-ajuns de mare ca să fie egoist și cu inimă de piatră ca și ceilalți.“

„Dorința ei a fost“, a zis domnul Tull. „L-am auzit pe Anse zicînd c-a fost.“

„Și dumneata, bine-nțeleș, gata cu crezut pe Anse.

Un om ca dumneata e-n stare să-l creadă. Păi, mie-mi spui ?“

„De la el cred orice din care nu trage nădejde să ciupească ceva de la mine dacă nu-mi spune“, a zis domnul Tull.

„Mie-mi spui ?“ am zis. „Locu unei femei e cu bărbatu și cu copiii ei, vie ori moartă. Ți-ar place să vreau și eu să mă-ntorc la Alabama, când mi-o suna ceasu și să te las pe dumneata și pe fete și să mă-ntorc de unde-am plecat de bunăvoia mea, ca să-mi împletesc soarta cu a dumatăle, și la bine și la rău, pînă la moarte și după ?“

„Dè, oameni și oameni“, a zis el.

Așa trag nădejde. M-am silit să trăiesc întru dreptate, dinaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, spre cinstea și mîngîierea bărbatului meu drept-credincios și pentru dragostea și bunacuviința copiilor mei drept-credincioși. Așa că, atunci când mă vor săvîrși, cu conștiința datoriei împlinite și a răsplății ce va să vie, o să fiu înconjurată de chipuri pline de iubire, aducînd sărutarea de bun-rămas de la fiecare din cei dragi mie, ca răsplată. Nu ca Addie Bundren care se stinge singură, ascunzîndu-și mîndria și inima sfărîmată. Bucuroasă că se duce. Zăcînd colo, cu capul ridicat, ca să-l poată urmări pe Cash meșterindu-i racla, trebuînd să nu-l slăbească din ochi, ca nu cumva să i-o facă din zgîrcenie, cu ceilanți care nu se sinchisesc de nimic altceva decît doar dacă mai e vreme să cîștige alți trei dolari, înainte de să vină ploaia și rîul să crească din cale-afară, să nu mai poată trece. Probabil că, de nu s-ar fi hotărît pentru încărcătura asta ultimă, ar fi încărcat-o pe ea în căruță, pe-o plapumă și mai întîi ar fi trecut rîul și după aceea s-ar fi oprit, ca să-i dea răgaz să moară de acea moarte creștinească pe care i-ar fi îngăduit-o ei.

Afară de Darl. A fost cel mai înduioșător lucru din câte mi-a fost dat să văd vreodată. Uneori, pentru o vreme, îmi pierd încrederea în firea omenească ; îndoiala mă încolțește. Dară Domnul întotdeauna îmi redă credința și-mi dezvăluie mie dragostea-I nețărmurită pentru fapăturile Sale. Nu Jewel, feciorul pe care ea l-a iubit întotdeauna, nu el. El era cu gândul la ăi trei dolari în plus. Ci Darl, de care lumea zice că-i ciudat, leneș, că taie frunză la câini prin jurul casei, nu mai breaz decât Anse, cu Cash, un dulgher bun, dar totdeauna apucându-se de mai mult decât e-n stare să ducă la bun sfârșit și Jewel care face totdeauna ceva care să-i aducă bani și să facă lumea să vorbească de el și fata asta, aproape goală, stînd toată vremea peste Addie, cu evantaiul, încît de fiecare dată cînd cineva a încercat să-i spună o vorbă, s-o mai îmbărbăteze, a răspuns ea în locul ei, iute-iute, ca și cum ar vrea să împiedice pe oricine să s-apropie de ea.

Darl era. El a venit la ușă și a stat acolo și s-a uitat la maică-sa care trăgea să moară. El a stat numai de-a privit-o și am și simțit dragostea nețărmurită a Domnului și mare mila Sa. Și-am înțeles că, față de Jewel, se prefăcuse doar și că adevărata dragoste și înțelegere între ea și Darl era. El s-a uitat numai, fără măcar să intre acolo unde ea ar fi putut să-l vadă și să se tulbure, simțind că Anse îl mîna de-acasă și că n-avea s-o mai vadă nicicînd. N-a zis nimic, s-a uitat numai la ea.

„Ce vrei, Darl ?“ a zis Dewey Dell, fără să stea din evantai și vorbind tare și repede și neîngăduindu-l nici pe el alături. El n-a răspuns. A stat numai și s-a uitat la maica lui cum trage să moară, cu prea plină inima pentru cuvînte.

Dewey Dell

Prima oară eu și cu Lafe ne-am dus singuri în josul rîndului, culegînd într-una. Taica nu asudă, 'ce că din asta o să i se tragă moartea de cînd cu boala, așa că oricine vine pe la noi ne dă o mîna de-ajutor. Pe Jewel îl doare-n cot de toate, nu ni-i rudă la griji, nu-i el rudă cu grija. Și Cash, de parc-ar tăia scînduri-scînduri zilele galbene, triste și lungi și fierbinți și le-ar țintui de ceva. Și taica crede, 'ce că vecinii or să se poarte unii cu alții în felu-ăsta, fiindcă el totdeauna a fost prea ocupat și i-a lăsat pe vecini să facă pentru el ce era de făcut, că o să afle. Și nu credeam că Darl o să afle, el care, la cină, stă cu ochii duși dincolo de mîncare și de lampă, pierduți în lumea zămislită de țeasta lui și găvanele umplute cu depărtările de dincolo de pămînturi.

Ne-am dus în josul rîndului, culegînd într-una și pădurea tot mai aproape și umbra tainică și-n umbra tainică ne-am dus cu sacu meu și sacu lu Lafe. Fiindcă, mi-am zis, vreau, nu vreau, cînd sacu era la jumătate, fiindcă mi-am zis că dacă sacu-i plin, cînd ajungem la pădure, n-o să mai fiu eu. Mi-am zis, dacă nu mi-i hărăzit s-o fac, sacu n-o să fie plin și-o să-ncep rîndu-ălălalt, dar dacă sacu-i plin, o să fie, că de-acu trebuie. O să fie, că trebuie s-o fac și n-am încotro. Și ne-am dus, culegînd, înspre umbra de taină și ne sor-

beam din ochi și mâinile ni se-atingeau și nu ziceam nimic. Am zis : „Ce faci ?” și el a zis : „Culeg în sacu tău.” Și-așa c-a fost plin când am ajuns în capu rîndului și n-am putut să n-o fac.

Și-așa a fost, fiindcă n-am avut încotro. Atunci a fost, și-apoi l-am văzut pe Darl și el știa. Și el a zis că știa, fără cuvinte, cum mi-a zis că maica-i pe moarte, fără cuvinte, și eu știam că știa, fiindcă dac-ar fi zis că știe, cu cuvinte, n-aș fi crezut că el a fost acolo și ne-a văzut. Dar el a zis că nu știa și eu am zis : „Ai de gînd să-i spui lu taica, ai de gînd să-l bagi în pămînt ?”, fără cuvinte am zis asta și el a zis : „De ce ?”, fără cuvinte. Și ăsta-i motivu de pot să-i vorbesc cu bună știință și cu ură, fiindcă știe.

Stă în ușa și se uită la ea

„Ce vrei, Darl ?”, zic.

„O să moară”, zice. Și Tull, corbu-ăl bătrîn, de-a venit s-o vadă cum moare, da' le-arăt eu lor.

„Cînd o să moară ?” zic.

„Nainte de ne-ntoarcem”, zice.

„Atunci de ce-l iei și pe Jewel ?” zic.

„Să m-ajute să-ncarc”, zice.

T u l l

Anse își freacă genunchii-ntr-una. Salopeta i-i ieșită de soare ; pe-un genunchi, un petec de serj tăiat dintr-un pantalon de duminică, lucit, ca oțelul, de purtare. „Nu egzistă om să-i fie mai silă de asta“, zice.

„Omu tre' uneori să prevază dinainte“, zic. „Da ce mai la deal la vale, n-o să fie nici o pagubă, fie că pleacă, fie că nu.“

„O să vrea s-o pornim pe moment“, zice. „Îi destul de departe pîn' la Jefferson, în cazu-ăl mai bun.“

„Da-acum drumurile-i bune“, zic. Și se și pregătește de ploaie, la noapte. Și-ai lui se-ngroapă cu toții la New Hope, nici trei mile de-aici. Da numa unu ca el e-n stare să-și ia femeie de baștină cale de-o zi și mai bine ca p'ormă să-i moară pă capu lui.

Se uită departe, peste cîmp și-și freacă genunchii. „Nu egzistă om să-i fie mai silă de asta“, zice.

„Se-ntoarce ei la vreme“, zic. „Îo nu mi-aș face de loc griji“, zic.

„Înseamnă trei dolari“, zice.

„Dealmintrilea, mă socotesc că poate n-o să aibă de ce să zorească-napoi“, zic. „Așa cred.“

„Se cam duce“, zice. „I-a intrat ei asta-n cap.“ Grea viață pentru femei, asta așa e. Unele femei. Mi-aduc aminte de măicuța, a atins șaptezeci și ceva. Munca-

muncă, zi la zi, pe soare, pe ploaie ; o dată n-a fost bolnavă de cînd l-a născut pe ultimul băiat, pîn' ce-ntr-o bună zi, numai ce se uită pîmprejur și se duce de-și ia cămașa de noapte cu dantele de-o avea ea de pa'j'cinci de ani și n-o scosese o dată din ladă și și-o pune pe ea și se pune-n pat și trage velințele și-nchide ochii. „S-aveți grijă de taica cum oți putea mai bine“, a zis. „'S cam ostenită.“

Anse își freacă mîinile de genunchi. „Domnu-a dat“, zice. Îl auzim pe Cash cum ciocănește și dă la fierăstrău, după colț.

Drept. Nu-i vorbă mai cu dreptate ca asta. „Domnu-a dat“, zic.

Băiatu-ăla răsare pe deal. Se tot muncește cu-un pește mai cît el de mare. Îl zvîrle pe jos și mormăie : „Hm“, și scuipă peste umăr ca un om mare. E cam cît el de lung, blestematu.

„Ce-i ăla“, zic. „Purcel ? Un' l-ai prins ?“

„La pod, devale“, zice. Îl întoarce, partea de dedesubt, pe unde-i udă, îi mozelită de țărîină și ochiu năclăit de praf și bulbucă sub mîzgă.

„Ai de gînd să-l lași colea, jos ?“, zice Anse.

„Ba, zic să-l arat lu' maica“, zice Vardaman. Privirea îi se duce spre ușă. S-aud vorbele aduse-afară de corent. Și Cash, de bocăne și ciocăne la scînduri. „'S mosafiri acolo-năuntru“, zice.

„Doar ai mei“, zic. „Or să se bucure și ei să-l vază.“

El nu zice nimic, se uită-ntr-una la ușă. Dup-aia-n jos, la peștele din praf. Îl răstoarnă cu picioru și-apasă cu degetu mare de la picior bulbucu ochiului și-l scoate-n afară. Anse se uită departe, peste cîmp. Vardaman se uită la fața lui Anse, dup-aia la ușă. Se-ntoarce și-o ia înspre colțu casii, cînd Anse îl cheamă fără să-și mute privirea.

„Curăță peștele-ăla“, zice Anse.

Vardaman s-oprește : „Păi ce, nu poa' să-l cur'țe Dewey Dell ?“ zice.

„Cureți peștele-ăla“, zice Anse.

„Uliù, taicu“, zice Vardaman.

„'L cureți“, zice Anse. Nu-și mută ochii. Vardaman vine-napoi și-și ia peștele. Peștele-i lunecă din mâini și-l mînjește și dă de pămînt și iar se mozolește, cu gura căscată, ochii bulbucați și s-ascunde în praf, de parcă s-ar rușina că-i mort și de parcă s-ar grăbi să se răsucescă și să s-ascundă iar. Vardaman îl înjură. Îl înjură ca un om mare, călare pe el. Anse nu se uită-n jur. Vardaman saltă iar peștele. Pleacă pe lîngă casă, îl cară-n brațe ca pe-un braț de lemne și peștele-l depășește și la cap și la coadă. Blestematu, i-aproape cît el de mare.

Mîinile lui Anse atîrnă cu încheieturile afar' din mîneci : de cînd mă știu, niciodată nu l-am văzut c-o cămașă de să pară-a lui. Toate arată de parcă i-ar fi dat Jewel cămașile lui vechi. Cu toate astea, nu Jewel. Ala-i lung în mîini, chiar dacă-i subțiratic. Atîta, că nu-s pătate de sudoare. După asta-ți poți da seama fără greș că n-au fost ale nimănui altu decît Anse. Ochii i-s ca doi bulgări de zgură împlîntați în obraz, cum se uită departe, peste cîmp.

Cînd umbra ajunge la trepte zice : „'I cinci.“

Chiar cînd mă ridic, Cora vine-n ușă și zice că-l timpu să plecăm. Anse își caută ghetetele. „Lasă, domnu Bundren“, zice Cora, „nu te deranja“. Își încalță ghetetele cu caznă, cum le face el pe toate, parcă nădăjduind tot timpu că, într-adevăr, n-o să izbutească și poa' să nici nu mai încerce. Cînd urcăm pînă sală, bocăne de podea de parcă-i ghete de fier. Se duce drept la ușă unde-i ea și clipește din ochi, de parc-ar privi la ce-i

în fața lui, înainte de să vadă, de parc-ar trage nădejde c-o s-o găsească pe înzdrăvenite, poate pe-un scaun ori poate măturînd și se uită pînă ușa în felu-asta mirat cum se uită-năuntru de fiecă dată și-o găsește încă-n pat și Dewey Dell tot vînturînd-o cu evantaiu. Șade acolo, de parcă n-are de gînd nici să se cîntească, nici nimic altceva.

„Apăi, cred că mai bine-am pleca“, zice Cora. „Trebuie să hrănesc puii.“ Și-i și a ploaie. Nori ca ăștia nu mint. Și cu-ntorsu bumbacului în fiecă zi lăsată de la Dumnezeu. O să fie altceva pentru el. Cash trebăluiește încă la scîndurile-alea. „De-o fi să mai fie ceva de făcut“, zice Cora.

„Ne dă Anse de veste“, zic.

Anse nu se uită la noi. Se uită-n jur, clipind, la modu-ăla, mirat, de parc-ar fi sleit de cît s-a tot mirat și se miră chiar și de asta. De-ar lucra Cash tot așa de bine și la grajdu meu.

„I-am zis lui Anse că poate n-o să fie nevoie“, zic. „Așa sper, cel puțin.“

„I-a intrat ei asta-n cap“, zice. „Consider că tre' să se ducă.“

„La toți ne vine rîndu“, zice Cora. „Domnu să-ți dea alinare.“

„Cu chestia aia, cu porumbu“, zic. Îi mai spun o dată c-o să-l ajut dacă dă necazu peste el, cu boala ei și cu toate. Ca multă lume de pîmprejur l-am tot ajutat de-atîtea ori, că acum nu-l mai pot lăsa.

„Ziceam că să m-apuc azi de el“, zice. „Da' parcă-i un făcut, nu-mi pot aduna mintea de fel.“

„Poa' s-o mai ducă pîn' ce-ți vii în fire“, zic.

„Dacă asta va fi voia Domnului“, zice.

„Domnu să-ți dea alinare“, zice Cora.

Măcar de-ar lucra Cash tot așa de bine la grajdu

meu. Își înalță ochii când trecem. „Săptămîna asta să nu contezi pe mine“, zice.

„Nu-i nici un zor“, zic. „Cînd ai drum pe la noi.“
Ne suim în căruță. Cora își pune cutia cu cozonaci în poală. O să plouă, absolut.

„Nu știu ce-o să facă“, zice Cora. „De loc nu știu“. „Bietu Anse“, zic. „Ea l-a-ngrijit preț de treiș’ de ani — ciudați ani. Cred c-o fi ajuns-o și pe ea.“

„Și eu cred c-o s-o mai facă încă treiș’-de-acu-ncolo“, zice Kate. „Ori de nu ea, își ia el alta, pînă-n culesu bumbacului.“

„Acum Cash și cu Darl poa’ să se-nsoare“, zice Eula.

„Săracu băiatu-ăla“, zice Cora. „Bietu coteiaș.“

„Da de Jewel ce zici ?“ zice Kate.

„Și el, poate“, zice Eula.

„Hm“, zice Kate. „Cred c-o s-o și facă. Așa cred. Cred că nu-i numa-o fată de p-aci, din jur, de să nu vrea să-l vază pe Jewel așezat. Păi, n-au de ce să-i aibe de grijă.“

„Vai, Kate!“ zice Cora. Căruța începe să huruie. „Bietu coteiaș“, zice Cora.

O să plouă-n noaptea asta. Da, domnule. O căruță care huruie, vasăzică vreme tare uscată pentru o perioadă. Da o să se-ndrepte. Absolut.

„Trebuia să ia cozonacii ăia cînd a zis că-i ia“, zice Kate.

A n s e

Al dracu, drumu-ăsta. Și-i și gata de ploaie. Stau acilea,-n picere și parcă-l văz ca cu a doua vedere cum se lasă-n spatele lor ca un zid, cum se lasă-ntre ei și nădejile mele. Fac tot ce pot, cât mai pot să fiu atent la ceva, da-ai dracu, băieții ăștia.

Se-ntinde-acolea, drept în ușa mea, unde orișice ghi-nion de are cale p-acolea tre' s-o nemerească. I-am zis lu Addie, că ce scofală-i aia de să trăiești la drum, când vine pîn-acilea și ea zice, cum ar zice orișicare muiere : „Atunci ia-ți patu tău și umblă.“ Da i-am zis io că nu-i nici o scofală-n asta, fin'că Domnu-a pus drumurli pentru ca să le umbli : pentru de-aia le-a așezat El întins, pă pămînt. Când El vroește ca ceva să fie tot mereu în mișcare, El îl face pe lung, cum ar fi drumu ori căruța ori calu, da când El vroește ca ceva să stea fix pe loc, îl face pe-n-sus-și-n-jos, cum ar fi copacu ori omu. Și-așa că el n-a sortit lumea să trăiască-n drum, fin'că care-ajunge acoloa primu, te-n-treb io, drumu ori casa ? Ai tu de știre să fi așternut El v'odată, v'un drum pe lîng-o casă ? zic io. Nu, n-ai, zic, fin'că oamenii-s ăi de tot mereu nu se liniștește, pîn-ce nu-și pune ei fix casa, acoloa, unde fiștecare de trece cu căruța poa' să-ți scuipe-n prag, și-i face pe oameni de se neliniștește și doritori să-și ia patu

lor și să umble altundeva, când El i-a sortit să stea fix pe loc, ca copacu ori ca gluga de coceni. Fin'că dacă El vroia ca omu să fie tot mereu în mișcare, să umble mereu altundeva, nu L-ar fi pus pe lung, pe burtă, ca pe șarpe ? Se-nțelege că L-ar fi pus !

Și să-l puie-acolea, unde fiștece ghinion de dă tîrcoale poa' să-nnemerească și să vie-ntins drept la ușa mea și după toate astea să mai mă și-mpovăreze cu impozite. Și să m-oblige să plătesc bruma aia de dulgherie de-a prins-o Cash, când, de nu era v'un drum de să vie-acolea, n-ar mai fi prins el nimic ; să cază el de sus, de pe biserici și șease luni să nu ridice-o mîină și io și Addie să robotim și să-l slugărim, când putea găsi de tăiat și p-acilea, berechet, de s-apuca cu feres-tău-ăla.

Și Darl tot la fel. Să-mi facă ei capu călindar că să mă lepăd de el, fir-ar ei ai dracu. Nu că m-aș temere de muncă ; totdeauna m-am arănit pe mine și-ai mei și m-am grijit de-un coperiș deasupra capului : treaba-i c-ar fi-n stare să mă lase făr-de brațe, to'ma fin'că el trage la treaba lui, to'ma fin'că și-a umplut ochii ăia tot mereu de pămînturi. Le zic io că el a fost la-nceput ca lumea, cu ochii plini de pămînturi, fin'că pe timpu-ăla pămîntu s-așternea pe-nalt, pe-n-sus-și-n-jos ; că unde s-a pomenit, pîn'ce să vie drumu ăsta și dintr-o dat' să răstoarne pămînturli pe lung și ochii lui tot mereu plini de pămînturi, să-nceapă ei să m-amenințe, că să mă lepăd de el și să-ncerce să mă lase făr-de brațe, cu legea.

Să mă facă să plătesc pentru asta. Că erea bună-zdravănă, cum nu s-a mai aflat alta, afar' de chestia cu drumu-ăla. Doar că se culcase și s-odihnea-n patu ei, făr' să ceară nimica de la niminea. „Ești bolnavă, Addie ?“ am zis io.

„Ba“, zice ea, „nu-s bolnavă.“

„Culcă-te ș'te hodinește“, am zis. „Știam io că nu ești bolnavă. Ești numa ostenită. Culcă-te ș'te hodiește.“

„Nu-s bolnavă“, a zis. „O să mă scol.“

„Stai liniștită ș'te hodinește“, am zis. „Ești numa ostenită. Las' că te scoli mîne.“ Și ea stătea culcată-acolea, bună-zdravănă, cum nu s-a mai aflat alta, afar' de chestia cu drumu-ăla.

„N-am trimis io după tine“, am zis. „Te pui să juri cu jurământ că niciodat' n-am trimes după tine.“

„Știu că nu“, a zis Peabody... „Confirm. Ea un'e-i?“

„Culcată“, am zis io. „'I numa nițel ostenită, da o să se _____.“

„Ieși afar' d-acilea, Anse“, a zis. „Du-te-un pic pe prispă.“

Și-acu tre' să plătesc pentru asta, io, făr-de-un dinte-n gură, care trăgeam nădejde să câștig de-ajuns ca să-mi arinjez gura unde să poci mânca hrana ce o a lăsat-o Dumnezeu, cum se cade să facă bărbatu și ca, bună-zdravănă, cum n-a fost alta-n ținut, pînă-n ziua aia. Și acu trebui să plătesc, fin'că am lipsă de ai trei dolari. Să plătesc pentru drum, pentru ca băicții-ăia să trebui' s' se ducă to'ma la mama dracului să-i câștige. Și-acu poa' să văz ca cu a doua vedere ploaia cum se scoboară pîntre noi și vine-n susu drumului ca un omu dracului, ca cum altă casă peste car' să plouă n-ar mai fi p-acilea, pă lumea asta.

Am auzit oameni de-și blestema norocu, și pe drept, fin'că crea plini de păcate. Da io nu zic că m-apasă v'un blestem, care ce rău am făcut io de să fiu blestemat. Cred că nu-s credincios. Da sufletu mi-i împăcat știu că-i. Mi-am făcut treburli, nici mai bin', da

nici mai rău ca ăi de se pretinde altfel și știu io că Stăpînu-ăl Bătrîn s-o griji de mine ca de-o pasăre-a cerului. Da pare greu ca un om, la necaz, să fie el așa bajocorit de-un drum.

Vardaman vine de după casă, plin de sînge ca un porc, pîn'la genunchi, și pește-ăl de mai 'nainte, ciopîrșit poate cu toporu, ori poate aruncat pe un'eva, ca să mință că l-a mîncat cîinii. Ei, bine, consider că nu-i cazu să m-aștept la mai mult de la el ca la frații lui, de-acu bărbați. Vine-ncoaci, cu ochii tot la casă, liniștit și s-așază pe trepte. „Ffffuuuu“, zice, „s-rupt de oboseală.“

„Mergi de te spală pe mîini“, zic io. Da nu-i femeie să se fi străduit mai cu-ndîrjire ca Addie să-i crească cum trebuie — bărbat și copil. Să se știe asta.

„Ereă plin de sînge și de mațe ca un porc“, zice el. Da nici măcar nu poa' să par că mai pui suflet în ceva, cu timpu-ăsta de-mă face prav și el. „Taicule“, zice, „mai e maica bolnavă?“

„Du' de te spală pe mîini“ zic. Da nici măcar nu poa' să par că pui ceva suflet în asta.

D a r l

A fost săptămîna asta la oraş : la ceafă părul i-i tăiat drept, despărţit de pielea arsă de soare printr-o dungă albă ca o încheietură de oase albe. Nu s-a uitat deloc înapoi.

„Jewel“, zic. Curgînd înapoi, pe sub arcul celor două perechi de urechi care se scutură, ale catîrilor, drumul dispare pe sub căruţă, de parcă ar fi o panglică iar osia din faţă un mosor. „Jewel, ştii că ea trage să moară ?“

Ca să te naşti e nevoie de doi, de murit mori singur. Aşa va să piară lumea.

Îi zic lui Dewey Dell : „Vrei să moară, ca să te poţi duce la oraş : este ?“ Ea n-ar spune-n ruptul capului ce ştim amîndoi. „Motivul pentru care n-ai să recunoşti c-aşa-i, cînd zici asta, chiar faţă de tine însăţi, află că-i adevărat : este ? Dar acum ştii că-i adevărat. Aproape pot să-ţi spun şi ziua cînd ai ştiut că-i adevărat. De ce nu recunoşti, măcar faţă de tine ?“ Ea n-o să zică asta. O ţine-ntr-una : ai de gînd să-i spui lu' taica ? Ai de gînd să-l bagi în pămînt ? „Nu poţi crede că-i adevărat, fiindcă nu poţi crede că Dewey Dell, Dewey Dell Bundren ar putea să aibe un asemenea ghi-nion : este ?“

Soarele, o suliță deasupra orizontului, stă atârnat ca un ou însîngerat peste creasta norilor grei de tunete ; lumina s-a făcut de culoarea aramei : în ochi piază-rea, în nări pucioasă, miroase a fulgere. Când o să vie Peabody, or să fie siliți să se slujească de funie. S-a umflat de cît tot bagă-n el legumă rece. Cu funia or să-l tragă-n sus, pe potecă, ca pe un balon, în aerul de pucioasă.

„Jewel“, zic, „știi că Addie Bundren trage să moară ? Că Addie Bundren trage să moară ?“

P e a b o d y

Cînd, în cele din urmă, nesilit de nimeni, Anse a trimis după mine, am zis : „Pîn'la urmă a izbutit s-o dea gata.“ Şi am zis, o treabă dată dracului de bună şi la-nceput n-am vrut să mă duc, fiindcă poate că tot mai puteam face ceva şi-atunci, pe Dumnezeuul meu, trebuia s-o car cu mine-napoi. Mă gîndeam că poate-n cer au acelaşi cod etic imbecil ca şi la Facultatea de medicină şi că, probabil, tot Vernon Tull trimisese după mine, aducîndu-mă acolo, în ultima clipă, cum ştie Vernon să aranjeze totdeauna lucrurile, mulgînd cît se poate mai mult din banii lui Anse, cum face şi cu ai lui. Dar cînd s-a scurs o bună parte din zi şi-am putut să citesc vremea, am ştiut că Anse era cel care trimisese. Am ştiut că numai un om fără noroc e-n stare să mai aibă nevoie de doctor în preajma unui uragan. Şi-am ştiut că, dacă i s-a-ntîmplat lui Anse să aibă în cele din urmă nevoie de doctor, era deja prea tîrziu.

Cînd ajung la izvor şi cobor şi leg caii, soarele tocmai scăpăta după un banc de nori negri ca un lanţ de munţi cu piscuri uriaşe, ca o movilă de cenuşă răsturnată acolo, sus, şi nici o adiere de vînt. L-am auzit pe Cash tăind la fierăstrău cu o milă înainte de-a ajunge acolo.

Anse stă pe creasta rîpei, deasupra cărării.

„Unde-i calul ?“, zic.

„Dus cu Jewel“, zice. „Nu-i altu s-o tragă. Consider c-o s'te cam urci singur.“

„Io, să mă urc singur, cu ăle dou's'te douăşcinci de livre-ale mele ?“, zic. „Să urc singur peretele ăsta lins de fulgere.“ El stă acolo, în picioare, lângă un copac. Dumnezeu-Taica a greşit când a dăruit rădăcini copacilor şi lui alde Anse Bundren picioare, El, Făcătorul de picioare. Să le fi schimbat numai şi n-ar mai exista un motiv de îngrijorare că, într-o bună zi, ținutul ăsta o să se despăduască. Sau oricare alt ținut. „Ce-ai de gând cu mine ?“, zic. „Să stau aici şi să fiu măturat cu totul din ținut când s-o sparge noru-ăla ?“ Chiar cu calul, mi-ar trebui cînşpe minute să străbat păşunea, înspre culme, să ajung în casă. Cărarea e ca o cracă strîmbă azvîrlită pe rîpă. Anse n-a fost la oraş de doişpe ani. Cum naiba s-o fi cocoşat maică-sa acolo, să-l nască, fiindcă-i bucăţică ruptă.

„Aduce Vardaman funia“, zice.

După puţin timp, apare Vardaman cu funia de la plug. Îi dă lui Anse un capăt şi coboară cărarea, descolăcind-o.

„Ține-o bine“, zic. „Te-am trecut la registru cu vizita asta, așa că, ori ajung acolo, ori n-ajung, tot te pun să plăteşti.“

„Am prins-o“, zice Anse. „Poa' s' te urci“.

Să mă ia dracu dacă ştiu de ce nu mă las de meserie. Om la şaptej' de ani, trăgînd dou's'te şi-atît de livre şi să m-aburce cu funia, hîţ în sus, hîţ în jos, pe-un munte împutit. Cred că-i fiindcă trebuic s-ating cinj' de mii de dolari la contul mort, în registrele mele, înainte să mă retrag. „Ce naiba i-o fi venit nevesti-ti“, zic, „să se-mbolnăvească-n vîrfu unui munte împutit ?“

„Îmi pare foarte rău“, zice. A dat drumul frînghiei, a lăsat-o să cadă și-a luat-o către casă. Aici lumina mai dăinuie încă, împrăștiată de culoarea chibritelor cu pucioasă. Scîndurile par panglici de pucioasă. Cash nu se uită-napoi. Vernon Tull zice că el ridică fiecă scîndură în dreptul ferestrei, ca ea s-o vadă și să-i spună că-i taman cum trebuie. Băiatul ne-ajunge din urmă. Anse se uită la el. „Un’i-i funia ?“, zice. ‘

„Unde-ai lăsat-o“, zic. „Da să n-ai grija ei. Tre’ să mă-ntorc și să mă las în jos pe rîpa-aia. N-am chef să m-apuce-aici furtuna aia. Odată ce m-ar urni, m-ar arunca al dracu’ de departe.“

Fata șade lîngă pat și-i face vînt cu evantaiul. Cînd întrăm, întoarce capul și ne privește. De zece zile-i ca și moartă. Cred că de-aia nu-i în stare să facă măcar schimbarea asta, dacă schimbare poate fi, pentru că prea a fost multă vreme legată de Anse. Îmi amintesc cum, pe cînd eram tînar, credeam că moartea e un fenomen al trupului ; acum știu că-i numai o funcție a sufletului — a sufletului celor îndoliați. Nihilistii afirmă că acesta este sfîrșitul ; fundamentaliștii, începutul ; cînd, în realitate, nu-i altceva decît mutarea unui chiriaș sau a unei familii dintr-o locuință sau dintr-un oraș.

Se uită la noi. Doar ochii par să se miște. Ne-ating, dar parcă fără privire și fără lumină, cum te-ar atinge un jet țîșnit dintr-un furtun, jetul în momentul izbirii, rupt de capătul țevii, de parcă niciodată n-ar fi fost acolo. La Anse nu se uită deloc. Se uită la mine, apoi la băiat. Sub plapumă n-a mai rămas decît un pumn de putregai.

„Ei, Miss Addie“, zic. Fata nu se oprește din evantai. „Cum te simți, frate ?“, zic. Capul îi zace, descărnăt, pe pernă, se uită la băiat. „Strașnică vreme ți-ai ales

să mă scoți din casă și să m-aduci aici și s-aduci furtună.“ După aceea i-am trimis pe Anse și pe băiat afară. Il urmărește pe băiat în timp ce iese din odaie. Cu excepția ochilor, nimic din ea nu s-a clintit.

Cînd ies, el și cu Anse sînt pe prispă, băiatul șade pe trepte, Anse lîngă un stîlp, nici măcar sprijinit de el, cu mîinile bălăbănind, părul îngrămădit în felul acela, de parc-ar fi un cocoș murat. Întoarce capul, clipind înspre mine.

„De ce nu m-ai chemat mai devreme ?“, zic.

„Păăăi, mai cu una, mai cu alta“, zice. „Ș-apoi porumbu, p-acilea, de 'iceam că să-l dăm gata, 'io ș'cu băieții și Dewey Dell, de grijește de ea, și lumea de dă p-acilea și sare s-ajute și s-o vază, pîn' ce-am zis io...“

„Dracu să-i ia de bani“, zic. „Mă știi pe mine c-am hărțuit pe careva cînd nu era-n stare să plătească ?“

„Nu-mi erea de bani“, zice. „Doar că mă tot dam cu gîndu... Se duce, 'șa-i ?“ Spurcăciunea de cotei șade pe treapta de sus, arătînd mai mărunt ca oricînd în lumina gălbie de pucioasă. Asta-i nenorocirea ținutului ăsta: toate-toate, și vremea și totul se cramponează mult prea mult. Cum sînt rîurile, așa-i și pămîntul nostru : opac, lent, violent ; modelînd și creînd viața omului după chipul și asemănarea sa, neîndurătoare, posomorîță, meditativă. „Știam asta“, zice Anse. „Tot timpu-am fost sigur. I-a intrat ei asta-n cap.“

„Și-așa, o treabă dată dracului de faină“, zic. „Cu-un fleac de ———“ El șade pe treapta de sus, mărunt, nemîșcat, în salopeta-i decolorată. Cînd am ieșit afară, s-a uitat la mine, apoi la Anse. Acum, însă, a renunțat să ne mai privească. Șade acolo și-atîta.

„I-ai spus-o ?“, zice Anse.

„La ce ?“, zic. „La ce dracu ?“

„Da tot o s-o știe. Am știut io că, cum te vede, cum știe, ca cum ar fi scrisă. Nu mai tre' să i-o spui. I-a intrat ei în cap—————“

În spatele nostru fata zice : „Taicu'“. Mă uit la ea, la obrazul ei.

„Hai, du-te, degrabă“, zic.

Cînd intrăm în odaie, ea se uită la ușă, cu încordare. La mine se uită. Ochii i-s ca lămpile care mai pîlpîie o dată înainte să se isprăvească uleiul. „Vrea să ieși afară“, zice fata.

„D-apăi, bine, Addie“, zice. Anse „'pă ce s-o făcut aiîta cale, to'ma de la Jefferson, s'te puie pă picere?“ Ea mă urmărește cu privirea: îi simt ochii. E de parcă mi-ar da brînci cu ei. Am mai văzut asta la femei. Le-am văzut alungînd pe cei ce vin cu simpatie și cu milă, cu ajutor adevărat și atîrnîndu-se de cine știe ce vită bună de nimic pentru care niciodată n-au fost altceva decît vite de povară. Cam asta-i ceea ce se înțelege prin dragoste nețarmurită : mîndria asta, dorința asta aprigă de a ascunde goliciunea asta abjectă pe care-o aducem aici, cu noi, o cărăm după noi, în sălile de operație, o cărăm după noi, cu îndărătnicie și furie, înapoi, în pămînt. Ies din odaie. Dincolo de prispă, fierăstrăul lui Cash fornăie sîrguincios în scîndură. Un minut mai tîrziu, ea-l strigă pe nume, glasul i-i aspru și puternic.

„Cash“, zice ; „mă, Cash !“

D a r l

Taica-i lîngă pat. De după piciorul lui, Vardaman privește încordat, cu capul rotund și ochii rotunzi și gura întredeschisă. Ea se uită la taica ; viața care se scurge din ea pare adunată într-o singură pîlpîire stăruitoare și fără nădejde, în ochi. „Pe Jewel îl vrea“, zice Dewey Dell.

„D-apoi, să vezi, Addie“, zice taica „el ș' cu Darl s-or dus să mai fac-în ștramport. Credea că mai e timp. Că tu-i aștepti ș' că trei dolari și tot...“ Se apleacă deasupra ei și-și pune mîinile peste ale ei. Pentru o clipă încă ea-l privește fără mustrare, fără nimic, de parcă singuri ochii ei ar asculta curmarea definitivă a glasului lui. Apoi se ridică, ea, care de zece zile nu s-a clintit. Dewey Dell se apleacă asupra ei, încercînd s-o apese la loc.

„Maică“, zice ea ; „maică.“

Ea se uită afară, pe fereastră, la Cash care-i aplecat sînguincios deasupra scîndurii, în lumina tot mai dusă, trudind neconținut spre întunecime și în ea, ca și cum fierăstrăul, tăind, și-ar lumina singur umbletul, fierăstrău și scîndură îngemănate.

„Mă, Cash“, strigă ea, glasul i-i aspru și în putere și încă neatins. „Mă, Cash !“

El își înalță privirea către obrazul supt pe care fereastră, în lumina asfințitului, îl înrămează : un tablou compozit, același din vremea când era copil. Pune fieraștrăul jos și ridică o scîndură, ca ea s-o vadă, pîndind fereastră în care chipul ei nu s-a clintit. Trage altă scîndură, o lipește de prima și le înclină pe amîndouă, în îmbinarea lor definitivă, arătînd spre celelalte, aflate încă pe pămînt, cu mîna liberă conturînd forma lăzii terminate. O clipă, ea se uită încă în jos, spre el, din tabloul compozit, fără mustrare și fără încuviințare. Apoi obrazul dispare.

Ea se lasă pe spate și-și răsucește capul, fără măcar o privire către taica. Se uită la Vardaman ; ochii ei, viața irumpînd în ei dintr-o dată; pentru o teribilă clipă, cele două flăcări devin orbitoare. Apoi se sting, ca și cum cineva s-ar fi aplecat și, suflînd, le-ar fi stins.

„Maică“, zice Dewey Dell ; „maică !“ Încovoindu-se deasupra patului, cu mîinile ușor ridicate, evantaiul agitîndu-se încă, așa cum făcuse vreme de zece zile, ea începe să se jelească. Glasul i-i puternic, tînăr, tremurător și limpede și absorbit de propriu-i timbru și volum, evantaiul se vîntură fără-ncetare, în sus și-n jos, șoșotind aerul nefolositor. Apoi se-aruncă peste genunchii lui Addie Bundren, se agață de ea, o zguduie cu puterea plină de mînie a celui tînăr, înainte de a se prăbuși dintr-o dată peste grămăjoara de oase putrede lăsate de Addie Bundren, zguduind tot patul și făcînd să foșnească șuierător păștile din saltea, brațele zvîrlite-n lături și evantaiul într-o mîină, bătînd încă, agonizant, în plapumă.

De după piciorul lui taica, Vardaman se uită încordat, cu gura căscată, toată culoarea i s-a scurs din obraji în gură, de parcă, cine știe prin ce minune, sugînd, dinții i s-ar fi învelit cu carne. Începe să se tragă ușurel de-a-n-

daratele, de lângă pat, ochii lui rotunzi, obrazul pălit topindu-i-se în lumina amurgului ca o bucată de hîrtie lipită pe un perete decolorat, și tot așa, dincolo de ușă.

Taica stă aplecat deasupra patului, în lumina amurgului silueta-i încovoiată împrumutînd ceva din aerul unei bufnițe — îmbufnată ocară în care zace ascunsă o înțelepciune prea adîncă și neînsuflețită pentru o gîndire cumpănită.

„R-ar ai dracu', băieții-ăia“, zice el.

„Jewel“, zic. *Deasupra zina se-ntinde otova și cenușie, ascunzînd soarele după un mănunchi de sulice cenușii. În ploaie, catîrii fumegă ușor, improșcați galben cu noroi, lăturașul abia ține drumul, cramponîndu-se de marginea drumului și alunecînd mereu spre șanț. Cheresteaua înclinată licărește galben-închis, îmbibată de apă, grea ca plumbul, aplecată-n unghi ascuțit peste șanț și deasupra roții sfărîmate; peste spițele frînte și peste gleznelor lui Jewel, un șuvoi galben, nici apă nici pămînt se-nvolbură, cotînd odată cu drumul galben, nici de pămînt nici de apă, de vale, pierzîndu-se într-o masă șiroindă, verde-ntunecat, nici a pămîntului nici a cerului. Jewel, zic.*

Cash vine-n ușă, tîrînd fierăstrăul după el. Taica șade lângă pat, adus de spate, cu brațele bălăbănind. Întoarce capul, înfățișarea lui pustiită, bărbia prăbușindu-i-se domol, în timp ce molfăie tutunul între gingii.

„S-a dus“, zice Cash.

„S-a hotărît s'ne lase“, zice taica. Cash nu se uită la el. „Cît mai ai pîn' s-o dai gata?“ zice taica. Cash nu-i răspunde. Intră de tot, trăgînd fierăstrăul după el. „Consider că mai bin' te-ai duce la aia“, zice taica. „Tre' s'te descurci cum poți mai bine, cu băieții-ăia duși de-acas'." Cash se uită-n jos, la obrazul ei. Nu-l

ascultă deloc pe taica. Nu s-apropie de pat. Se oprește-n mijlocul odăii, fierăstrăul sprijinit de picior, brațele asudate, făinite ușor de rumeguș — înfățișare întocmită. „Dacă dai de greu, vine el careva, mîne, să te-ajute“, zice taica. „De-o pildă, Vernon.“ Cash n-ascultă. Se uită la chipul liniștit, încremenit, dizolvându-se în lumina amurgului, ca și cum întunericul ar fi un strămoș de-al pămîntului dintîi și de totdeauna — pînă cînd, într-un tîrziu, chipul ei iese, plutind desprins, deasupra lui, și lin ca răsfrîngerea unei frunze moarte. „E dăstui creștini să te-ajute“, zice taica. Cash n-ascultă. După o vreme se-ntoarce, fără să se uite la taica și iese din odaie. Apoi fierăstrăul începe să sfoarăie din nou. „Ne-or ajuta-n întristarea noastră“, zice taica.

Sunetul fierăstrăului e același, destoinic, negrăbit, clătind lumina ce trage să moară, încît, la fiecă cursă, chipul ei pare că se trezește un pic, în ascultare și așteptare, ca și cum le-ar număra. Taica se uită-n jos, la obrazul ei, la revărsarea neagră a părului lui Dewey Dell, brațele date-n lături, evantaiul strîns cu putere, acum nemișcat, pe plapuma care începe să se topească-n întuneric. „Consider că mai bine-ai pune de cină“, zice el.

Dewey Dell nu se clintește.

„Saltă d-acolea și fă cina“, zice taica. „Tre' să ne cruțăm puterile. Consider că doctoru Peabody-i flămînd bine de-atîta cale. Și Cash tre' să-mbuce iute. Și să se-ntoarcă la treabă, s-o dea gata.“

Dewey Dell se ridică, se înalță pe picioare. Se uită-n jos, la ea, la chipul ei. Pe pernă e ca o bucată de bronz mai pălit, doar mîinile păstrează încă o fărîmă de viață : o inerție arcuită și cu noduri ; o însușire irosită și totuși vie, din care osteneala, sleiala, muncile încă

n-au plecat, de parcă s-ar îndoi de însuși adevărul odihnei, păzind cu veghe ascuțită și avară oprirea care, știu ele, nu poate dura.

Dewey Dell se apleacă și scoate binișor plapuma de sub ele și o trage deasupra lor către bărbie și o netezește în jos, potrivind-o cu mișcări line. Apoi, fără să se uite la taica, ocolește patul și iese din odaie.

Și-o să iasă la Peabody, unde poate sta, în lumina amurgului și să se uite la el, din spate, cu o asemenea uitătură, încât el, simțindu-i privirea, să se întoarcă și să zică: n-o să mă las acum covârșit de tristețe. Era bătrână și pe deasupra bolnavă. Suferea mai mult decât știam. Nu se mai putea face bine. Acu Vardaman crește mare și tu o să te-ngrijești de ei toți. Vreau să-ncerc să nu mă las covârșit de tristețe. Cred că mai bine te-ai duce să pregătești ceva de cină. Nu trebuie să fie prea mult. Dar ei au nevoie să se hrănească și ea, privindu-l, zicând Ai putea face tare mult pentru mine, numai să vrei. Numai să știi. Eu sînt eu și dumneata ești dumneata și eu știu asta și dumneata n-o știi și ai putea face tare mult pentru mine, numai să vrei și, dacă chiar vrei, atunci ți-aș putea spune și-atunci nimeni n-ar mai trebui s-o știe, afară de dumneata, de mine și de Darl.

Taica stă în picioare, deasupra patului, cu brațele bălăbănind, cocoșat, nemișcat. Își duce mîna la cap, o trece prin păr, ascultînd fierăstrăul. Se dă mai aproape și-și șterge mîna, pe față și pe dos, de coapsă și o lasă pe obrazul ei și după aceea pe ridicătura plapumei unde i-s mîinile. Atinge plapuma, așa cum a văzut-o pe Dewey Dell că face, încercînd s-o netezească înspre bărbie, mai degrabă deranjînd-o. Încearcă din nou s-o îndrepte, cu stîngăcie, mîna i-i ca o gheară de neîndemînică, cum îndreaptă cutele pe care tot el le-a făcut

și care continuă să-i iasă de sub mână, prezență atotstricătoare, jucînd renghiuri, așa că, pînă la urmă, se dă bătut, mîna îi cade pe lîngă trup, frecîndu-se iar de coapsă, cînd pe-o parte, cînd pe alta. Fierăstrăul sfoarăie încăpățînat în odaie. Taica răsufală liniștit și hîrîind și molfăie tutunul între gingii. „Facă-se voia Domnului“, zice el. „Acu poa' să-mi fac rost de dinții ăia.“

Pălăria lui Jewel cade fleșcăită pe ceașă, îndreptînd apa către sacul de cîlți, ud learcă, legat pe umeri, în vreme ce, pînă la glezne în șuvoiul din șanț, se opinește la mangealîcul alunecos, cu un căpătîi de bîrnă putredă drept reazim, la osie. Jewel, zic, a murit, Jewel. Addie Bundren a murît.

V a r d a m a n

Și-atunci am început s-alerg. Alerg către spatele casei și-ajung la marginea prîspei și mă opresc. Și-atunci încep să plîng. Știu unde-a fost peștele-n praf. Acuma-i bucăți de nepește, nesînge pe mîinile și pe salopeta mea. Atunci nu era așa. Atunci nu se-ntîmplase. Și-acum ea se duce-atîta de departe, că n-o mai pot prinde.

Copacii-s ca puii de găină cînd, în zilele de arșiță, se scaldă-n prafu de răcoare. Dacă sar de pe prispă, o să fiu unde-a fost peștele, acu ciopîrțit de tot în nepește. Aud patu și-obrazu ei și pe ei și simt dușumeaua cum se cutremură cînd umblă pe ea el, de-a venit și-a făcut asta. De-a venit și-a făcut asta, cînd ea era bine, da' a venit el și-a făcut asta.

„Scîrbă burduhoasă.”

Sar de pe prispă și-o iau la fugă. Creasta grajdului răsare și se năpustește din lumina asfințitului. Dacă sar, poa' să merg pe ea, ca Doamna-n roz de la circ, în miroznă caldă, fără să trebuie s-aștept. Mîinile se prind de tufișuri; sub tălpi se rostogolesc pietrele și gunoiul.

Și-apoi pot să răsufli iar în miroznă caldă. Intru-n boxă, încerc să-l ating și-atunci pot să plîng, atunci dau plînsu-afară. Cum isprăvește cu-azvîrlitu, pot, și-atunci pot să plîng, cutie urlătoare.

„El a ucis-o. El a ucis-o.“

Viața curge-n el pe sub piele, pe sub mîna mea, prin petele viu colorate, mirosindu-mi în nări, unde răul prinde să țipe și dă plînsu-afară, și-atunci pot răsufli, îl dau afară. Asta face mult zgomot. Pot să adulmec viața de curge și se răspîndește pe sub palme, pe braț în sus, și-atunci pot să ies din boxă.

N-o găsesc. În întuneric, prin praf, pe lîngă pereți, nu dau de ea. Plînsul face mult zgomot. Păcat că face atît de mult zgomot. Și-apoi o găsesc în șopru, în praf și fug peste ogor, în drum, cu bîta săltînd pe umăr.

Ei mă pîndesc cum vin către ei și-ncep să se tragă-n dărăt și-și rostogolesc ochii și fornăie și se zmucesc îndărăt, în hamuri. Dau. Aud bîta cum dă ; o văd cum le dă-n cap, peste hamu de la piept, mai nimerind și-alături cînd ei cabrează și feresc, dar mă bucur.

„Voi ați ucis-o pe maica !“

Bîta se rupe și ei tot cabrează și tot fornăie și copitele dau cu zgomot mare-n pămînt, cu mare zgomot, fin'că-i a ploaie și aeru-i golit pentru ploaie. Da-i încă destul de lungă. Alerg încolo și-ncoace, pe cînd ei se zmucesc în hamuri — și dau.

„Voi ați ucis-o !“

Și dau și dau și ei se rotesc, priponiți c-o funie lungă, trăsura se rotește pe două roți și nemișcată, de parcă-i țintuită de pămînt și caii nemișcați, de parcă-s țintuiți cu copitele de dîndărăt în mijlocu unei plăci turnante.

Alerg prin praf. Cum alerg prin prafu gros, nu văd unde se pierde trăsura, lăsată pe două roți. Dau, bîta dă-n pămînt, sare, dă-n praf și-apoi iar în aer și prafu se-ngroașă mereu în josu drumului, mai iute de dac-ar fi o mașină pe el. Și-atuncea pot să plîng și să mă uit la bîta. Îi ruptă de tot în mîna mea, nu mai lungă ca

un lemn de foc, ea, care-a fost o bătă lungă. O lepăd și pot să plîng. Acuma nu se mai face-atîta zgomot.

Vaca stă-n ușa grajdului și rumegă. Cînd mă vede că viu, muge și iarba-i atîrnă din botul plin și limba.

„Ho, că nu te mulg. Un deșt nu mai mișc pentru ei.”

→O aud cum se-ntoarce cînd trec. Cînd mă-ntorc, ea-i taman în spinarea mea, cu răsufierea dulceagă și fierbinte și grea.

„N-auzi ce zic ?”

Ea mă-mpinge cu botu, mă miroase. Cu botu-nchis, muge-adînc, în ea. Ridic mîna la ea și o-njur, ca Jewel.

„Acu-ntinde-o.”

Las mîna jos și mă reped la ea. Ea sare-napoi, se-ntoarce iute și s-oprește și mă pîndește. Muge. Se duce către potecă și s-oprește și stă și se uită-n susu potecii.

În grajd întunecimea-i caldă și mirositoare și tăcută. Pot să plîng liniștit și să pîndesc creasta dealului.

Cash vine pe deal și șchioapătă, unde a căzut de pe biserică. Se uită devale, înspre izvor și după-aceea-n susu drumului și-napoi, la grajd. Coboară țeapăn pe potecă și se uită la hăturile rupte și la prafu de pe drum și după-aceea-n susu drumului, unde prafu se duce tot înainte.

„Trag nădejde c-acu or trecut bine de-alde Tull. Așa trag nădejde.”

Cash se-ntoarce și șchioapătă-n sus, pe potecă.

„Dracu să-l ia. I-am arătat io lui. Dracu să-l ia.”

Acu nu mai plîng. Acu nu mai nimica. Dewey Dell vine pe deal și mă strigă. „Vardaman”. Io nu mai nimica. ’S liniștit. „Măi, Vardaman.” Acu pot să plîng liniștit și să-mi simț și să-mi auz lacrimile.

„Nu-atuncea, nu. Nu-atunci a fost. Erea acolo, drept pe pămînt. Și-acu-i gata să-l gătească.”

E-ntuneric. Aud pădurea, tăcerea : le știu. Da nu sunet de vietate, nici măcar pe el. De parcă întunericu 1-ar desface-ntr-o puzderie de tot felu de lucruri fără legătură, — mirozne și tropote ; miros de carne potolită și de păr asudat, cu țepi, ca amoniacu ; părere a unui tot de piele tărcată și de oase zdravene pe dinăuntru cărora, desprins, de taină și apropiat, un este, altu decît este al meu. Îl văz cum se topește — picioare, un ochi rotitor, o tărcătură țipătoare, ca de flăcări reci — și plutește peste întunecime și piere pe nesimțite ; totu-ntr-una, da nici una nici alta ; și una și alta, da nici una. Văd auzu cum șerpuiește către el, mîngîietor și-l modelează, arătare greoaie — chișită, crupă, umăr și cap ; miros și sunet. Nu mi-i frică.

„Gătit și mîncat. Gătit și mîncat.“

Dewey Dell

Poate să facă tare mult pentru mine, numai să vrea. Poate să facă totul. E ca și cum totul, pentru mine, pe lumea asta-i înăuntrul unei putini umplută cu mațe, câte și miri cum de mai poate să-ncapă-n ea orișice altceva foarte de seamă. El e-o puțină mare, plină de mațe și io-s o puțină mică plină de mațe și dacă-ntr-o puțină mare plină cu mațe poate să mai încapă orișice altceva foarte de seamă, cum poate să-ncapă-ntr-o puțină mică plină de mațe. Da știu că-i acolo, fiindcă Dumnezeu dă femeilor semn când e să se-ntîmple ceva rău.

Și asta fiindcă-s singură. Barem de l-aș simți, ar fi altceva, fiindcă n-aș mai fi singură. Dar dacă n-aș mai fi singură, ar ști-o toată lumea. Și el poate să facă tare mult pentru mine și-atuncea n-aș mai fi singură. Atuncea m-aș simți tare bine singură.

L-aș lăsa să intre-ntre mine și Lafe, cum și Darl a intrat între mine și Lafe, de Lafe e și el singur acum. El e Lafe și eu Dewey Dell și când a murit maica, a trebuit să-mi ies din mine și să trec peste mine și Lafe și Darl, ca să mă-ntristez, fiindcă el poate să facă tare mult pentru mine și n-o știe. Nici măcar n-o știe.

De pe prispa de din dos nu pot vedea grajdul. Dup-aia sunetul de la fierăstrăul lui Cash vine din direcția aia. E ca un câine, pe-afară, de dă tîrcoale casii și-ți iese-

nainte la orișice ușă ai ajunge și-așteaptă să intri. A zis, sunt mai neliniștit ca tine și eu am zis, Dumneata nu știi ce-i aia neliniște, așa că nu mă pot neliniști. Încerc, dar nu mă pot gândi de-ajuns ca să mă neliniștesc.

Aprind lampa de bucătărie. Peștele, tăiat bucăți-bucățele sîngerează liniștit în tingire. Îl pun iute-n bufet și-ascult ce-i pe sală și-aud. I-au trebuit zece zile ca să moară ; poate că încă n-o știe. Poate că nu se duce pîn' ce Cash. Ori poate pîn' ce Jewel. Iau castronul cu legume din bufet și coșul de pîine de pe soba rece și mă opresc și mă uit la ușă, atent.

„Un'i-i Vardaman?“, zice Cash. În lumina lămpii, brațele lui, făinite cu rumeguș, arată ca nisipul.

„Habar n-am. Nu l-am văzut.“

„A dispărut docaru lu' Peabody. Vezi de poți să dai de Vardaman. O să-l pălească calu-ăla.“

„Bine. Zi-le să vie la cină.“

Grajdul nu se vede. Zic, nu știu cum să mă neliniștesc. Nu știu cum să jelesc. Am încercat, dar nu pot. Dup-un timp, sunetul de la fierăstrău vine-ncoaci, vine-ntunecat, peste pămînt, prin pîlberea-ntunericului. După aceea-l văd cum umblă-ncolo și-ncoaci, pe deasupra scîndurii.

„Hai la cină“, zic. „Spune-i și lui.“ El poate să facă totul pentru mine. Și n-o știe. El e mașele lui și eu mașele mele. Și eu mașele lui Lafe. Asta-i. Nu știu de ce nu șade acas', la oraș. Noi sîntem de la țară, nu de soiul orășenilor. Nu știu de ce nu șade. După care văz creasta grajdului. Vaca stă la poala potecii și muge. Cînd mă-ntorc, Cash nu mai e.

Duc zeru-nuntru. Taica și Cash și el șade la masă.

„Surioară, un'i-i peștele-ăla, marele, de l-a prins ăl mic ?“

Pun laptele pe masă. „Păi când să-l fi făcut ?“

„Napi în suc propriu e-o mîncare din cale-afar' de slabă la un om de mărimea mea“, zice. Cash mănîncă. Pe cap, pălăria i-a întipărit în părul nădușit o dungă. Cămașa i-i toată asudată. Nu s-a spălat pe mîini.

„Să-ți fi făcut timp“, zice taica. „Un'i-i Vardaman ?“

O iau către ușă. „Nu dau de el.“

„Ia fă-te-ncoa, surioară“, zice. „Nu pune la inimă chestia cu peștele. O să ne mai și rămîna. Vin', de șezi coala.“

„Nici n-o pun“, zic. „Vreau să mulg înainte de să se pună pe plouat.“

Taica ia din castron și dă mai departe. Dar nu s-apucă să mănînce. Mîinile-i stau, pe jumătate strînse, pe lîngă farfurie, capul plecat nițel, părul lui, ca o miriște, înălțat în lumina lămpii. Seamănă cu un juncan, numai-decît ce l-ai pălit cu maiu' și nu mai e-n viață și de știut încă nu știe că-i mort.

Dar Cash mănîncă, el așîșderi. „Mai bine-ai mînce ceva“, zice el. Se uită la taica. „Ca Cash și ca mine. O să-ți prindă bine.“

„Dè“, zice taica. Se ridică, cum s-ar ridica un juncan îngenuncheat la iaz, când îl iei la goană. „N-o să fie ea supărată pe chestia asta.“

Cînd știu că nu mă mai vede nimeni în casă, iuțesc pasul. Vaca muge la poalele povîrnișului. Se-mpinge-n mine și-și suflă răsufierea într-o adiere dulceagă, fierbinte, peste goliciunea-mi fierbinte și muge-ncetișor. „Mai rabd-un pic. Mă-ngrijesc io și de tine.“ Vine după mine, în grajd, unde pun căldarea jos. Răsufle-n căldare și muge-ncet. „Păi, ce ți-am zis. Șezi, locului. Am pe cap mai multe decît pot răzbi.“ Grajdul e-n întuneric. Cînd trec, dă-n perete cu copita. Merg mai departe. Scîndura ruptă-i ca un semn de hotar, cum

stă-n sus. Dup-aceea văd povârnișul, simt aerul cum îmi mîngîie fața, iară, încet, pălit, cu întunericul mai scăzut și, cu vederea pustie, pîlcurile de pini, pete-pete pe coasta priporoasă, tainici și așteptînd.

În ușa, umbra vacii dă cu botu-n umbra căldării, mugind încet.

Apoi trec de boxă. Aproape am trecut. Ascult cum zice, cu mult înainté de să poată spune cuvîntul și partea care-ascultă se teme că poate n-o să aibe timp să-l spuie. Îmi simt trupul, oasele și carnea cum încep să se desfacă și să se deschidă asupra singurului și lucrarea prin care-ncepi a fi nesingur e-nspăimîntătoare. Lafe, Lafe. „Lafe.“ Lafe. Lafe. Mă aplec un pic în față și pun înainte, fără vlagă, piciorul. Simt întunericul năpustindu-se pe lîngă pieptul meu, pe lîngă vacă; încerc să m-arunc asupra întunericului, vaca mă oprește și întunericul se năpustește asupra adierii dulcele din răsuflarea ei, grea de muget, plină de pădure și de tăceri.

„Vardaman. Mă, Vardaman.“

El iese din boxă. „Mă, ticălos mic și-afurisit! Mă, ticălos mic și-afurisit!“

El nu se-mpotrivește; ce-a mai rămas din năvala întunericului pierē, scîncind. „Ce? Că doar n-am făcut nimica.“

„Mă ticălos mic și-afurisit!“ Mîinile mele-l scutură zdravăn. Poate că nu le pot opri. Nu știam că pot să scuture atît de zdravăn. Zgîlțînd, ne zgîlțîie pe amîndoi.

„Nu io, nu io“, zice. „Nici nu i-am atins.“

Mîinile mi se opresc din zguduit, dar încă-l țin.

„Ce cați acilea? De ce nu răspunzi cînd te chem?“

„Da nu fac nimica.“

„Du-te-n casă și mănîncă.“

Se trage înapoi. Îl țin. „Dă-mi drumu. Lasă-mă-n pace!“

„Ce făceai acilea ? Nu cumva mă iscodești ?“

„Io nu, niciodat', niciodat'. Nici nu știam că ești acilea, jos. Lasă-mă-n pace !“

Îl țin, aplecându-mă să-i văd fața, să i-o simt cu ochii mei. E gata să plângă. „Acu șterge-o. Am pus de cină și, cum mulg, vin și io. Du-te, pîn' ce nu mănîncă el tot. Cred că docaru-ăla se duce glonț la Jefferson.“

„El o ucis-o“, zice. Începe să plângă.

„Șșșșșt.“

„Nu i-o făcut nimica rău și el o vinit ș-o ucis-o.“

„Șșșșșt.“ El se zbate. Îl țin. „Șșșșșt.“

„El o ucis-o.“ Vaca vine-n spatele nostru, mugind încetișor. Îl zgîlțîi din nou.

„Gata, potolește-te. Acu s'te potolești. O să te-mbolnăvești și-atunci nu mai mergi la oraș. Hai, du-te-n casă și mănîncă.“

„Nu vreau nici o mîncare. Nu vreau la oraș.“

„Atunci te lăsăm acilea. Te lăsăm, dacă nu te porți bine. Hai, acu du-te, pîn' ce putina aia cu mațe, bătrîină și moartă după legumă, nu-ți topește și porția ta.“ Se duce, pierzîndu-se încet, pe deal. Creasta, copacii, coperișul casei se zugrăvesc pe cer. Vaca se vîră-n mine, mugind încetinel. „Trebuie să mai aștepți. Ce ai tu-n tine-i nimica pe lîngă ce-am io-n mine, chiar de ești și tu femeie.“ Ea vine după mine, mugind încetișor. Apoi aerul stătut, fierbinte, cenușiu, îmi mîngîie din nou fața. Poate s-aranjeze totul, fain-frumos, numai să vrea. Și nici măcar nu știe. Ar putea să facă totul pentru mine, numai să știe. Vaca îmi suflă peste șolduri și spate răsuflarea caldă și dulceagă și auzită și muge-ncet. Cerul s-a lăsat moale peste povîrniș, peste pîlcurile tainice. Dincolo de deal un fulger luminează bolta și piere. Aerul mort îmbracă pămîntul mort, pînă departe, departe, unde ochiul nu mai răzbate să-mbrace pămîntul mort. Se lasă peste

mine, stăcut și cald și m-atinge, goală, prin straie. Zic
Tu nu știi ce-i neliniștea. Eu nu știu ce-i. Nu știu dacă-s
neliniștită ori ba. Dacă pot să fiu ori ba. Nu știu de pot
plînge ori ba. Nu știu dac-am încercat ori ba. Mă simt
ca o sămînță umedă și sălbatică în pămîntul dogoritor
și orb.

V a r d a m a n

Cînd or s-o dca gata, or s-o puie-n ea și-atunci, știu și eu, poate că, pentru multă vreme. Am văzut cum întinericu se saltă pe picioare și se duce-n volburi și-am zis „Vrei s-o bați de tot în cuie,-n asta, Cash ? Cash ? Cash ?” M-am pomenit băgat în pătuc, ușa nouă prea grea pentru mine și s-a-nchis n-am mai putut răsufla șobolanii trăgeau tot aeru. Am zis „Vrei s-o bați de tot în cuie, Cash ? S-o bați în cuie ? *S-o bați în cuie ?*”

Taica umblă primprejur. Umbra lui umblă primprejur, peste Cash de se lasă și se ridică odată cu fierăstrău', peste scîndura plină de sînge.

Dewey Dell a zis c-o să primim nește banane. Trenu-i după geam, roșu, pe șină. Cînd trece, șina lucește pe ici, pe colo. Taica a zis că făina și zahăru și cafeaua e-atît de scumpe. Fin'că-s băiat de țară fin'că băieții de oraș. Biciclete. De ce făina și zahăru și cafeaua e-atît de scumpe cînd băiatu-i de la țară ? „N-ai vrea mai degrabă nește banane ?” Bananele s-a dus, s-a mîncat. Dus. Cînd fuge pe șine sclipește iar. „De ce nu-s băiat de oraș, taică ?” Am zis Dumnezeu m-a făcut. Da nu i-am zis lu' Dumnezeu fă-mă la țară. Dacă El poa' să facă trenu, de ce nu poate El să-i facă pe toți de oraș fin'că făină și zahăr și cafea. „N-ai vrea mai degrabă neste banane ?”

Umblă prîmprejur. Umbra lui umblă prîmprejur.

Nu erea ea. Eream acoloa, mă uitam. Am văzut. Am crezut că ea erea, da nu erea. Nu mama mea. A plecat cînd ailaltă s-a pus pe pat și-a tras plapuma pe ea. S-a dus departe. „S-a dus cam de-aici la oraș?” „S-a dus mai departe ca pîn'la oraș.” „S-a dus toți iepurii și oposumii ăia mai departe ca la oraș?” Dumnezeu i-a făcut pe iepuri și pe oposumi. El a făcut trenu. De ce-a trebuit El să facă un loc, altu, unde să se ducă ei dacă ea-i întocmai ca iepurele.

Taica umblă prîmprejur. Și umbra lui. Fierăstrău' sună de parcă doarme.

Așa că dacă Cash bate-n cuie de tot lada, ea nu-i iepure. Și-așa că dacă ea nu-i iepure, io nu pot răsufli-n pătuc și Cash vrea s-o bată de tot în cuie. Și-așa că dacă ea-l lasă, nu-i ea. Știu. Eream acoloa. Am văzut cînd n-a mai fost ea. Am văzut. Ei crede că este și Cash vrea s-o bată de tot în cuie.

Nu erea ea, fin'că zăcea tocma-acolea-n țărîină. Și-acuma-i de tot ciopîrțit. Io l-am ciopîrțit. Zace-n bucătărie, în tingirea plină de sînge și-așteaptă să fie gătit și mîncat. Atunci nu erea și ea erea și-acum este, da ea nu mai era. Și mîne-o să fie gătit și mîncat și ea o să fie el și taica și Cash și Dewey Dell și n-o să fie nimica-n ladă și-așa că poa' să răsufle. Zăcea tocma-acolea, pe pămînt. Pot să-l aduc pe Vernon. El a fost acoloa și l-a văzut și pentru amîndoi o să fie și după-ăia n-o să fie.

T u l l

Erea înspre miezu nopții și se așternuse pe plouat când ne-a trezit. Fusese o noapte tulbure, cu presimțiri, ca-n preajma furtunii ; o noapte în care omu s-așteaptă să i se întâmple orice, destule, înainte de să poată da nutreț la vite și s-ajungă-n casă și să cîneze și, de rău' ploii, să se bage-n pat, și când caii lui Peabody a venit la noi, numai spumă, cu hamu rupt, tîrîș și hamu de piept printre picioarele lăturașului ăla prăpădit și Cora zice „Să știi că-i ceva cu Addie Bundren. S-a dus, pîn'la urmă.”

„Peabody tre' să fie p-aici, p-aproape, la zece-dou'spce case“, zic. „Și-n definitiv, de unde știi că-i caii lui Peabody ?“

„Păi ce, nu-i ei ?“, zice ea. „Pune mîna, de-nhamă.”

„La ce ?“ zic. „Dac-a murit, ce putem noi face pîn' la ziuă, și-n plus, se și lăsă cu furtună.”

„E de datoria mea“, zice ea. „Și prinde caii.”

Da' eu nici gînd. „Păi, e la mintea cocoșului că trimițtea după noi, dac-avea nevoie. Și nici măcar nu știi c-a murit.”

„Daaa, adicătelea nu știi că-i caii lu' Peabody ? O țîi una și bună că nu-i ei ? Biiine.” Da eu nu mișc un deget. Cînd lumea are nevoie de-un om, ăl mai bine-i s-aștepți pînă trimite ei după el, știu io chestia asta. „E de

datoria mea creștinească“, zice Cora. „Vrei să te pui între mine și datoria mea de bun creștin ?“

„N-ai decît să rămîi acoloa toată ziua de mîine, dacă vrei“, zic.

Așa că atunci cînd Cora m-a deșteptat, se așternuse pe plouat. Chiar cînd mergeam înspre ușă, cu lampa aprinsă ținută în dreptu geamului, ca să poată vedea că vin, el nu s-a oprit din ciocănit. Nu tare, da făr' să se-oprească, de parcă adormise bătînd și bătea cu pumnul-n somn, da nici n-am băgat de seamă cît de jos era lovitura în ușă, pîn-ce n-am deschis-o și tot nimica n-am văzut. Am înălțat lampa, de scînteia ploaia prin ea și Cora, îndărătu meu, pe sală, tot zicea : „Cine-i, Vernon ?“, da-ntîi și-ntîi n-am putut să văd, absolut, pîn'ce m-am uitat în jos și pe lîngă ușă și cu lampa lăsată mai jos.

Parcă era un cotei murat, în șalopeta aia și făr' de pălărie, stropit tot pîn' la genunchi, unde-i tot purtase patru mile pîn noroi. „He, fiu-al dracului“, zic.

„Cine-i, Vernon ?“, zice Cora.

El se uita la mine cu niște ochi rotunzi și negri în mijloc, ca la bufniță, cînd îi pui lumina-n față. „Ai văzut peștele ăla de-atunci“, zice el.

„Hai înuntru“, zic. „Ei, ce-i ? Nu cumva maică-ta a

„Vernon“, zice Cora.

Se ținea pe-aici pe undeva, în dosu ușii, în întuneric. Ploaia izbea în lampă, sfîrîia cînd o atingea, așa că eu mă tot temeam că acu-acu se sparge. „Ai fost acoloa“, zice el. „L-ai văzut.“

Cora vine-n ușă. „Da hai, intră din ploaia aia de-afar“ zice ea și-l trage înăuntru și el se uită la mine cu băgare de seamă. Leit un cățel murat. „Nu ți-am spus ?“,

zice Cora. „Ți-am spus eu că s-a-ntîmplat. Du' de-n-hamă.“

„D-apoi că nici n-a zis că———“, zic.

El căta la mine, apa picura pe podea. „Ne strică covorașu“, zice Cora. „Du' de prinde caii, cît îl duc la bucătărie.“

Da el se trăgea înapoi, șiroind, ațintindu-mă cu ochii ăia. „Ai fost acoloa. L-ai văzut cum zăcea acoloa. Cash o s-o bată-n cuie, de tot, și el zăcea taman acoloa, pe pămînt. L-ai văzut. I-ai văzut urma-n țărîină. Ploaia n-a-nceput pîn-ce n-am ajuns acilea. Avem vreme să ne-ntoarcem.“

Fiu-al naibii de nu m-a luat fiorii, chiar cînd încă nu știam. Da Cora știa. „Prinde caii cît poți mai iute“, zice ea. „Și-a pierdut capu. S-a scrîntit de durere.“

Al naibii să fiu de nu m-a luat fiorii. Cînd și cînd, omu stă de se gîndește. La toate nenorocirile și lucrurile triste de pe lumea asta ; cum te pot ele lovi, ca trăznetu, orișunde te-ai afla. Mă gîndesc io că omu tre' s-aibe mare încredere-n Domnu, deși-mi vine uneori să cred că Cora-i cam prea din cale-afar' de grijulie, de parc-ar încerca să-i dea pe ăilalți în lături și să se-ndese ea mai în față ca toți. D-apoi, cînd se-ntîmplă așa ceva, gîndesc io că are dreptate, că omu tre' să se țină de asta și socotesc că-s de-a dreptul binecuvîntat c-o nevastă de toată vremea-și dă osteneala întru sfințenie și facere de bine, cum zice ea că-s io.

Cînd și cînd, omu stă de se gîndește la asta. Drept, nu prea des. Ceea ce-i un lucru bun. Căci Domnu l-a lăsat pe pămînt ca să facă și nu ca să irosească timp prea mult cu gînditu, fiindcă creeru-i ca o roțiță de mașinărie : nu ține dacă-l tot muncești. Ăl mai bine-i cînd toate merge după tipic, de împlinește munca zilnică și nici o parte nu-i folosită mai mult decît este

de trebuință. Am zis-o și o zic iară și iară, asta-i din-totdeauna buba cu Darl : prea se tot gîndește. Are dreptate Cora cînd zice că ce-i lipsește lui e o nevastă, de să-l facă om. Și cînd mă gîndesc la asta, gîndesc că dacă pe om nimic alta nu-l ajută decît însurătoarea, apoi e-al dracului de-aproape de fără scăpare. Da cred că are dreptate Cora cînd zice că motivu pentru care Domnu-a trebuit să facă femeili, e că bărbații nu-și cunoaște binele nici cînd îl are sub ochi.

Cînd mă-ntorc spre casă cu căruța, ei era în bucătărie. Ea se-mbrăcase peste cămașa de noapte, cu un șal pe cap și-și luase umbrela și Biblia ei învelită-n mușama și el ședea pe-o găleată răsturnată, lîngă sobă, unde-l pusese ca, șiroind pe podea. „Nu pot scoate nimic de la el, afar' de-o chestie cu-un pește“, zice ea. „Îi apasă un blestem. Văd mîna Domnului asupra băiatului ăsta, ca semn al pedepsirii lui Anse.“

„Ploaia n-a-nceput pîn' ce n-am plecat“, zice el „Și-am plecat. Eram pe drum. Și era acoloă,-n praf. L-ai văzut. Cash o s-o bată-n cuie, da tu-ai văzut.“

Cînd am ajuns acolo, ploua îndîrjit și el, între noi, înfofolit în șalu Corei. Nu mai scosese o vorbă, ședea acolo, sub umbrela lu' Cora. Cînd și cînd, Cora se oprea din cîntat, cît să zică „E-un blestem pe capu lui Anse Bundren. Dare-ar Domnul ca asta să-i arate că umblă pe calea păcatului.“ Apoi începea din nou să cînte și el ședea între noi, nițel aplecat înainte, ca și cum catîrii n-ar fi mers destul de repede pe cît ar fi vroit el.

„Zăcea taman acoloă“, zice el, „da ploaia a-nceput după ce-am plecat. Așa că mă pot duce să deschid feres-trele, Cash încă n-o bătut-o-n cuie.“

Erea trecut bine de miezu nopții cînd am bătut ultimul cui și-aproape de zorile de cenușă cînd m-am întors acasă și-am deshămat și m-am băgat în pat. cu

boneta Corei pusă pe perina aialaltă. Și-al naibii să fiu de nu-mi suna încă-n urechi cîntatu Corei și parcă-l și simțeam pe băiatu-ăla cum se-apleacă înainte, între noi, de parc-ar fi tras înaintea catîrilor, și-l tot vedeam pe Cash umblînd în sus și-n jos cu fierăstrău, și Anse, colea,-n picioare, ca o sperietoare și de ziceai că-i un juncan, pîn' la genunchi într-un iaz și cineva trece pe-acolea și pune mîna pe iaz și-l așază pe muchie, da el tot nu pricepe.

Aproape se crăpa de ziuă cînd am bătut ultimul cui și-am dus-o-n casă, unde ea zăcea, întinsă pe pat, cu fereastra deschisă și ploaia o stropca din nou. De două ori a făcut el asta și așa, dărîmat de somn, că zicea Cora că obrazu-i arăta ca unu din catargele ale de Crăciun, de-s îngropate o clipă și dezgropate la loc, pînă ce, într-un tîrziu, au pus-o-năuntru și-au bătut-o-n cuie bine, ca el să nu mai poată deschide fereastra peste ea. Și-n dimineața ailaltă l-au găsit în cămașă, pe po-dea, dormind, ca un juncan junghiat și capacu lăzii sfredelit tot, ciuruit de găuri și sfredelu-ăl nou al lui Cash rupt în ultima din ele. Cînd am dat capacu de-o parte, au văzut că-n două rînduri pătrunsese și-n obrazu ei.

Dacă asta-i pedeapsă de la Dumnezeu, apoi nu-i dreptă. Fiindcă Domnu are și altele mai bune de făcut. Nu egzistă să n-aibe. Fiindcă singura povară ce-a avut-o vrcodată Anse Bundren a fost el însuși. Și dacă oamenii nu dau două parale pe el, mă gîndesc io-n mine că n-o fi el chiar omu ăla de nimica, ori că nu s-ar fi putut îndura el pe sine atîta amar de vreme.

Nu-i dreptă de loc. Fiu-al naibii dacă-i. Și dacă El a zis Lăsați copiii să vină la Mine, tot n-o face mai dreptă. Cora a zis, „Ți-am aduș pe lume ceea ce mi-ă trimis Domnu Dumnezeu. Am trecut prin această încercare fără frică, fără teamă, fiindcă puternică este cre-

dința mea în Domnu, tărie aducându-mi și încurajare. Și dacă tu n-ai nici un fiu, e fiindcă Domnu, în marea Lui înțelepciune, așa a hotărât. Și viața îmi este și totdeauna a fost ca o carte deschisă pentru tot bărbatu și femeia dintre făpturile Sale de pe-aici, fiindcă eu am încredere în Dumnezeu' meu și-n răsplata ce o voi primi."

Socotesc că are dreptate. Socotesc că, dacă pe undeva e bărbat ori femeie pe care El a putut s-o întoarcă la Sine, să calce pe căile înțelepciunii Sale, apoi aceea-i Cora. Și socotesc io că tot o face ea niscăi schimbări, oricum și-ar vădi El înțelepciunea. Și mai socot că astea or să fie întru binele omului. Măcar trebuie să ne placă. Măcar am putea tot așa de bine să ne vedem de-ale noastre și să ne prefacem că ne place.

Felinarul e pus pe-un butuc. Ruginit, năclăit și grăsos, cu sticla pleznită, mult afumată într-o parte, își seamănă lumina puțină și apăsătoare peste capră și peste pământul din jur. Pe pământul întunecat așchiile par pete întimplătoare de vopsea, galben-stins pe pânză neagră. Scîndurile, fîșii lungi și mătăsoase sfîșiate din întunericul des și întoarse pe dos.

*Cash robotește aplecat deasupra caprei, mișcîndu-se înainte și-napoi, ridicînd și așezînd scîndurile cu pocnete lungi și surde răsunînd în aerul mort, de parcă le-ar lua și le-ar lăsa să cadă pe fundul unei fîntîni nevăzute, sunetele încetează, fără să piară cu totul, ca și cum orice mișcare le-ar putea dezghioca din aerul înconjurător într-un ecou înmîit. Trage iar la fierăstrău, cotul îi lucește potolit, un fir subțire de lumină sună pe pânză, pierdut și regăsit și sus și jos, la fiecare cursă, într-o alungire fără de frîngere, încît fierăstrăul pare lung de șase picioare, cum trece prin și dincolo de silueta prăpădită, amărîtă și stingheră a lui taica. „Dă-mi scîndura aia“, zice Cash. „Nu. Ailaltă.“ Pune fierăstrăul jos și vine el de ia scîndura care-i trebuie și-l dă pe taica la o parte cu luciul lung și legănat al scîndurii în cumpănă.

Acrul miroase a pucioasă. Pe coasta lui nevăzută umbrele lor se proiectează ca pe-un perete, de parcă, asemeni sunetelor, nu s-au îndepărtat prea tare, nu s-au stins ci, doar pentru o clipă, s-au închegat pe undeva, pe-aproape, căzute pe gânduri. Cash lucrează fără-nterupere, pe jumătate răsucit în lumina săracă, o coapsă și un braț subțire ca un arac, îmbinate, într-o nemișcare adâncită în sine și activă, deasupra cotului său neobosit. Pe poala cerului fulgere pirotesc ușor ; peste țesătura lor, copacii împietriți sînt zugrăviți pînă la ultima rămurică și rotunjiți, măriți, de parcă li s-ar mișca puiul în burtă.

Începe să plouă. Primele picături, aspre, răzlețe, iuți, năvălesc printre frunze și cad pe pămînt cu lungi suspine de ușurare, ca după o încordare de neîndurat. Sînt mari ca alicele pentru mistreț și calde ca și cum ar fi fost împușcate ; trec peste felinar cu un șuier amenințător. Taica își înalță obrazul, cu gura lui bleagă, dunga de tutun lipită la rădăcina gingiilor ; de la adăpostul nedumeririi abia vădite pe obraz, el cugetă, ca de dincolo de timp, la ultima nedreptate a sorții. Cash se uită întîi la cer, apoi la felinar. Fierăstrăul nu s-a oprit, licărul aleargă pe pînza care pistonează, fără să se frîngă. „Adă ceva să coperim felinaru“, zice el

Taica o ia către casă. Dintr-o dată, ploaia se năpustește fără tunet, fără veste ; e alungat către prispă, pe marginea prispei și, într-o clipă, Cash e ud pînă la piele. Însă mișcarea fierăstrăului nu s-a oprit, ca și cum el și cu brațele umblă cu încredințarea senină că ploaia nu-i decît o părere a minții. Apoi pune jos fierăstrăul și se duce de se încovoiaie peste felinar, apărîndu-l cu trupul, spinarea ieșindu-i, descărnată și costelivă prin cămașa udă, ca și cum, dintr-o dată, cineva l-ar fi întors pe dos și pe el și cămașa și totul.

Taica se întoarce. Are pe el mantaua de ploaie a lui Jewel și în mână pe cea a lui Dewey Dell. Cocârjat deasupra felinarului, Cash bîjbîie cu mîna îndărăt și apucă patru capete de leaț și le înfige în pămînt și ia mantaua lui Dewey Dell de la taica și o întinde peste leături, înjghebînd un fel de acoperiș deasupra felinarului. Taica îl urmărește: „Nu știu, zău, ce-o s'te faci tu“, zice. „Darl și-a luat mantaua cu el.“

„O să mă ude“, zice Cash. Apucă din nou fierăstrăul. Și din nou fierăstrăul o ia-n sus și-n jos, înăuntru și-n afară din acea negrăbită împotrivire, așa cum se mișcă în ulei pistonul, ud pînă la piele, costeliv, dar neobosit, cu trupu-i slăbănog și lipsit de greutate, trup de copil ori de bătrîn. Taica-l urmărește, clipind, cu fața șiroindă ; și iar se uită la cer, cu înfățișarea aceea de mută și căzută pe gînduri ofensă și, totuși, de apărare, de parcă nici nu se așteptase la mai puțin ; din vreme-n vreme își face de lucru, slăbănog, șiroind, pune mîna pe o scîndură, pe o sculă și iar o lasă jos. Vernon Tull e acum acolo și Cash poartă mantaua de ploaie a doamnei Tull și el și cu Vernon caută fierăstrăul. După o vreme, dau de el în mîna lui taica.

„De ce nu mergi în casă, din ploaie?“, zice Cash. Taica se uită la el, cu obrazul șiroind liniștit. E de parcă, peste chipul cioplit de un caricaturist *sauvage*, ar curge, cumplită, parodia îndolierii totale. „Hai, du-te-n casă“, zise Cash, „Io și cu Vernon o scoatem la capăt și singuri.“

Taica se uită la ei. Mînecele de la mantaua lui Jewel sînt prea scurte pentru el. Pe obraz ploaia șiroiește fără grabă, ca glicerina rece. „Nu-s supărat pe ea, că ne-a udat“, zice el. Se urnește iar din loc și se apucă să mute scîndurile, ridicîndu-le și lăsîndu-le la pămînt cu mare grijă, de parcă ar fi geamuri. Se apropie de felinar și

trage mantaua potrivită deasupra lui, pînă o doboară și Cash vine și-o pune la loc.

„Hai, du-te-n casă“, zice Cash. Îl însoțește înspre casă și se reîntoarce cu mantaua și o împăturește și o așază lîngă felinar, la adăpost. Vernon nu s-a oprit. Se uită-n sus, trăgînd la fierăstrău.

„S-o fi făcut de la bun început“, zice el. „Doar știi că-i a ploaie.“

„E tulburat rău“, zice Cash. Se uită la scîndură.

„Dè“, zice Vernon. „Orișicum, tot venea.“

Cash se uită la scîndură, ochind. Pe laturea ei lungă ploaia răpăie neînterupt, nenumărat, nestatornic. „Am s-o tai șrec“, zice.

„Îți ia timp mai mult“, zice Vernon. Cash pune scîndura pe cant ; Vernon se uită la el, apoi îi întinde rindeaua.

Vernon ține bine scîndura, în timp ce Cash îi face muchia piezișă, cu rîvna urîcioasă și amănunțită a unui bijutier. Doamna Tull vine pe marginea prispei și-l strigă pe Vernon : „Cît mai aveți ?“

Vernon nu ridică ochii : „Nu mult. Da mai avem ceva.“

Se uită la Cash cum se adună deasupra scîndurii, cum se mișcă, alunecînd ușor pe manta, lumina bolnavă și sălbatică și dilatată a felinarului. „Du' devale, la grajd și scoate cîteva scînduri și termin-o și hai înuntru din ploaie“, zice ea. „O să vă-mbolnăviți fără scăpare.“ Vernon nu se clintește. „Vernon“, zice ea.

„Las-că nu mai stăm mult“, zice el. „Acușica o dăm gata.“ Doamna Tull îi cercetează o clipă, apoi intră iar în casă.

„Dac-ajungem la ananghie, luăm nește scînduri dintr-alea“, zice Vernon. „Te-ajut io să le pui la loc.“

Cash lasă rindeaua și ochește în lungul muchiei, netezind-o cu podul palmei. „Dă-mi-o pe-ailaltă“, zice el.

Cu puțin înainte de zori, ploaia stă. Dar încă nu s-a luminat când Cash bate ultimul cui și rămîne țeapăn, în picioare, și se uită-n jos, la racla isprăvită și ceilalți se uită la el. În lumina felinarului, obrazul i-i liniștit, gînditor ; își lovește ușor palmele de pulpanele mănții cu o mișcare dinainte gîndită și anume întocmită pentru această împrejurare, de încheiere. După care toți patru — Cash și taica și Vernon și Peabody — saltă racla pe umeri și se-ndreaptă către casă. E ușoară, dar ei abia-abia se mișcă ; goală, însă ei o poartă cu grijă ; fără viață, dar ei se mișcă, roștindu-și vorbele cu băgare de seamă, înăbușit, vorbesc despre raclă de parcă, acum, că-i terminată, e vie și ușor ațipită și gata-gata să se trezească. Pe dușumeaua neagră picioarele lor bocăne stînjinite, cu stîngăcie, de parcă de mult n-ar mai fi călcat pe dușumele.

O pun jos, lîngă pat. Peabody zice, liniștit : „Să luăm o gustare. E-aproape ziuă. Unde-i Cash ?“

El s-a întors la capră, iarăși gîrbovit în lumina slabă a felinarului, își adună sculele și le șterge cu grijă pe o bucată de pînză și le așază într-o lădiță cu curea de atîrnat pe umăr. Apoi saltă cutia, ia felinarul și manta de ploaie și se întoarce în casă, urcînd scările, siluetă firavă pe cerul dinspre răsărit care pălește.

Într-o odaie străină, ca să poți dormi, trebuie să te golești. Și mai-nainte, să te fi golit pentru somn de ceea ce ești tu. Și când te-ai golit pentru somn, nu mai ești. Și când te umple somnul, n-ai fost niciodată. Nu știu ce sunt. Nu știu dacă sunt ori nu. Jewel știe că e, fiindcă el nu știe că nu știe dacă e sau nu. El nu se poate goli pentru somn, fiindcă el nu-i ceea ce e și e ceea ce nu-i. Dincolo de peretele neluminat pot auzi

cum ploaia schițează căruța care-i a noastră, încărcătura care nu mai e a celor care-au doborât-o și-au tăiat-o, dar nici a celor care-au cumpărat-o și nici a noastră nu-i, chiar de-i în căruța noastră, fiindcă numai vîntul și ploaia o conturează și numai pentru Jewel și pentru mine, care nu dormim. Și fiindcă somnul este nu este și ploaia și vîntul sînt *a fost*, ea nu-i. Totuși, căruța este, fiindcă atunci cînd căruța este *a fost*, Addie Bundren nu va mai. Și Jewel este, așa că Addie Bundren trebuie să fie. Și-atunci eu trebuie să fiu, altfel nu m-aș putea goli pentru somn, într-o odaie străină. Iar dacă nu m-am golit încă, înseamnă că sunt *este*.

De cîte ori n-am stat întins, sub ploaia bătînd într-un acoperiș străin, gîndindu-mă acasă.

C a s h

Am făcut-o cu muchiile tăiate şrec.

1. Suprafaţa pe care o prind cuiele este mai mare.
2. Suprafaţa de îmbucare a fiecărei muchii este de două ori mai mare.
3. Apa trebuie să se prelingă înăuntru pe un plan înclinat. Apa se mişcă mai uşor în sus şi-n jos sau direct dintr-o parte în alta.
4. Intr-o casă, lumea stă în sus două treimi din timp. Aşa că îmbinările şi încheieturile sînt făcute în-sus-şi-n-jos. Fiindcă apăsarea este în-sus-şi-n-jos.
5. Intr-un pat, unde lumea stă întinsă toată vremea, încheieturile şi îmbinările sînt făcute pe laterală, fiindcă apăsarea e laterală.
6. Numai că.
7. Un trup nu-i pătrat ca o grindă.
8. Magnetismul animal.
9. Magnetismul animal la un trup mort face ca apăsarea să cadă în plan înclinat, aşa că şi îmbinările şi încheieturile unei racle sînt făcute şrec.
10. Dacă te uiţi la un mormînt vechi, vezi că pămîntul se lasă în plan înclinat.
11. Pe cînd într-o groapă naturală se lasă la mijloc; apăsarea fiind în-sus-şi-n-jos.
12. Aşa că am făcut-o cu muchiile tăiate şrec.
13. E o treabă mult mai bună.

V a r d a m a n

Mama mea este pește.

T u l l

Era ceasu zece cînd m-am întors cu caii lui Peabody legați la curu căruții. Oamenii apucase să tîrască trăsura-napoi, de unde-o găsisese Quick, cu susu-n jos, călare pe șanț, la vreo milă de izvor. Sărise de pe șosea în dreptul izvorului și cînd am ajuns, aproape o duzină de căruțe era acolo. Al de dăduse peste ea fusese Quick. El a zis că rîu' s-a umflat și se umflă într-una. A zis că, după picioarele podului, apa e la un nivel cum nu s-a mai văzut pîn-acum. „Podu ăsta n-o să țină la atîta amar de apă“, am zis. „I-a spus careva lu' Anse de chestia asta ?“

„I-am spus“, a zis Quick. „Zice că el crede că băieții ăia a auzit și-a descărcat și-acu tre' că fac cale-ntoarsă. Zice că ei poa' să-ncarce și să treacă.“

„Mai bin' s-ar duce s-o-ngroape la New Hope“, a zis Armstid. „Podu ăsta-i vechi. Eu nu mi-aș face de lucru cu el.“

„Și-a pus în cap s-o ducă la Jefferson“, a zis Quick. „În cazu ăsta, mai bine s-ar grăbi cît poate de iute“, a zis Armstid. Anse ne-a ieșit în cale la ușă. S-a bărbierit, da nu bine. Are o tăietură lungă pe falcă și poartă pantaloni de duminică și o cămașă albă cu guleru-ncheiat. E bine întinsă peste gheb și-l face să pară mai înalt ca oricînd, ca orice cămașă albă, și fața i-i și ea

schimbată. Acum se uită drept în ochii oamenilor, plin de demnitate, cu obrazul tragic și cu înfățișarea întocmită pentru împrejurare și ne strânge mâinile pe când urcăm înspre prispă și ne curățăm încălțările de grătar, cam țepeni în straiile noastre de duminică, straiile noastre de duminică, foșnitoare și nu-l privim în ochi în timp ce el ne întâmpină.

„Domnu-a dat“, zicem.

„Domnu-a dat.“

Băiatu-ăla nu-i pe-acolo. Peabody a povestit cum intrase în bucătărie, strigînd, năpustindu-se și agățîndu-se de Cora cînd a dat peste ea gătind pește-ăla și cum Dewey Dell l-a luat cu ea devala, la grajd. „Caii mei sînt bine?“, zice Peabody.

„În regulă“, zic. „Le dau dimineata asta un tain. Trăsura dumitale pare și ea-n regulă. Nu-i stricată.“

„Și nu-i din vina cuiva“, zice. „Aș da un nichel * să știu pe unde era băiatu-ăla cînd caii-au rupt hamurile și-au fugit.“

„Dacă are ceva pe-undeva, o dreg io“, zic.

Muierile intră în casă. Le putem auzi cum discută și-și fac vînt cu evantaiele. Evantaiele umblă fșșș, fșșș, fșșș, și ele dă-i, și vorbește și sporovăiala lor aduce cu zumzetu de albine într-o găleată de tinichea. Bărbații rămîn pe prispă, mai vorbind în de ei, fără să se privească.

„'Neața, Vernon“, zic ei. „'Neața, Tull.“

„Iar s-arată a ploaie.“

„S-arată, asta așa-i.“

„Da, domnule. Precist c-o să mai plouă ceva.“

„A venit iute.“

„Și se duce-ncet. Deloc nu contenește.“

* Nickel = monedă de 5 cenți (N. T.).

Ocolesc și-o iau către spatele casei. Cash astupă găurile din copac. Face cepuri, câte unu, câte unu, lemnu-i ud și se lucrează greu. Putea să taie dintr-o cutie de tablă și să ascundă găurile și nimeni nu și-ar fi dat seama de deosebire. Oricum, n-ar fi ținut seama de ea. Am stat și m-am uitat la el un ceas întreg cum a meșterit un cep de lemn, de parc-ar fi lucrat în sticlă, când putea să caute pîmprejur și s-aleagă o duzină de bețe potrivite, câte-ar fi vrut, și să le bage unde trebuia și să le facă să meargă.

Cînd isprăvesc, mă întorc la loc, în față. Bărbații s-au dat pe lîngă casă, șed pe căpătîiele de scîndură și pe caprele unde-am făcut-o azi-noapte, unii așezați, alții pe vine. Whitfield încă nu s-a arătat.

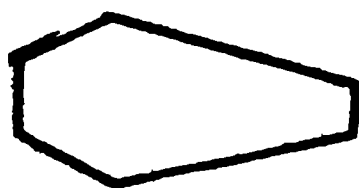
Se uită-n sus, la mine, cu ochi întrebători.

„Mai un pic“, zic. „Dor s-o bată-n cuie.“

Pe cînd ceilalți se ridică, Anse vine-n ușă și se uită la noi și noi ne-ntoarcem pe prispă. Ne curățăm din nou, cu grijă, încălțările, așteptîndu-ne unu pe altu, care să intre primu, zăbovind în dreptu ușii. Anse stă plin de demnitate, cu un aer grav, întocmit, îndărătu pragului.

Au pus-o înăuntru de-a-ndoasele. Cash a făcut-o-n

formă de pendulă, cum se vede

, cu fie-

care îmbinare și încheietură tăiată pieziș și dată la rînda și întinsă ca pielea de pe tobă și grijit, ca o casetă și ei au pus-o cu capu-n locu picioarelor, ca să nu i se mototolească rochia. Rochia ei de mireasă era înfoiată la poale și ei au pus-o înăuntru cu capu-n locu picioarelor, ca rochia să se așeze bine și i-au făcut un voal dintr-o plasă de țîțari, așa, să nu se vadă găurile făcute de burghiu în obrazul ei.

Cînd ieșim, Whitfield tocmai sosește. E ud și-nnoroiat pîn' la brîu. „Domnu s-aducă alinare în această casă“,

zice. Am întârziat, fiindcă podu-a fost luat de ape. Am coborât pîn' la vadu-ăl vechi și, prin grija Domnului, l-am trecut călare. Iertarea Lui pogoare-se deasupra casei acesteia.“

Ne întoarcem la capră și la căpătîiele de scîndură și ne așezăm ori stăm ciuciți.

„Eram precist c-o să-l ia“, zice Armstid.

„Cam de mulțisor erea-acolo, podu-ăsta“, zice Quick.

„Mai bine zi că Domnu l-a ținut acolo“, zice unchiu Billy.

„Io nu știu om să se fi atins cu ciocanu de el, în douășcinci de ani.“

„De cînd e-acolo, unchiu Billy ?“, zise Quick.

„Păi, a fost făcut în... stai să văd... A fost în anu 1888“, zice unchiu Billy. „Țin minte, fiindcă primu om de l-a trecut a fost Peabody care-a venit la mine, cînd s-a născut Jody.“

„De-l treceam de fiecă dată cînd a făcut nevastă-ta, de-atunci, s-ar fi dus dracu', de mult“, zice Peabody.

Rîdem dintr-o dată tare, apoi, la loc, din nou liniștiți. Ne uităm unu la altu cam dintr-o parte.

„Lume multă l-a trecut, care n-o să mai treacă nici-odată poduri“, zice Houston.

„Asta așa e“, zice Littlejohn. „Așa-i.“

„Orișicum, altu nu-i“, zice Armstid. „O să le ia două-trei zile s-o ducă cu căruța la oraș. O să tot facă o săptămîină pe drum cu dusu ei la Jefferson și cu-ntorsu.“

„Oricum, ce l-o fi apucat pe Anse s-o care pîn' la Jefferson ?“ zice Houston.

„I-a făgăduit“, zic. „Dorința ei. Ea-i de pe-acolo. Îi întrase ei asta-n cap.“

„Și i-a intrat și lu' Anse“, zice Quick.

„Aoleo“, zice unchiu Billy. „Asta-i ca ăl de lasă s-alunece totu pe lîngă el, toată viața, ca să s-agațe de

ceva care-o să dea dureri de cap la toți ăi de-i cunoaște.”

„Acu numai Domnu de-o mai trece-o peste rîu-ăla”, zice Peabody. „În nici un caz Anse.”

„Io cred că El o s-o și facă”, zice Quick. „Că tot i-a purtat de grijă lu' Anse atîta amar de vreme.”

„Asta așa e”, zice Littlejohn.

„Prea multă vreme, ca să-l lase taman acu”, zice Armstid.

„Io cred că El îi ca fiștecare de pe-aci, de pe la noi”, zice unchiu Billy. „L-a ajutat atît de de multe ori, că acu chiar că nu-l mai poate părăsi.”

Cash iese din casă. Și-a pus o cămașă curată ; păru ud i-e pieptănat lins pe frunte, lins și negru, de parcă și l-ar fi zugrăvit pe cap. Se lasă pe vine, țeapăn, între noi și noi ne uităm la el.

„Simțеști vremea, așa e ?”, zice Armstid.

Cash nu zice nimic.

„Osu rupt totdeauna o simte”, zice Littlejohn. „Un om cu osu rupt simte că vine.”

„Mare noroc pe Cash că s-a ales numai cu-un picior rupt”, zice Armstid. „Putea să se facă zob, de să stea toată viața-n pat. Cam de pe la cît ai căzut, Cash ?”

„Douăsopt de picioare, patru incii și juma', așa ceva”, zice Cash. Mă trag lîngă el.

„Pe scînduri ude, un om precist c-alunecă una-două”, zice Quick.

„Rău, al naibii”, zic. „Da n-ai ce-i face.”

„Afurisitele astea de muieri”, zice el. „Am făcut-o să se cumpănească cu ea. Pe măsura și pe greutatea ei am făcut-o.”

Dacă-i nevoie de scînduri ude ca să cază lumea, o să se lase cu multe căzături, înainte ca bucata asta de timp să se isprăvească.

„N-ai com face”, zic.

Ce-mi pasă mie că lumea cade, de bumbac și de grâne-mi pasă mie !

Nici lu' Peabody nu-i pasă că lumea cade. Ai, ce zici, 'doctore ?

Așa așa e. Spălat, din rădăcini, fain-frumos. Parcă-i un făcut, totdeauna trebuie să i se-ntîmple ceva.

Cum să nu i se-ntîmple. D-aia-i așa de la preț. De nu s-ar întîmpla nimica și fiștecare ar scoate o recoltă îmbelșugată, păi s-ar mai merita s-o-ngrijești ?

Bon, fiu al naibii dacă-mi place mie să-mi văd munca spălată fain-frumos, din rădăcini, munca stropită cu sudoare.

Asta așa e. Omului nu i-ar păsa de-ar vedea-o cum se duce pe apa sîmbetei, doar dacă ar avea puterea să dea drumu la ploaie, el cu mîna lui.

Cine-i omu-ăla de s-o poată face ? Să vie-aici, să-i văz ochii !

Eh ! Domnu l-a făcut să crească. Și-i dreptu Lui să-l spele de pe fața pămîntului, dacă așa găsește El de cuviință.

„N-ai ce-i face“, zic.

„Numai afurisitele astea de muieri“, zice el.

În casă femeile prind să cînte. Auzim cum începe primul verset și prinzînd să crească, cum ele intră tot mai stăpîne și ne ridicăm și ne îndreptăm spre ușă și ne scoatem pălăriile și scuipăm ce-avem în gură. Nu intrăm. Ne oprim la scări, înghesuți, cu pălăriile ținute dinaintea ori la spate, în mîinile moi, cu un picior înainte și cu capetele plecate, privind într-o parte, în jos, la pălăriile noastre din mîinile noastre și în pămînt sau cînd și cînd la cer și la fețele tocmite, grave.

Cîntecul se isprăvește ; glasurile se sting, tremurat, într-o cădere largă și murindă. Se pornește Whitfield. Glasu-i mai mare decît el. De parcă n-ar fi aceeași

ființă. De parcă el e una și glasul lui alta, călărind șold la șold pe doi cai, prin vad și ajung acasă, una împroșcată de noroi, aialaltă care nici o clipă n-a suferit măcar atingerea apei, biruitoare și tristă. Careva din casă începe să plângă. Se aude, de parcă ochii și glasul i s-ar fi adâncit în sine, ascultând; noi ne foim, ne mutăm de pe un picior pe altul, ochii ni se întâlnesc și se prefac că nici nu s-au atins.

În cele din urmă, Whitfield se oprește. Femeile cîntă iar. În aerul des glasurile lor par toarse din văzduh, plutind împreună și departe, departe, în cîntările triste și alinătoare. Cînd se opresc, e ca și cum n-ar fi plecat. Ca și cum tocmai s-ar fi topit în văzduh și, cînd o să ne mișcăm, o să le putem toarce din nou, triste și alinătoare, din văzduhul dinprejur. Apoi încheie și noi ne acoperim, mișcările ne sînt țepene, de parcă n-am mai fi purtat pălării pîn-atunci.

Pe drum, către casă, Cora tot mai cîntă. „Sufletu-mi spre Domnul se îndreaptă și înspre răsplata ce-l așteaptă“, cîntă ea, așezată în căruță, șalu pe după umeri și umbrela desfăcută deasupra-i, cu toate că nu mai plouă.

„Ea o are pe-a ei“, zic. „Orișunde s-ar fi dus, și-a aflat răsplata, a scăpat de Anse Bundren.“ *A zăcut acolo trei zile, în lada aia, așteptînd ca Darl și cu Jewel să se-ntoarcă acasă cu mîna goală și să ia o roată nouă și să se întoarcă acolo unde era căruța-n șanț. La căruța mea, Anse, am zis.*

O așteptăm pe-a noastră, a zis. Voia ei. Dintotdeauna a fost ea mai aparte.

În a treia zi s-au întors și au încărcat-o în căruță și-au pornit și era de-acu prea tîrziu. O să trebuiască să ocoliți pe drumul către podul lui Samson. O să vă ia

o zi s-ajungeți acolo. Și-atunci o să fiți la patru'j' de mile de Jefferson. Ia căruța mea, Anse.

O așteptăm pe-a noastră. Voia ei.

L-am văzut, cam la o milă de casă, cum ședea pe malul unei bălți. N-a avut pește de când o știu. S-a uitat la noi, la toți, pe rînd, ochii rotunzi și liniștiți și obrazul murdar și cu cioturi de arac pe genunchi. Cora cînta înainte.

„Asta nu-i zi bună de dat la pește“, am zis. „Hai cu noi, acas', și primul lucru, dis-de-dimineață, mergem amîndoi, devale, la rîu și prindem nește pește.“

„Ba aci-i unu“, a zis el. „L-o văzut Dewey Dell.“

„Las' și hai cu noi. La rîu e locu-ăl mai bun.“

„Ba aci-i“, a zis. „L-o văzut Dewey Dell.“

„Sufletu-mi spre Domnul se îndreaptă și înspre răsplata ce-l așteaptă“, cîntă Cora.

D a r l

„Nu calul tău a murit, Jewel“, zic El stă drept, pe locul lui, ușor aplecat înainte, cu spinarea ca de lemn. Borul pălăriei s-a desprins în două locuri, de ploaie, și-i cade peste obrazul lemnului, iar el, cu capul înclinat, se uită prin spărtură ca prin viziera unui coif, privește îndelung, peste vale, spre locul unde grajdul se proptește în poala povârnișului și zugrăvind din ochi calul care nu se vede. „Ei, vezi?“, zic. Sus, deasupra casei, pe cerul apăsător și neliniștit atârnă în cercuri tot mai strânse. De-aici nu-s mai mult decât niște pete, neînduplecate, răbdătoare, rău-prevestitoare. „Dar nu calul tău a murit.“

„Du-te dracu’“, zice. „Du-te dracu’“.

Nu-mi pot iubi mama, fiindcă n-am nici o mamă. Mama lui Jewel e un cal.

Nemișcați, corbii uriași spînzură de cer în cercuri plutitoare, curgerea norilor născînd părerea că, de fapt, ei se mișcă în sens invers.

Neclintit, cu spinarea ca de lemn, cu obrazul de lemn, el modelează și calul, cu gîtul înțepenit, capul plecat, ca un uliu, înaripat, cu aripi-ghiare. Ei ne-așteaptă, gata de pornirea ăleia și așteptîndu-l. El intră în boxă și așteaptă pînă ce zvîrle către el, ca să se poată strecura

și urca pe iesle, unde să se odihnească, privind încordat,
afară, pe deasupra stănoagelor, spre poteca pustie,
înainte de a ajunge în fînăr.

„Să-l ia dracu. Să-l ia dracu.“

C a s h

„N-o să se cumpănească. Dacă vreți s-o cărați și s-o duceți cumpănită, tre'să -

„Saltă. Lua-te-ar dracu, saltă.“

„Îți spui că n-o să se poată căra și n-o să fie dusă-n cumpănire, afar' de cazu cînd_____“

„Saltă ! Saltă, 're-ați ai dracu“, înghiți-v-ar iadu cu scîrbele voastre de suflete, saltă !“

N-o să se cumpănească. Dacă au de gînd s-o care și s-o ducă-n cumpănire, tre' să -

D a r l

Se apleacă printre noi, peste ladă, două din cele opt mâini. În obraz sîngele-i gonește în valuri. În răgazul dintre ele carnea pare verzuie, cam ca rumegătura moale, vîscoasă, verde-stins, de vacă ; învinețit, furios, buza rînjită peste dinți. „Saltă !“, zice el. „Saltă, 're-ați ai dracu', cu scîrbele voastre de suflete !“

Zmucește atît de năpraznic, dintr-o parte, încît ne repezim cu toții s-o prindem și s-o-ndreptăm, înainte s-o dea de tot peste cap. O clipă ea se-mpotrivește ca dinadins, ca și cum, înăuntru, trupul subțire ca aracul s-ar agăța cu îndîrjire, chiar mort, de un fel de sfială, de parcă ar încerca să ascundă un veșmînt murdar pe care nu poate să-l împiedice să-i murdărească trupul. Apoi împotrivirea se frînge, lada se ridică deodată, de parcă topirea trupului ei ar fi făcut ca scîndurile să plutească, ori de parcă, văzînd că veșmîntul era cît pe-aci să-i fie zmulș, s-ar fi năpustit după el, într-o pătimașă zădărnire, batjocorînd propria-i dorință și nevoie. Obrazul lui Jewel se-nvinețește cu totul și aud dinți în răsufierea lui.

O ducem prin sală, tălpile noastre aspre și stîngace pe dușumea, ne mișcăm cu pași tîrșiți și prin ușă.

„Țineți-o bine-un pic“, zice taica, dându-i drumul. Se-ntoarce să-nchidă și să-ncuie ușa, dar Jewel nu vrea s-aștepte.

„Haidam“, zice el, cu glasu-ăla al lui, de ne-neacă. „Haidam.“

O coborâm cu grijă pe trepte. Umblăm cumpănind-o, ca și cum ar fi ceva nespus de prețios, cu fețele noastre duse și trăgând aer printre dinți, ca să putem ține astupate nările. Coborâm poteca spre povârniș.

„Mai bine-am aștepta“, zice Cash. „Vă spui că nu se cumpănește cum trebuie. Pe dealu-ăsta o să fie nevoie de înc-o mână.“

„Atunci dă-te de-o parte“, zice Jewel. Nu vrea să se-o-prească. Cash începe să se tragă-n urmă, șchiopătînd, ca să n-o scape și răsufală gîfîit; apoi rămîne cu totul și Jewel duce singur capătul din față, așa încît, aplecîndu-se, cum poteca prinde să se-ncline, lada începe să mi se zmulgă din mîini și să alunece pe aer, în jos, ca o sanie peste o nevăzută zăpadă, părăsind lin văzduhul, în care forma ei se conturează încă.

„Așteaptă, Jewel“, zic. Dar el nu vrea s-aștepte. Acum aproape aleargă și Cash e lăsat în urmă. Mi se pare că partea pe care acum o duc singur n-are nici o greutate, de parcă s-ar fi lăsat la vale ca un pai zburătăcit pe valul înfuriat al deznădejdii lui Jewel. Nici măcar n-o ating, cînd el, întorcîndu-se, o lăasă să săgeteze pe deasupra lui, legănîndu-se, și o oprește și-o sloboade pe fundul căruței, dintr-o singură mișcare, și se uită-napoi, la mine, cu obrazul înecat de furie și deznădejde.

„Lua-te-ar dracu. Lua-te-ar dracu.“

V a r d a m a n

Mergem la oraș. Dewey Dell zice că n-o să se vînză, că-i a lu' Moș Crăciun și el l-o luat înapoi, cu el, pîn' la Crăciunu ălălalt. Atunci o să fie iar, îndărătu geamului, strălucind și așteptînd.

Taica și cu Cash coboară dealu, da Jewel se duce la grajd. „Jewel“, zice taica. Jewel nu se oprește. „Un' te duci?“ zice taica. Da Jewel nu se oprește. „Să lași calu-ăla-aci“, zice taica. Jewel se oprește și se uită la taica. Ochii lui Jewel îs ca două bile de marmură. „Să lași calu-ăla-aci“, zice taica. „O să mergem cu toții, în căruță, dimpreună cu maica, așa cum a vroit dînsa.“

Da' mama mea-i pește. Vernon a văzut. Era acolo.

„Mama lu' Jewel e-un cal“, a zis Darl.

„Atunci a mea poa' să fie pește, nu-i așa, Darl?“ am zis.

Jewel este fratele meu.

„Atunci și-a mea tre' să fie cal“, am zis.

„De ce?“ a zis Darl. „Dacă taica-i taica-al tău, de ce trebuie ca maica ta să fie cal, numa fiindcă a lu' Jewel este?“

„De ce trebuie?“ am zis. „De ce trebuie, Darl?“

Darl este fratele meu.

„Atunci ce-i maica ta, Darl?“ am zis.

„Pîn-acu n-am nici una“, a zis Darl. „Fiindcă de-aș fi avut una, ar fi *era*. Și dac-ar fi *era*, nu mai poate să fie *este*. Ce zici ?“

„Nu poate“ am zis.

„Atunci eu nu sunt“, a zis Darl. „Sunt ?“

„Nu“, am zis.

Eu sunt. Darl este fratele meu.

„Da matale, Darl, *sunteți*“, am zis.

„Știu“, a zis Darl. „De-asta nu sunt eu *este*. *Sunteți* înseamnă prea mulți și o singură femeie nu poate să-i fete pe toți.“

Cash își duce cutia cu scule. Taica se uită la el. „O să mă opresc pe la-alde Tull cînd facem cale-ntoarsă“, zice Cash. „Să m-apuc de coperișu-ăla de la grajd.“

„Asta-i lipsă de respect“, zice taica. „E-o bajocorie dinadins, a ei și-a mea.“

„Ai vrea să se-ntoarcă pe picioare-aci și să le care pîn' la Tull pe jos ?“, zice Darl. Taica se uită la Darl și gura-i mestecă-ntr-una. Acu taica se bărbierește-n fiecare zi, fiindcă mama mea e pește.

„Nu se cade“, zice taica.

Dewey Dell ține pachetu-n mîină. Ține și coșu cu merinde pentru noi.

„Da' asta ce-i ?“, zice taica.

„Cozonacii lu' madam Tull“, zice Dewey Dell, urcîndu-se-n căruță. „Îi duc la oraș, pentru ea.“

„Nu se cade“, zice taica. „E-o bajocorie față de morți.“

O să fie-acolo. O să fie, c-o să vie Crăciunu, zice ea, și lucește pe șine. Ea zice că n-o să-l vînză la nici un băiat de oraș.

D a r l

Se tot duce spre grajd și pătrunde pe lot, cu spinarea ca de lemn.

Dewey Dell poartă coșul pe-un braț, în cealaltă mână ceva împachetat cu grijă într-un jurnal. Obrazul i-e calm și zăvorât, ochii colcăie de gânduri și la pîndă în ei văd spatele lui Peabody ca două boabe rotunde de mazăre în două degetare ; poate că în spinarea lui Peabody doi din acei viermi care lucrează pe-ascun și ne-nterupt prin tine și ies afară, de cealaltă parte și te trezești deodată din somn ori din trezie, pe față cu o expresie neașteptată, absorbită și neliniștită. Ea pune coșul în căruță și se cațără și ea, piciorul îi răsare lung, de sub rochia întinsă : pîrghia aceea care pune lumea-n mișcare ; unul din acele compasuri care măsoară lungimea și lățimea vieții. Se-așază pe locul din lîngă Vardaman și-și pune pachetul în poală.

Apoi el intră-n grajd. Nu s-a uitat înapoi.

„Nu se cade“, zice taica. „I se cere să facă destul de puțin pentru ea.“

„Dă-i drumu“, zice Cash. „Lasă-l să rămîie, dacă are vrea. O să-i fie bine-aici. Poate c-o să se ducă pîn' la-ald Tull, să stea acolo.“

„Ne-ajunge din urmă“, zic. „O s-o ia de-a dreptu și-o să ne iasă-nainte, la drumu lu' Tull.“

„S-ar fi cotorosit ș' de calu-ăla“, zice taica. „de-l opream io. O dihanie-a dracului, tărcată și mai sălbatică ca o pisică de munte. O bajocorire, a ei și-a mea, dinadins.“

Căruța se pune-n mișcare ; urechile catîrilor încep să fleneâne. În urma noastră, deasupra casei, nemișcați, în cercuri suse și plutind lin, se fac tot mai mici și dispar.

A n s e

I-am zis că să nu ia cu el calu-ăla, din respect de maică-sa răposată, fin'că nu se cade el să se grozăvească pe-un afurisit de animal de ȋircus, cînd ea s-așteaptă ca noi toȋi, de ne tragem din carnea și sîngele ei, să fim în căruȋă, cu ea, da nu trecusem bine de drumu lu' Tull, cînd Darl s-a pornit pe rîs. Ședea acoloa-n chilnă, cu Cash. cu răposata maică-sa de zăcea-n raclă, la picerele lui, și rîdea. Și nu mai ȋin minte de cîte ori i-am zis că d-aia, fin'că face lucruri dintr-astea-l vorbește lumea. Zic, am mai aflat noi cîte ceva din ce zice lumea despre carnea și sîngele meu, chiar dacă voi nu, chiar dac-am prăsit asemenea blestemături de băieȋi și cînd voi o-nȋăriȋi, așa, ca lumea să zică-n felu-ăsta despre voi, asta se răsfrînge asupra maicii voastre, zic, nu asupra mea : io-s bărbat și pot s-o-ndur ; de neamurli voastre femeieșu, de maica și de sora voastră tre' să duceȋi grijă, și m-am întors și m-am uitat 'napoi, la el, de ședea acoloa și rîdea.

„Nu m-aștept s-aveȋi pic de respect de mine“, zic. „Da de propia voastră maică, care-ncă nu s-a răcit în raclă.“

„Acolo“, zice Cash, și-și zmucește capu-nspre drum. Calu-i unu arinȋat ca lumea, încă departe, cum s-aprope-n pas harnic, da nu-i nevoie să-mi spuie careva

cine-i. M-am uitat numa-n spate, la Darl, care şedea acolo şi râdea.

„Am făcut tot ce-am putut“, zic. „Am 'cercat să fac aşa cum o va fi dorit-o ea. Domnu are să mă ierte şi-o să le ierte purtarea lor, de mi I-a dăruit El.“ Şi Darl şedea-n chilnă, drept deasupra ei, unde zăcea, şi râzi şi râzi.

Darl

Vine pe drum, în goana mare, noi însă ne aflăm la trei sute de iarzi, dincolo de capătul drumului, când el co-tește în drum, cu noroiul zburînd de sub galopul tremurat al copitelor. Apoi încetinește un pic, ușor și bătos în șa, calul toacă mărunț noroiul.

Tull e pe pământul lui. Se uită la noi, ridică mîna. Noi ne vedem de drum, căruța scîrțîie, noroiul șopocăie sub roți. Vernon stă încă acolo. Se uită după Jewel cum trece, calul calcă cu pas ușor, înalt pîn' la genunchi, la trei sute de iarzi în urmă. Noi ne vedem de drum, într-o mișcare atît de aromitoare, atît de asemeni visului, încît rămînem nesimțitori la înaintare, ca și cum timpul și nu spațiul ar descrește între noi și asta.

Se încovoiaie în muchii drepte urmele de roți de duminica trecută, de asemeni vindecate : o scorojire netedă, roșie, unduindu-se printre pini : un panou alb, cu scrisul spălăcit : Biserica New Hope. 3 mi. Se desfășoară în depărtare asemeni unei mîini încremenite, înălțate deasupra pustietății adînci a oceanului ; dincolo de el, drumul roșu se așterne ca o spiță a cărei obadă este Addie Bundren. Se rostogolește mai departe, pustiu, netemător, panoul alb întoarce spatele cu scriitura spălăcită și pašnică. Pe când trecem prin dreptul lui, Cash se uită-nainte, pe drum, liniștit, capul i se răsucește

ca un cap de bufniță și cu înfățișarea întocmită. Taica privește țintă înainte. cocîrjat. Dewey Dell se uită și ea la drum, apoi se uită-ndărăt, la mine, cu ochi pînditori și de tăgadă, nu cu acel ceva care era în cei ai lui Cash, preț de o clipă, mocnind. Panoul rămîne în urmă. Drumul neînfricat se rostogolește mai departe. Apoi Dewey Dell întoarce capul. Căruța scîrțîie într-una.

Cash scuipă peste roată. „În cîteva zile-o să miroasă“, zice el.

„Ce-ar fi să-i spui asta lui Jewel“, zic.

El, acum încremenit, se aține cu calul la răscruce, drept în șa, urmărindu-ne cu privirea, nu mai puțin liniștit decît panoul care-și înalță, drept dinaintea lui, înștiințările abia deslușite.

„Nu-i cumpănită cum trebuie pentru drum lung“, zice Cash.

„Spune-i și asta“, zic. Căruța scîrțîie într-una.

O milă mai departe, el trece de noi, calul, cu gîtul arcuit, strunit și-n pas viu. El stă pe cal ușor, sigur, drept, cu obrazul ca de lemn, cu pălăria spartă înclinată cu eleganță. Trece de noi iute, fără să se uite, calul gonește, copitele suieră-n noroi. O bucată de noroi azvîrlită-n urmă pleoscăie pe ladă. Cash se apleacă înainte, ia o sculă și răzuie cu grijă. Cînd drumul trece peste Whiteleaf, cu sălciile plîngînd deasupra noastră, el rupe o crenguță și freacă pata cu frunzele-i ude.

A n s e

Greu de trăit în ținutu ăsta ; greu. Ob' mile dîn sudoarea trupului spălată de ape dîn pământu Domnului, acoloa, unde Insuși Domnu i-a poroncit s-o puie. Nicăirea pe lumea asta plină de păcate un om cinstit și muncitor nu poa' să răzbească. Răzbesc ăi de ține prăvălii pîn orașe, făr' s-asude, de trăiește după ăi de-asudă. Nu omu muncitor, fermieru. Mă-ntreb uneori la ce mai muncim. Asta fin'că-i o răsplată pentru noi, acoloa, sus, unde ei nu poa' să-și ia cu ei mașinili și altele. Toți oamenii va să fie de-o potrivă, acoloa și, pe Dumnezeu' meu, de n-o să se ia de la-ăi de are și să se dea la-ăi de n-are.

Da parcă-i cam lungă așteptarea. Rău e că omu tre' să cîștige răsplata faptelor sale drepte, bajocorindu-se pe sine și pe morții săi. Am mînat tot restu zilei și-am ajuns la alde Samson, cînd se lăsa întunericu colbăit și după-aia și podu erea dus de apă. N-a mai pomenit niminea rîu' așa crescut și-ncă n-a plouat toată ploaia. Erea bătrîni de zicea că nu mai văzuse și nu mai auzise să fi fost v'odat', după cîte ținea oamenii minte. Io-s alesu Domnului, fin'că pe-ăl de-l iubește El, pe-ăla-l năpăstuiește. Da-afurisit să fiu, că ciudate mai este căile prin care El o arată, așa consider io.

Da-acu poa' să-mi pui dinții ăia. Asta va să fie o alinare. Va să fie.

S a m s o n

Era tocma-n preajma asfințitului. Ședeam pe prispă, cînd căruța s-apropia pe drum, cu ăi cinci în ea și ălălan-tu-n urma ei, călare. Unu din ei a ridicat mîna, da a trecut pe lîngă prăvălie, fără s-oprească.

„Cine-i ăsta ?“ zice MacCallum ; nu-mi vine numele : geamăn cu Rafe ; ăsta-i.

„E Bundren, de din vale, de dincolo de New Hope“, zice Quick. „Calu de-i Jewel pe el îi unu din ăi aduși de Snopes.“

„Nu știam să mai fi rămas pe-aici v-un cal din ăla“, zice MacCallum. „Credeam că voi, ăi din vale, ați izbūtit să vă cotorosiți de toți.“

„Incearcă de-ți fă rost de ăsta“, zice Quick. Căruța se duce-nainte.

„Pui prinsoare că nu i l-a dat bătrînu Lon“, zic eu.

„Nu“, zice Quick. „L-a cumpărat de la taica.“ Căruța se ducea-nainte. „Tre' că ei n-a auzit de pod“, zice el.

„Oricum, ce treabă are ei aici, la deal ?“ zice Mac-Callum.

„Cred că-și petrece concedu, care și-a-ngropat nevasta“, a zis Quick. „Și-o ia către oraș, cred, și cu podu lu' Tull dus de apă. Mă-ntreb de n-a auzit de pod.“

„În cazu ăsta tre' să zboare“, zic. „Nu cred să mai fie v'un pod de-aci pîn' la gurile Ishatawei.“

Avea ceva-n căruță. Dar Quick fusese la înmormântare, cu trei zile-n urmă și, firește, nouă nu ne-a dat nimic prin cap, afar' de faptul că ei pleca de-acas' al naibii de târziu și că n-auzise de pod. „Mai bine-ai striga la ei“, zice MacCallum. Naiba să-l ia, îmi stă pe limbă numele. Așa că Quick a strigat și ei s-a oprit și el s-a dus la căruță și le-a spus.

S-a-ntors cu ei. „Se duc la Jefferson“, zice el. „Și podu din drept de Tull e luat.“ Ca și cum noi nu știam asta, și-i rîdea mustața, da ei stătea tot acolo, Bundren și fata și băiatu pe leagănu căruții și Cash și ăl de după el, ăl de vorbește lumea de el, pe-o scîndură, de-a curmezișu, în chilnă și ălălant, pe calu ăla, tărcatu. Dar cred că ei se obișnuise pîn-atunci, fin'că-atunci cînd i-am zis lu' Cash că o să tre' să treacă iar prin New Hope și ce-ar fi mai bine să facă, el zice doar,

„Socot că răzbim acolo.“

Nu țin morțiș să m-amestec unde nu-mi fierbe oala. Il las pe fiștecare să-și facă treburili după cum îl taie capu, zic. Da după ce-am vorbit cu Rachel de ei și că n-avea om de meserie s-o arinjeze și că era iulie și altele, m-am dus înapoi, la grajd și-am încercat să-i vorbesc lu' Bundren de asta.

„Că doar i-am făgăduit-o“, zice el. „Asta și-a pus în cap.“

Bag seama cît de greu îi vine unui om leneș, unui om de nu-i place mișcarea să se-oprească din mișcare, odată ce s-a pornit, tot la fel cum, mai 'nainte-i venea greu să se oprească din ședere, de parcă el n-ar urî atît de mult mișcarea, cît pornitu și opritu. Și parcă l-ar prinde un fel de mîndrie cînd vine ceva de face mișcarea ori șederea să pară încă mai grele. Ședea acolo, pe căruță, adus de spate, clipind și ascultîndu-ne cum îi ziceam că ce iute s-a dus podu și cît de mare era apă

și, să mă ia dracu de nu se purta ca și cum s-ar fi fălit cu asta, de parcă el în persoană făcuse rîu-ăla să crească.

„Zici că-i mai crescut decît l-ai văzut v'odat' ?“ zice el. „Facă-se voia Domnului“, zice el. „Și consider că nici n-o să scază cine știe ce pînă dimineată“, zice el.

„Mai bine rămîi aici, la noapte“, zic, „și pleci mîine dis-de-dimineată la New Hope.“ Mi-era milă de catîrri ăia numa' piele și os. I-am zis Rachelei, zic, „Că n-oi fi vrut să-i las în drum, acu, pe-ntîineric, la opt mile de casă ? Ce altceva puteam face ?“, zic. „Că doar n-o să fie decît o noapte și pe-aia or s-o bage-n grajd și-n zori negreșit c-or să plece.“ Și-așa că zic, „Rămîneți aici, peste noapte și mîine, devreme, vă-ntoarceți la New Hope. Am unelte cîte trebuie și băieții, dacă vrea, se poate duce chiar după cină și să sape și să pregătească totu“ — și-atunci am ochit-o pe fata aia cum mă pîndea. De i-ar fi fost ochii pistoale, acu n-aș mai vorbi. Cîine să fiu, de nu m-a fulgerat. Și cînd m-am dus devale, la grajd, am dat de ei și ea vorbea, așa că nu m-a văzut cînd m-am apropiat.

„I-ai făgăduit“, zice ea. „Nu s-a dus, pîn' ce nu i-ai făgăduit. A crezut că se poate baza pe tine. De n-o faci, o să te-atingă blestemu.“

„Nu poa' să spuie niminea că n-am de gînd să mă țin de cuvînt“, a zis Bundren. „Mi-i inima deschisă ca la nime altu.“

„Ce-mi pasă cum ți-i inima“, zice ea. șoptea, așa-mi părea, vorbind repede. „I-ai făgăduit. Te-ai legat să. Tu _____ “ După aia m-a văzut și s-a oprit și-a stat acolo. De-ar fi fost pistoale, n-aș mai vorbi acu. Și-așa, cînd i-am zis de asta, el zice,

„I-am făgăduit, și-a băgat asta-n cap.“

„Da mie mi se pare că mai degrabă ar vrea-o pe mai-

că-sa înmormîntată mai pe-aproape, așa, ca să poată _____“

„Ba, că lu' Addie i-am făgăduit că“, zice el. „Ea și-a băgat în cap.“

Așa că le-am zis să-mpingă aia-n grajd, fiindcă iar era a ploaie și cina era aproape gata. Numa' că ei nu vroia să intre.

„Mulțumesc frumos“, zice Bundren. „N-am-dori s' te 'diranjăm. Avem și noi cîte ceva-n coș. O scoatem la cap.“

„Uite ce e“, zic, „așa cum ești tu grijuliu cu femeile din neamu tău și eu îs tot la fel. Și cînd lumea se oprește la noi, la vremea-mesei și nu vrea să vie la masă, nevastă-mea o ia drept ocară.“

Așa că fata s-a dus la bucătărie, s-o ajute pe Rachel. Și-atunci vine Jewel la mine.

„Cum de nu“, zic. „Ia-ți din fînar. Dă-i și lui notreț, cînd le dai la catîri.“

„Mai degrabă-l plătesc“, zice el.

„Da de ce ?“, zic. „Nu țin de rău pe nime că-și notrește calu.“

„Mai degrabă-ți plătesc“, zice el ; am crezut că a zis ceva de în plus.

„În plus, pentru ce ?“, zic. „Ce, nu mănîncă fîn și boabe ?“

„Notreț în plus“, zice el. „Îi dau ceva-n plus, da nu vreau să fiu dator la nime.“

„De la mine, băiete, n-ai să cumperi notreț“, zic. „Și dacă nu poa' să mănînce tot fînarul, te-ajut eu, mîne dimineață, să-l încarci pe căruță.“

„N-am fost dator la nime“, zice el. „Mai degrabă-ți plătesc.“

Mai degrabă n-ai mai fi tu aici, dac-aș avea și eu caii mei, am vrut să zic. Da zic numa', „În cazu ăsta, e cam

umpu să-nceapă. Nu poa' să cumperi nici-on fel de notreț de la mine."

După ce-a pus cina, Rachel și cu fata s-a dus de-a pregătit cîteva așternuturi. Da nici unu din ei n-a venit înăuntru. „E moartă de destulă vreme, ca să treceți peste trăznăile astea“, zic. „Am tot atît de mult respect față de morți ca orice om, da voi tre' să respectați morții înșiși și, pe-o femeie care-i de patru zile moartă, în ladă, cel mai bun chip de s-o respecti e s-o puneți în pămînt cît puteți de iute.“ Da ei nu vroia asta.

„Nu se cade“, zice Bundren. „Mă rog, dacă băieții vrea să se bage-n pat, consider c-o pot veghea io. Nu-i port pică de asta.“

Așa că, atunci cînd m-am dus înapoi, acolo, jos, el era ciuciți pe pămînt, în juru căruții, cu toții. „Puștiu ăsta, oricum, lasă-l în casă, să tragă-un pui de somn“, zic. „Și mai bine-ai veni și tu“, îi zic fetii. N-aveam de gînd să mă bag în treburile lor. Și fără doar și poate că nu i-aș fi făcut nimica, chiar ei, de-o cunoșteam.

„Ăsta a și adormit“, zice Bundren. L-a așezat în iesle, într-o boxă goală.

„Bine, atunci hai tu“, îi zic ei. Da ea tot nimic. Ședea cu toții, ghemuiți, acolo. De-abia dacă puteai să-i vezi. „Voi ce ziceți, băieți?“ zic. „Mîine-aveți o zi grea-nainte.“ După o clipă, Cash zice,

„Mulțumesc frumos. O scoatem noi la capăt.“

„N-am vrea să rămînem datori“, zice Bundren. „Mulțumesc frumos.“

Așa că i-am lăsat acolo, ghemuiți. Cred că, după patru zile, era deprinși cu asta. Da nu și Rachel.

„E-o adevărată pîngărire“, zice ea. „O pîngărire.“

„Ce putea el să facă“, zic. „I-a făgăduit pe cuvînt.“

„Cine vorbește de el?“ zice ea. „Cui ce-i pasă de el?“ zice ea, plîngînd. „Ce doresc eu e ca toți bărbații din

lume care ne chinuieți cât trăim și ne bajocoriți, moarte, tîrîndu-ne-n lungu și-n latu ținutului_____ “

„Haide-haide“, zic. „Ești tulburată.“

„Să nu m-atingi !“ zice ea. „Să nu m-atingi !“

Nu-i bărbat de să poată spune ceva de ele. Am trăit cu ea cînșpe ani și naiba să mă ia de pot. Și mi-am închipuit o groază de lucruri care se putea pune-ntre noi, da să mă ia naiba de m-am gîndit că ăl de-o să fie e-un hoit mort de patru zile și c-o să fie și femeie. Da ele-și face viața grea că nu ia lucrurile cum e ele, așa cum face bărbatu.

Așa că m-am întins acolo, și ascultam cum începe să plouă și mă gîndeam la ei, de-acolo, de jos, ciuciți în juru căruții și ploaia pe-acoperiș și mă gîndeam la Rachel cum plîngea acolo, pîn’ ce, după o clipă, a fost ca și cum o mai auzisem cum plînge, chiar după ce adormise, și-mi mirosea aia, chiar cînd știam că nu se poate. Nu mă puteam hotărî nici măcar atunci dacă se putea ori nu, ori de nu era tocmai ce știam că era ce era.

Așa că, dimineața ailaltă, nu m-am dus de loc acolo, jos. I-am auzit cum înhamă și după aia, cînd mi-am dat seama că era pe punctu să plece, am ieșit pînă-n față și m-am dus în josu drumului, spre pod, pîn’ ce-am auzit căruța că iese de pe pămîntu meu, și se duce-napoi, către New Hope. Și, după aia, cînd mă-ntorc acasă, Rachel, hop, cu gura pe mine, că n-am fost acolo, să-i chem să-mbuce ceva.

Niciodată nu știi cum să le iei. Taman cînd te-ai hotărît că asta vrea să spuie, al dracu’ să fiu de nu numa’ că trebuie să-ți schimbi părerea, ba sigur trebuie să primești o urecheală zdravănă fiindcă te-ai putut gîndi că asta a vrut ele să spuie.

Da parcă tot mai simțeam mirosul. Așa că m-am hotărît că nu aia mirosea, da faptu c-o știam acolo, cum

se-ntîmplă uneori să te-nșeli. Da cînd m-am dus la grajd, am priceput că-i altfel. Cînd am pășit pe sală, am văzut ceva. S-a săltat parcă greoi cînd am intrat și la-nceput am crezut că era ceva ce unu din ei lăsase acolo, apoi am văzut ce era. Era un corb. S-a uitat în jur și m-a văzut și s-a dus pe galerie, la vale, crăcănăt de picioare, cu aripile de-i atîrna, pîndindu-mă întîi peste-un umăr, p'ormă peste ălălant, ca un bătrîn neputincios. Cînd a dat în bătătură, a-nceput să zboare. A trebuit să zboare multă vreme pîn' ce să se salte pe aer, așa greoi și mare și murat de ploaie cum se afla.

De erea porniți să se ducă la Jefferson, socot că putea să dea acolo peste Muntele Vernon, cum a făcut MacCallum. El o să ajungă acasă cam pe poimîine, cum e cu calu. Apoi ei o să fie drept la optîșpe mile de oraș. Da poate că podu ăsta de l-a luat apele i-o fi învățat gîndu și hotărîrea Domnului.

MacCallum ăsta. De doișpe ani tot neguțătoarește cu mine la deal și la vale. Îl știu de pe cînd era băietan răsărit ; îi știu numele ca pe-al meu. Da-al dracu' să fiu, de pot să i-l rostesc.

Dewey Dell

Panoul s-arată. Acum cată spre drum, atent, fiindcă poate s-aștepte. New Hope. 3 mi. care să zică. New Hope. 3 mi. Ney Hope. 3 mi. Și-apoi drumul o să-nceapă, unduindu-se-n depărtare, printre copaci, pustiit de așteptare, zicînd New Hope 3 mile.

Am auzit că mama a murit. De-aș fi avut măcar răgaz să-nțeleg că moare. Să fi avut măcar răgaz să doresc să-nțeleg. Dar prea curînd prea curînd prea curînd în pămîntul sălbatec și siluit. Nu că n-aș fi vrut și că nu vreau, da-i prea curînd prea curînd prea curînd.

Acum începe s-o spună. New Hope trei mile. New Hope trei mile. *Iată ce înțelege lumea prin mitra timpului: ultimele ceasuri și deznădejdea osemîntelor risipite, cingătoarea îngreuiată de măruntaiele siluite ale întîmplărilor încă neplăsmuite.* Capul lui Cash se întoarce-ncet, pe măsură ce ne apropiem, obrazul lui pălit, pustiu, trist, întocmit și întrebător, urmăriind coțitura roșie și pustie; Jewel își ține calul lîngă-roțile din spate, și se uită țintă, drept înainte.

Pămînturile se revarsă din ochii lui Darl; plutesc spre o țintă nevăzută. Încep de la tălpi și mi se urcă pe trup, către obraz, și-apoi, rochia mea se face nevăzută stau goală, pe leagăn, deasupra catîrilor care nu se grăbesc, deasupra muncilor. *Să zicem că-i spun să-n-*

6

toarcă. Are să facă ce zic. Cum, nu știi că are să facă ce zic? Odată m-am trezit și-un gol negru se vînzolea sub mine. Nu vedeam. L-am văzut pe Vardaman cum se ridică și cum se duce la fereastră și cum împlîntă cuțitu-n pește și sîngele a țîșnit, șuierînd ca aburul, dar nu puteam să văd. Are să facă așa cum zic. El totdeauna face. Pot să-l înduplec la orice. Știi că pot. Să zicem că zic Întoarce-aici. Asta a fost cînd am murit atunci. Să zicem c-o fac. O să ne ducem la New Hope. N-o să mai trebuiască să mergem la oraș. M-am ridicat și-am smuls cuțitul din peștele sîngerînd încă șuierător și l-am ucis pe Darl.

Pe cînd dormeam cu Vardaman am avut un vis urît odată credeam că-s trează dar nu puteam să văd și nu puteam să simt nu simțeam patul sub mine și nu puteam gîndi ce eram eu nu mă puteam gîndi la numele meu nici măcar nu mă puteam gîndi că-s fată nici măcar nu mă puteam gîndi că nici măcar nu mă gîndeam că vreau să mă trezesc nici să-mi aduc aminte care era cealaltă parte a treziei așa că se făcea c-am înțeles că ceva trecea dar nici timpul nu-l puteam gîndi apoi pe neașteptate am înțeles că ceva era era vînt și se năpustea asupra mea era de parcă se ridicase vîntul și mă zvîrlise-napoi de unde era nu eu am azvîrlit înapoi în cameră și pe Vardaman adormit și pe toți ceilalți la loc din nou sub mine și fără de oprire ca o bucată de mătase răcoroasă se tîrăște peste picioarele mele dezgolate.

Suflă o adiere răcoroasă dinspre pini, sunet trist și statornic. New Hope. Era 3 mi. Era 3 mi. Cred în Dumnezeu cred în Dumnezeu.

„De ce nu ne ducem la New Hope, taică?” zice Vardaman. Domnu Samson zicea c-am fost, da-am trecut de drum“.

Darl zice, „Ia te uită, Jewel.“ Dar nu se uită la mine. Se uită la cer. Corbul e-ncremenit, de parcă-ar fi bătut în cuie.

Apucăm pe drumul lui Tull. Trecem de grajd și mai departe, roțile șopocăie-n noroi, trecînd de rîndurile verzi de bumbac, în pămîntul sălbatic și Vernon, mic, mic, peste țarină, în urma plugului. Ridică mîna pe cînd trecem și rămîne-acolo, uitîndu-se lung după noi.

„Ia te uită, Jewel“, zice Darl. Jewel, călare, de parcă amîndoi ar fi făcuți din lemn, se uită țintă-nainte.

Cred în Dumnezeu, Dumnezeu. Dumnezeu, cred în Dumnezeu.

T u l l

După ce-au trecut, am deshămat caiuru de la plug și-am strîns lanțurile și m-am luat după ei. Ședeau în căruță, la capătu digului. Anse stătea acolo și se uita la pod, unde fusese prăvălit în rîu, din el nu se mai vedeau decît ăle două capete. Se uita la ele, de parcă toată vremea fusese încredințat că lumea-l mințise cum că l-ar fi luat apa, da și ca și cum ar fi nădăjduit mereu că așa e, îl luase. Se uita cu un soi de uimire încîntată, stînd în căruță, cu pantalonii lui de duminică și mol-făind. Și semănînd cu un cal neșesălat, frumos împodobit : știu și io.

Băiatu se uita încordat la pod, cît se mai vedea de sub apă și bușteni și altele erau purtate de apă pe deasupra lui și el se tot smucea și tremura, de parcă totu-avea să se ducă naibii, din clipă-n clipă, cu ochii mari urmărea el asta, ca la circ. Și fata aia tot așa. Cînd am ajuns la ei, ea s-a uitat la mine apăsător, ochii parcă-i striga și mă străpungea, de parc-aș fi avut de gînd s-o ating. Dup-aia s-a uitat din nou la Anse și după aia din nou, îndărăt, la apă.

Ajunsesese aproape de coama digului, pe amîndouă părțile, pămîntu nu se mai vedea, afară doar de limba pe care urcam noi la pod și dacă n-ai fi știut dinainte cum arăta drumu și podu, n-ai fi putut spune unde-i rîu și

unde-i pământu. Era acum doar o învîltorare galbenă și digu părea nu mai lat ca o muchie de cuțit, cu noi, stînd în căruță și pe cal și pe catîr.

Darl se uita la mine, apoi Cash s-a întors și s-a uitat cu acea uitătură a lui, ca atunci cînd căta să vadă dacă scîndurile or s-o cuprindă, în noaptea aia, de parcă le-ar fi măsurat în sinea lui, necerîndu-ți să-ți spui părerea și nelăsînd să se vadă nici măcar că te-ascultă dacă-i spui ceva, dar auzind cum trebuie. Jewel nu se clintise. Stătea pe cal, cam aplecat în față, cu aceeași uitătură ca și ieri, cînd el și cu Darl trecuse prin dreptu casii mele, întorcîndu-se s-o ia.

„De-ar fi fost mai ridicat fundu, puteam să-l trecem“, zice Anse. „Puteam trece cu căruța de-a dreptu.“

Uneori un buștean era împins în învolburarea aceea și plutea mai departe, rostogolindu-se și învîrtindu-se și noi îl urmăream cum se duce către locu unde fusese vadu. Acolo plutea mai domol și se rotea și se punea de-a curmezișu și, pentru o clipă, ieșea din apă și așa puteai ști unde-a fost vadu.

„Da asta nu dovedește nimica“, zic „Poa' să fie-o limbă de nisip mișcător.“ Urmărim bușteanu. Apoi fata se uită din nou la mine.

„Domnu' Whitfield l-a trecut“, zice ea.

„Călare“, zic. „Și asta acu trei zile. De-atunci s-a-nălțat cu trei picioare.“

„De erea podu deasupra“, zice Anse.

Bușteanul zvîcnește-n sus și se duce mai departe. E o amestecătură de crăci și spumă și se aude apa.

„Da-i dedesubt“, zice Anse.

Cash zice : „Dacă umbli cu băgare de seamă, poa' să treci dincolo, pe scînduri și pe bîrne.“

„Da nu poa' să cari nimica“, zic. „În clipa-n care pune careva picioru pe şandramaua asta, se duce de tot. Tu ce zici, Darl ?“

El se uită la mine. Nu zice nimic. Se uită doar la mine, cu ochii ăia ai lui, ciudații, de care tot vorbește lumea. Mereu am zis că nu contează atît ce-a făcut ori a zis ori altceva, cît cum se uită. E ca și cum ar intra în tine, cine știe cum. De parcă, într-un fel, te-ai uita la tine însuși și la faptele tale, prin ochii lui. Apoi o simt pe fata aia urmărindu-mă, de parc-aș avea de gînd să pun mîna pe ea. Îi spune ceva lui Anse. „...Domnu' Whitfield...“, zice ea.

„Îi dau cuvîntu de l-am dat în fața Domnului“, zice Anse. „Consider că nu-i cazu să ne facem griji.“

Dar încă nu-și pornește catîrii. Noi stăm acolo, deasupra apei. Un alt buștean țîșnește din îngrămădeală și se duce mai departe ; îl urmărim cum se poticnește și se rotește încet, în locu unde-a fost vadu. Apoi se duce mai departe.

„Poate că la noapte o să-nceapă să scadă“, zic. „Ce-o să fie de mai zăbovești o zi.“

Jewel se răsucește pe cal. Pîna adineaurea nu s-a clintit, acu se-ntoarce și se uită la mine. Obrazu parcă i-e verde, dup-aceea se face roșu, dup-aceea din nou verde. „Car'te d-acilea, înghiți-te-ar iadu și vezi-ți de scîrba aia de arat !“ zice el. „Cine dracu te-a pus să te ții de curu nostru ?“

„N-am vrut să fac nimica rău“, zic.

„Ține-ți gura, Jewel“, zice Cash. Jewel se uită iar la apă, scrîșnind, cu fața cînd roșie, cînd verde și iar roșie. „Bon“, zice Cash după o clipă, „ce-ai de gînd să faci ?“

Anse nu răspunde. Șade gheboșat, molfăind. „De ieșea cît de cît deasupra, îl treceam“, zice el.

„Haidam“, zice Jewel și-și îmboldește calu.

„Așteaptă-un pic“, zice Cash. Se uită la pod. Noi ne uităm la el, afară de Anse și de fată. Care se uită la apă. „Dewey Dell și cu Vardaman și cu taica să treacă pe pod“, zice Cash.

„Poa' să-i ajute Vernon“, zice Jewel. „Și noi să legăm catîru lui în fața alor noștri.“

„Că doar n-o să-mi bagi catîru-n apă“, zic.

Jewel se-ntoarce. Ochii lui ca niște cioburi de farfurie argintată. „Îți dau bani pe scîrba aia de catîr. Pe loc ți-l cumpăr.“

„Catîru meu n-o să intre-n apă“, zic.

„Să prindă Jewel calu lui“, zice Darl. „De ce nu vrei să-ncercăm catîru tău, Vernon?“

„Ține-ți gura, Darl“, zice Cash. „Și tu și Jewel și amîndoi.“

„Catîru meu nu intră-n apă“, zic.

D a r l

Ședea călare și se uita furios la Vernon, fața suptă, stăcojie pînă la și dincolo de înțepeneala alburie a ochilor. În vara cînd împlinise cîșpe ani, i s-au făcut farmece și dormea tot timpul. Într-o dimineață, cînd m-am dus să dau nutreț catîrilor, vacile erau încă la mulgătoare și-atunci l-am auzit pe taica cum se duce-napoi, către casă și-l strigă. Cînd ne-am întors acasă ca să mîncăm, el a trecut pe lîngă noi, căra căldările cu lapte, împleticindu-se, de parcă era beat, și tocmai mulgea cînd noi am înhămat catîrii și-am plecat la cîmp, fără el. Eram de-un ceas acolo și încă nu se-arătase. Cînd Dewey Dell a venit cu prînzul, taica a trimis-o înapoi, să-l caute. L-a găsit la mulgătoare, pe un scăunel, adormit.

De-atunci, în fiecă dimineață, taica se ducea și-l deștepta. El adormea la cină și, de îndată ce masa se isprăvea, se băga în pat și cînd mă băgam și eu în pat, el zăcea acolo, ca mort. Dar taica tot trebuia să-l deștepte, dimineața. El se scula, dar de-abia dacă pe jumătate știa pe ce lume-i: răbda dojenile și văicărelile lui taica, fără un cuvînt și lua căldările de lapte și se ducea la grajd și odată l-am găsit adormit lîngă vacă, căldarea sub uger și pe jumătate plină și mîinile lui că-

zute pîn'la încheieturi în lapte și capul proptit în burta vacii.

După asta a trebuit să mulgă Dewey Dell. Pe el tot taica îl deștepta, făcea ce-i spuneam să facă, în felul acela al lui, lunatic. Părea că-și dă silința să facă ; și că-i absorbit ca oricare-altul.

„Ești bolnav ?“ a zis maica. „Nu te simți bine ?“

„Ba“, a zis Jewel. „Mă simt bine.“

„E-un puturos și-mi pune răbdarea la-ncercare“, a zis taica și Jewel stătea acolo și, desigur, dormea de-a-n picioarele. „Nu-i așa ?“ a zis el, trezindu-l iar, ca să capete răspuns.

„Nu“, a zis Jewel.

„Dezbracă-te și stai azi acasă“, a zis maica.

„Și cu partea aia, mai de pe la margine, de tre' s-o destelenim ce facem ?“ a zis taica. „De nu ești bolnav, atuncea ce-i cu tine ?“

„Nimic“, a zis Jewel. „Mă simt foarte bine.“

„Foarte bine ?“ a zis taica. „Păi, uite, și-acu dormi de-a-n picerele.“

„Nu“, a zis Jewel. „Mă simt foarte bine.“

„Să stea azi acas'“, a zis maica.

„O să am lipsă de el“, a zis taica. „E destul de greu, chiar cînd sîntem cu toții la lucru.“

„Te descurci tu cumva cu Cash și cu Darl“, a zis maica. „Vreau să nu iasă azi.“

Dar el o ținea pe-a lui. „Mă simt foarte bine“, a zis el, și s-a îndepărtat. Dar nu era deloc foarte bine. Oricine putea să-și dea seama. Slăbea văzînd cu ochii și l-am văzut adormind pe cînd săpa ; am urmărit cum sapa cădea și se ridica din ce în ce mai încet, scriind un arc tot mai strîns, pînă ce s-a oprit și el s-a rezemat în coada ei, nemișcat, în lumina fierbinte a soarelui.

Mama voia să cheme doctorul, dar taica n-avea chef să cheltuie bani fără să fie nevoie și Jewel părea să fie bine, afară de faptul că slăbea și de felul în care adormea ca împușcat, pe unde se nimerea. Mînca destul de cu poftă, doar că prinsese obiceiul să adoarmă cu nasul în farfurie pe cînd ducea pîinea la gură și încă mai mesteca din fălci. Însă -el se jura că se simte bine.

Maica a fost cea care a pus-o pe Dewey Dell să mulgă-n locul lui, a plătit-o într-un fel oarecare, iar celelalte treburi de pe lîngă casă pe care, pîn-atunci, le făcea Jewel, înainte de cină, a găsit ea cum să le treacă în spinarea lui Dewey Dell și-a lui Vardaman. Și cînd taica lipsea, le făcea ea. Îi pregătea mîncăruri mai deosebite și le ascundea pentru el. Mi se pare că atunci a fost întâia oară cînd am aflat că Addie ascunde ceva din ceea ce face, ea, care încercase să ne învețe că înșelăciunea e un lucru atît de rău, încît într-o lume în care-i înșelăciune, nimic altceva nu mai poate fi foarte rău sau foarte de seamă, nici chiar sărăcia. Și, uneori, cînd intram în casă, la culcare, o găseam, stînd pe întuneric, lîngă Jewel, acolo unde dormea el. Și am înțeles că se disprețuia pentru această înșelăciune și că-l ura pe Jewel, fiindcă trebuia să-l iubească atîta, încît să fie nevoită să săvîrșească înșelăciunea.

Într-o noapte ei i s-a făcut rău și cînd m-am dus în grajd, să înham, să mă duc la alde Tull, n-am găsit felinarul. Mi-am adus aminte că-l văzusem în cui, cu o seară înainte, dar acum, în miez de noapte, nu mai era acolo. Așa că am înhămat pe întuneric și m-am dus și m-am întors cu doamna Tull, după ce se luminase. Și uite că felinarul era acolo, atîrnat de cuiul unde-l știusem și unde nu-l putusem găsi mai înainte. Și după aceea, într-o dimineață, în timp ce Dewey Dell mulgea, mai era puțin și dădeau zorile, Jewel a intrat în grajd, prin spate,

prîn gaura din peretele din spate, cu felinarul în mînă.

I-am spus lui Cash și Cash și eu ne-am uitat unul la altul.

„E-n călduri“, a zis Cash.

„Da“, am zis. „Da ce-i cu felinaru. Și chiar în fiecare noapte. Nu-i de mirare că slăbește văzînd cu ochii. Ai de gînd să-i zici ceva ?“

„La ce bun“, a zis Cash.

„Nici ce face el acuma nu duce la nimica bun.“

„Știu. Dar tre' s-o-nvețe pe pielea lui. Dă-i timp să-și dea seama că, oricum, mai rămîne, că și mîne o să fie tot atîta, și-și vine el în fire. Cred că n-am să spun la niminea.“

„Nu“, am zis. „I-am spus lui Dewey Dell să nu spună nici ea. În nici un caz lu' maica.“

„Nu. Lu' maica, nu.“

După asta m-am gîndit că-i de-a dreptul caraghios : se poartă atît de năuc și ahtiat și mort de somn și slab ca un țîr și crede că pe chestia asta-i deștept. Și mă întrebam cine să fie fata. M-am gîndit că s-ar putea să fie una din cele pe care le cunoșteam, dar nu eram sigur.

„Nu-i nici o fată“, a zis Cash. „Tre' să fie o femeie măritată, de pe undeva. Nu există fată de să aibe ea puterea asta neînfricată și statornică. To'ma' asta nu-mi place.“

„De ce ?“ am zis. „Una ca asta o să fie mai sigură pentru el decît ar fi o fată. Mai multă judecată.“

M-a privit, ochii bîjbîind, cuvintele bîjbîind ceea ce încerca să zică. „Numa' că nu todeauna lucrurile sigure-n lumea asta-s alea de cineva...“

„Vrei să spui că lucrurile sigure nu-s totdeauna și cele mai bune ?“

„Eh ; mai bune“, a zis el, bîjbîind din nou. „Nu lucrurile ăle 'mai bune-s și lucrurile ăle mai bune pentru el...“

Băiat tânăr. Omu are-un fel de ură... să se tăvălească-n balega altuia..." Asta încerca el să spună. Când e ceva nou și greu și strălucitor, tocmai de aceea ar trebui să fie ceva mai bun decât doar să fie sigur, fiindcă lucrurile sigure sînt tocmai lucrurile cu care lumea a avut atîta timp de-a face, că le-a tocit și nu mai e nimic de făcut cu ele care să-i dea voie omului să spună. Asta nu s-a făcut înainte și nu poate fi făcut din nou.

Așa că nu le-am spus nici cînd, după o vreme, apăsarea dintr-o dată pe cîmp, lîngă noi, să meargă la lucru, fără să fi avut timp să dea pe-acasă și să se prefacă măcar că petrecuse-n pat toată noaptea. El îi spunea lui maica că nu-i fusese foame de dimineață ori că mîncase o bucată de pîine în timp ce înhăma. Dar Cash și cu mine știam că el nu fusese deloc acasă în toate nopțile alea și că venise direct din pădure, cînd ne duceam noi la cîmp. Dar nu l-am spus. Vara era pe sfîrșite atunci; știam că atunci cînd nopțile or să înceapă a se răci, ea o să ostenească, chiar dacă el nu.

Dar cînd a venit toamna și nopțile au prins să se mărească, singura schimbare a fost că se afla mereu în pat, ca să-l trezească taica, sculîndu-l în cele din urmă, în starea aceea de prosteală, de la începutul poveștii, mai rău ca pe vremea cînd lipsea toată noaptea.

„Sigur e-o de-aia de ține la tăvăleală“ i-am zis lui Cash. „Pînă-acu o admiram numai, da-acu o respect de-a binelea.“

„Asta nu-i femeie“, a zis el.

„Că știi tu“, am zis. Dar el mă privea atent. „Atuncea, ce-i?“

„To'mai asta vreau să aflu“, a zis el.

„N-ai decât să-i ții urma, prin pădure, toată noaptea, dacă vrei“, am zis. „Eu nu.“

„Nu l-am urmărit“, a zis.

„Atunci cum îi spui la asta ?“

„Nu l-am urmărit“, a zis. „N-am spus-o-n sensu ăsta.“

Așa că, două-trei nopți mai târziu, l-am auzit pe Jewel cum se scoală și sare pe fereastră și după aceea l-am auzit pe Cash cum se scoală și se ia după el. În dimineața următoare, când m-am dus la grajd, Cash era acolo, dăduse nutreț catîrilor și o ajuta pe Dewey Dell la muls. Și când l-am văzut, am știut că știa despre ce-i vorba. Când și când îl surprindeam cum îl urmărește pe Jewel cu o privire ciudată, ca și cum faptul că aflase pe unde umbla Jewel și ce făcea el, îi dăduse în cele din urmă ceva la care merita să se gândească. Dar nu era o privire îngrijorată ; era acea privire pe care aveam să i-o întâlnesc atunci când îl găseam făcând el treburile de pe lângă casă ale lui Jewel, treburi pe care taica tot mai credea că le face Jewel și maica credea că le face Dewey Dell. Așa că nu i-am zis nimic, crezând că atunci când mintea lui va fi rumegat asta, o să-mi spuie. Dar nu mi-a spus niciodată.

Într-o dimineață — era prin noiembrie, cinci luni după ce începuse — Jewel nu era în pat și nu ni s-a alăturat pe câmp. Asta a fost prima oară, când maica a aflat ceva-ceva despre ce se întâmpla. L-a trimis pe Vardaman devale, să afle unde-i Jewel și, după o vreme, a venit și ea devale. Era ca și cum, atîta vreme cît înșelăciunea se depăna pe tăcute și fără schimbări, fiecare din noi se lăsa înșelat, încurajînd-o fără să vrea, ori din lașitate, fiindcă oamenii sînt lași și se împacă, firesc, cu orice fel de amăgeală, fiindcă asta are un pospai de bunăvoință. Dar acum era de parcă noi toți — și printr-un fel de înțelegere telepatică a unei frici recunoscute — am fi tras brusc înapoi întreaga chestie, ca pe cuverturile de pe pat și noi toți am fi stat popîndău, goi-puşcă, holbîndu-ne unul la altul și zicînd. „Ei,

acum avem adevărul. N-a venit acasă. I s-a-nîmplat ceva. Noi am lăsat să i se îndeplinească ceva.”

Apoi l-am văzut. Venea, urcînd de-a lungul şanţului şi după aceea a cotit drept peste cîmp, călare pe cal. Coama şi coada i se scuturau, de parcă, în mişcare, întocmeau tiparul bălţat al îmbrăcăminţii lui : el arăta de parcă ar fi fost călare pe-o osie, pe deşelate, cu un căpăstru de frînghie şi fără pălărie pe cap. Era un coborîtor din acei căluţi din Texas aduşi aici de Flem Snopes, cu douăşcinci de ani în urmă şi vînduţi la licitaţie pe doi dolari bucata şi nimeni afară de Lon Quick nu şi-l prinsese pe-al lui vreodată şi singur Lon mai stăpînea vreo cîtiva din neamul ăsta, fiindcă niciodată nu putuse scăpa de ei.

A galopat înşpre noi şi s-a oprit, călcîiele înfipite în coastele calului şi calul dansînd şi răsucindu-se ca tiparul coamei şi-al cozii lui şi petele îmbrăcăminţii lui, oricum, n-avea nimic de-a face cu calul din carne şi oase dinăuntrul lor, şi el a stat acolo şi s-a uitat la noi.

„De un'e-ai făcut rost de calu-ăsta ?” a zis taica.

„Cumpărat”, a zis Jewel. „De la dom' Quick.”

„Cumpărat ?” a zis taica. „Cu ce ? Ai cumpărat asta-n numele meu ?”

„Ba, pe banii mei”, a zis Jewel. „I-am cîştigat. N-o să ai nici o bătaie de cap pe chestia asta.”

„Jewel”, a zis maica. „Jewel.”

„E-n regulă”, a zis Cash. „El a cîştigat banii. A desţelenit ăi patru'j' dă acri dă pămînt nou de l-a defrişat Quick primăvara ailaltă. Singur a făcut-o, cu mîinile lui, a lucrat noaptea, la felinar. L-am văzut io, cu ochii mei. Aşa că socot că numa' pe Jewel l-a costat calu şi pe nimeni altu. Socot că nu-i cazu să ne necăjim.”

„Jewel“, a zis maica. „Jewel ——— “ Apoi a zis : „Te duci drept în casă și te bagi în pat.“

„Încă nu“, a zis Jewel. „N-am timp acu. Tre' să-mi fac rost de șa și de căpăstru. Dom' Quick zice că el ——— “.

„Jewel“, a zis maica, privindu-l. „O să dau — O să dau — dau — dau.“ Apoi a început să plîngă. A plîns în hohote, nemaiascunzîndu-și obrazul și a stat acolo, în capotul ei decolorat, și s-a uitat la el și el, pe cal, se uita în jos, la ea, obrazul i se înăsprea și ușor suferind, s-a uitat pînă ce, deodată, și-a mutat iute privirile aiurea și Cash s-a apropiat și a atins-o cu mîna.

„Hai, du-te în casă“, a zis Cash. „Pămîntu ăsta de-aici e prea umed pentru tine. Hai, du-te chiar acu.“ Atunci și-a acoperit fața cu mîinile și după o clipă s-a dus, împleticindu-se ușor printre brazde. Dar curînd s-a îndreptat de șale și-a plecat. Nu s-a uitat înapoi. Cînd a ajuns la șanț, s-a oprit și l-a strigat pe Vardaman. El se uita la cal, țopăind parcă în jurul lui.

„Lasă-mă și pe mine, Jewel“, a zis el. „Lasă-mă și pe mine, Jewel.“

Jewel s-a uitat la el, după aceea și-a mutat din nou privirile aiurea și a strunit calul. Taica îl urmărea, mol-făind.

„Așaaa, com s-ar zice, ai cumpărat on cal“, a zis el. „M-ai lucrat pă la spate și-ai cumpărat on cal. Nici-odat' nu mi-ai cerut părerea, știi cu cîta greutate o scoatem la capăt, da' ai cumpărat on cal, că să-l arănesc io. Ți-ai stors munca din carnea și din singele tău și-ai cumpărat on cal cu asta.“

Jewel se uita la taica, ochii lui mai galbeni ca oricînd.

„N-o să mănînce niciodat', nici o gură dintr-al tău“, a zis el. „Nici o gură să fii primu care-l ucid. Să-ți iasă asta din cap.“

„Lasă-mă și pe mine, Jewel“, a zis Vardaman. „Lasă-mă și pe mine Jewel.“ Glasul lui era ca-al unui greiere în iarbă, unu mic. „Lasă-mă și pe mine, Jewel.“

În noaptea aceea am găsit-o pe maica șezînd alături de patul unde dormea el, în întuneric. Plîngea foarte tare, poate pentru că trebuia să plîngă foarte încet, poate pentru că simțea, în legătură cu lacrimile, același lucru ca în legătură cu înșelăciunea și se ura pe sine, fiindcă o făcea, urîndu-l pe el, fiindcă ea trebuia s-o facă. Și-atunci am știut că știam. Am știut lucrul ăsta la fel de limpede în acea zi, așa cum am știut despre Dewey Dell în ziua cealaltă.

T u l l

Aşa că, pîn' la urmă, au izbutit să-l facă pe Anse să spuie ce-avea de gînd să facă, şi el şi fata aia şi băiatu s-a dat jos din căruţă. De cînd eram pe pod, Anse se tot uita-ndărăt, de parcă se gîndea că poate, de vreme ce tot scăpase de căruţă, toată treaba o să se ducă de rîpă şi el o să se pomenească-napoi, dincolo, pe cîmp, din nou, cu ea zăcîndu-i acolo-n casă, aşteptînd să moară şi totu să se ia de la cap.

„Trebuia să le dai catîru“, zice el, şi podu se tot scutură şi se leagănă sub noi şi se lasă-n apa-nvolburată, de parcă s-ar duce direct spre ailaltă parte a pămîntului şi ălălalt capăt ieşea din apă, de parcă nu erea de fel tot podu-ăla şi că-ăi de umblă afar' din apă, pe partea aia, trebuie că vin din adîncu pămîntului. Da încă erea-ntreg ; puteai zice că, pe cînd capătu ăsta se zbuciuma, ălălalt capăt nu părea să se zbuciume deloc : egzact cum ăilalţi copaci şi malu de dincolo se legăna-nainte şi-napoi, agale, ca pe-un ceas mare, mare. Şi buştenii ăia, hîrjîindu-se şi izbindu-se de partea cufundată şi aplecîndu-se şi cu un capăt în sus şi zvîcnind afar' din apă şi dîndu-se de-a berbeleacu mai departe, în spre vad şi aşteptarea, şireată, rotită şi spumegîndă.

„Păi, la ce bun ?“ zic io. „Dacă ai tăi nu găseşte vadu să-l treacă, la ce-ar sluji trei ori chiar zece catîri ?“

„Păi, că doară n-am cerut asta de la tine“, zice el. „Io totdeauna o scot la capăt cu privință la mine și la-ai mei. Nu ți-am cerut să-ți pui catîru la bătaie. Că doară nu-i mortu tău ; nu te-acuz.“

„Trebuia să se-ntoarcă și s-o lase pe mîine“, zic io. Apa era rece. Vîscoasă ca zloata. Da parcă trăia. O parte din tine știa că-i doar apă, tot lucru-ăla care, de-atîta amar de vreme, curgea tot pe sub podu ăsta, da cînd buștenii ăia răsărea mereu, scuipați afar' din ea, nu te prindea mirarea, de parcă ei erea o parte de-a apei, a așteptării și-a amenințării.

Și parcă abia cînd am trecut dincolo, afar' din apă, iară, și cu pămîntu tare sub picioare, abia atunci ne-a prins mirarea. De parcă nu ne-am fi așteptat ca podu să se termine pe ălălalt mal, pe ceva îmblînzit, ca pămîntu, tare din nou, pe care-l bătusem cu pasu-nainte de asta și-l știam bine. De parcă nu io eream aci, fiindcă trebuia să am mai multă minte, să nu fi făcut ce tocma' făcusem. Și cînd m-am uitat îndărăt și-am văzut ălălalt mal și-am văzut catîru meu că stă acolo unde fusesem io și-am priceput c-o să trebuie s-ajung într-un fel acolo, 'napoi, am știut că nu se putea să se fi chiar întîmplat, fiindcă nu puteam de fel să mă gîndesc la ceva care să fie-n stare să mă silească să mai trec podu ăsta, cîndva, înc-o dată. Totuși, eream aci și creștinu care se putea hotărî pe sine să-l treacă a doua oară nu puteam fi io, nici chiar dacă Cora în persoană i-ar fi zis s-o facă.

Erea băiatu-ăla. Am zis „Hei, bagă de seamă ; mai bine te-ai prinde de mîna mea“, și el a așteptat și s-a prins de mine. Al naibii să fiu, dacă nu erea de parcă el s-ar fi-ntors să mă ia : de parcă el zicea, Ei, n-o să pați nimica. De parcă zicea de-un loc fain de tot, unde

Crăciunu a venit a doua oară cu *Thanksgiving* * și ține iarna toată și primăvara și vara și numa' să stau io cu el, și-o să-mi fie și mie bine.

Cînd m-am uitat îndărăt, la catîru meu, erca de parc-ar fi fost unu din ocheanele-alea după la noi și mă uitam la el cum sta acolo și vedeam tot pămîntu-ntins larg și casa mea, ridicată cu sudoarea frunții, din el, de parcă, cu cît sudoarea erca mai multă, cu-atît mai întins pămîntu ; mai multă sudoarea, mai solidă casa, fiindcă trebuie casă solidă pentru Cora, ca s-o țin locului pe Cora, ca pe-o cană cu lapte, la izvor ; musai să ai o cană solidă, ori îți trebuie un izvor bogat, așa că, dacă ai un izvor mare, tocma-atunci îți vine să ai căni solide, bine făcute, fiindcă-i laptele tău, acru ori nu, fiindcă mai degrabă să ai lapte de să se-acrească, decît să ai lapte de să nu se acrească, că doar om ești.

Și el se ținea de mîna mea, mîna lui fierbinte, așa, și-ncrezătoare, că-mi venea să-i zic : Io-te-ncoa. Vezi catîru-ăla de dincolo ? El n-a avut nicicînd v'o treabă p-aici, așa că n-a venit încoa, fiindcă nu-i nimic alt decît un catîr. Fiindcă un om în toată firea vede uneori că copiii are mai multă mînte ca el. Da nu-i place să le-o recunoască, pîn-ce le dă barba. După ce le crește barba, prea-s ocupați, fiindcă ei nu prea știe dacă vreo dată o să mai dea pe-acolo, pe unde erca cu mînte-n-treagă, înainte de să se-mpăroșeze, așa că nu te sinchi-sești să recunoști că lucru', același pentru care-ți bat capu și ție, nu merită deloc osteneală cînd vezi că-și bate alții capu cu el.

După-aceea am ajuns și-am stat acolo, și ne-am uitat cum Cash întoarce căruța. I-am urmărit cum mînă-n

* *Thanksgiving* = „Sărbătoarea Recunoștinței” sau „a Mulțumirii” — un fel de Zi a Recoltei — are loc, anual, în ultima duminică a lunii noiembrie.

josu drumului, într-acolo unde urma se ștergea-n vale. După cîteva clipe, căruța nu s-a mai văzut.

„Mai bine ne-am lăsa devale, spre vad și-am fi gata să le sărim într-ajutor“, am zis.

„I-am dat cuvîntu“, a zis Anse. „Pentru mine-i sfînt. Știu că nu ești de părere, da ea te-o binecuvînta-n ceruri.“

„Bine, lasă, ei trebuie să termine de ocolit cîmpu pîn' să poată-nfrunta apa“, am zis. „Haidem“.

„Întorsu ăsta-napoi“, a zis el. „Nu-ți merge bine cînd te-ntorci 'napoi.“

Stătea acolo, în picioare, cocîrjat, posomorît, uitîndu-se la drumu pustiu de dincolo de podu care se scutura și se legăna. Și fata aia tot la fel, cu coșu cu merinde pe-un braț și pachetu ăla sub ălălalt. Se duce doar la oraș. Hotărîită la chestia asta. Ei ar înfrunta și focu și pămîntu și apa și totu numa să mănînce-un sac cu banane. „Trebuia să mai zăboviți o zi“, am zis. „Ar mai fi scăzut ceva pînă dimineață. Poate că la noapte nu mai plouă. Și mai sus nu se poate urca.“

„I-am făgăduit“, a zis el. „Se bazează pe asta.“

D a r l

În fața noastră curge șuvoiul întunecat și gros. Ne vorbește într-un murmur ajuns fără-nterupere și fără sfârșit, întinderea galbenă, cumplit boțită de vârtejuri trecătoare care-o străbat pentru o clipă, tăcute, de scurtă durată și amenințătoare, de parcă, exact sub luciul apei, ceva nemăsurat și viu s-ar fi trezit dintr-o ușoară piroteală și, după o clipă de leneșă vioiciune, ar fi ațipit iar.

Clipocește și murmură printre spițe și printre genunchii catîrilor, galbenă, presărată cu tot felul de rămășițe și cu zdrențe murdare și vîscoase de spumă, de parcă ar fi asudat, acoperindu-se de spume, ca un cal alergat. Prin lăstăriș trece ca un sunet tînguitor, meditativ ; stuful și puieții nebătuți de vînt se apleacă în ea ca sub o ușoară adiere, unduind fără umbre, ca atîrnate cu fire nevăzute de crengile de deasupra. Pe fața ei fără odihnă — copaci, stufăriș, ierburi agățătoare — dezrădăcinați, zmulși din pămînt, nălucind deasupra unei scene de nesfîrșită și totuși mărginită pustire, plină de glasurile apei celei pustii și posomorîte.

Cash și cu mine stăm în căruță ; Jewel își ține calul din vale de roata din spate. Calul tremură, bolovănindu-și ochii sălbatici și albaștri ca de copil pe capul lui rozaliu, și răsufală horcăit, de parcă ar geme. El stă drept,

cumpănit în șa, se uită liniștit și mereu și iute când încolo, când înapoi, chipul calm, ușor palid, atent. Și obrazul lui Cash are un aer grav ; ne uităm unul la altul cu priviri lungi, întrebătoare, priviri care se cufundă nestânjenite prin ochii celuilalt în acel loc al tainei celei de pe urmă unde, pentru o clipă, Cash și cu Darl se ghemuiesc perfect și cu totul în spaima și presimțirile din vremuri de demult, pânditori și în taină și fără rușine. Când vorbim, glasurile noastre se arată liniștite, așezate.

„Cred că încă ținem drumu.“

„Tull s-a apucat de-a tăiat ai doi stejari albi. Am auzit povestindu-se că, în vremea de demult, când venea apele, oamenii însemna vadurile cu copaci.“

„Cred c-a făcut-o acu doi ani, când venea aci, devale, la tăiat. Cred că nici nu i-a dat prin cap că cineva o să mai folosească vadu' iară.“

„Cred că nu. Da atunci trebuie c-a fost. A scos mult lemn de- aici, cu asta se zice că și-a achitat ipoteca aia.“

„Da. Da, așa cred. Cred că Vernon a fost în stare de-așa ceva.“

„Așa a fost. La oamenii care taie bușteni în ținutu ăsta le trebuie o fermă a naibii de bună ca să-și țină gateru. Ori o prăvălie. Da cred că Vernon a fost în stare.“

„Așa cred. E-o figură.“

„Vernon, da. Trebui' că încă-l ținem. N-ar fi scos niciodată lemnul ăla de- aici, de n-ar fi curățat drumu-ăl vechi. Cred că sîntem încă pe el.“ Se uită liniștit în jur, la poziția copacilor, aplecîndu-se în fel și chip, privind înapoi, de-a lungul drumului ascuns, nesigur însemnat, sus, în văzduh, de poziția copacilor ciunțiți ori doborîți, ca și cum drumul s-ar fi înmuiat pînă ce s-a desprins de pămînt și a plutit în sus, ca să lase în iluzoria lui dîră, ca

un monument al pustiirii, și mai adâncă decît cea de deasupra, unde ne aflăm noi, acum, discutînd liniștit despre felul grijuliu al oamenilor de demult și despre vechi lucruri neînsemnate. Jewel se uită la el, apoi la mine, apoi privirea i se mută în acea liniștită, statornică cercetare a locurilor și calul tremură liniștit și fără întrerupere între genunchii lui.

„Ar putea s-o ia-ncet, înainte și să-l dibuie, cumva“, zic.

„Păi, da“, zice Cash, fără să mă privească. Stă din profil, cum se uită drept înainte, unde Jewel a și trecut.

„N-are cum să piardă rîu“, zic. „N-are cum să-l piardă, cum îl vede la cin'jde iarzi în fața lui.“

Cash nu se uită la mine, fața i-e din profil. „Măcar de-aș fi bănuț, puteam să vin deval, săptămîna trecută, să cercetez locu.“

„Atunci podu eră-n picioare“, zic. El nu se uită la mine. „Whitfield a trecut călare.“

Jewel se uită iar la noi, înfățișarea lui e cumpătată și atentă și stăpînită. Glasul i-e liniștit. „Ce ziceți că să fac ?“

„Trebuia să viu deval, săptămîna trecută, să cercetez locu“, zice Cash.

„De un' să fi știut“, zic. „N-aveam cum să știm.“

„O iau călare-nainte“, zice Jewel. „Țineți-vă după mine.“ Îmboldește calul. Se încordează, arcuit ; Jewel se apleacă spre cal, vorbindu-i, săltîndu-l și aproape împingîndu-l el înainte și calul își pune copitele pe pămînt cu pleoscăieli grijulii, tremură și răsufală zgomotos. Îi vorbește, îi șoptește. „Haidam,“ zice el. „N-o s' te lasă și se-ntîmple nimica. Acu, haidam.“

„Jewel“, zice Cash. Jewel nu se uită-napoi. Își îndeamnă calul mereu.

„El poa' să-noate", zic. „Numai de i-ar da calu timp..." Când s-a născut, nu i-a mers prea bine. Maica ședea în lumina lămpii, ținându-l pe-o pernă-n poală. Când ne trezeam, așa o găseam. Nu făcea nici un zgomot.

„Perna aia erea mai lungă ca el", zice Cash. E aplecat puțin în față. „Trebuia să viu devale, săptămîna trecută, să văz. Trebuia să viu."

„Las' că-i bine", zic. „Nici tălpile, nici capul nu-i ieșeau de pe pernă. De un' să fi știut", zic.

„Trebuia să viu", zice el. Saltă hățurile. Catîrii umblă pe făgaș; roțile șopotesc în apă, ca însuflețite. Se uită-napoi și-n jos, la Addie. „Nu-i în cumpănire", zice el.

În sfîrșit, copacii se trag la o parte; în fața rîului deschis, Jewel își ține calul pe jumătate întors cu apa pîn' la burtă. Dincolo de rîu îl vedem pe Vernon și pe taica și pe Vardaman și pe Dewey Dell. Vernon ne face cu mîna și arată în josul curentului.

„Sîntem prea sus", zice Cash. Vernon strigă iar, dar nu înțelegem ce spune de vuietul apei. Acum curge statornică și adîncă, neîntrerupt, fără să-ți dea impresia de mișcare, pînă ce un buștean vine-n jos, răsucindu-se domol. „Fii cu ochii pe el", zice Cash. Îl urmărim și-l vedem cum șovăie și parcă se oprește o clipă, șuvoiul se ridică îndărătul lui într-un val gros, înecîndu-l pe moment, înainte să țîșnească-n sus și să se rostogolească mai departe.

„Acolo-i", zic.

„A-ha", zice Cash. „E-acolo." Ne uităm iar la Vernon. Acum își vîntură mîinile-n sus și-n jos. Coborîm în josul apei, încet, cu grijă, cu ochii la Vernon. El își lasă mîinile să cadă. „Ăsta-i locu", zice Cash.

„Bine, dracu să-l ia, atunci să-l trecem", zice Jewel. Își împinge calu-nainte.

„Așteapt-un pic“, zice Cash. Jewel se oprește din nou.

„Bon, fiu-al naibii _____“, zice el. Cash se uită la apă, după aceea în spate, în Addie. „Nu-i în cumpănire“, zice el.

„Atunci du-te-napoi, la scîrba aia de pod și treci pe el“, zice Jewel. „Și tu și Darl, amîndoi. Lăsați-mă pe mine cu căruța.“

Cash nu-l ia în seamă. „N-are cumpănire“, zice el. „Da, dom'le. Trebuie s-o supraveghiem.“

„'Praveghiezi, pe dracu“, zice Jewel. „Dați-vă jos din căruța-aia și lăsați-mă pe mine cu ea. Fiu-al dracu', dacă vi-i frică s-o mînați peste...“ Pe obraz, ochii i-s galbeni ca două cioburi înălbite. Cash se uită la el.

„O s-o trecem“, zice el. „Să-ți spui ce ai de făcut. Te duci călare-napoi și treci pe pod și vii în jos, pe malul'alt și ne ieși 'nainte, cu funia. Vernon să ia calu-acas', la el, și să-l ție pîn-ce ne-ntoarcem.“

„Du-te dracu'“, zice Jewel.

„Du' de ia funia și coboară malu și să fii gata cu ea“, zice Cash. „Trei nu poate face mai mult ca doi — unu să mîie și unu să sprijine asta.“

„'Re-al dracu' să fii“, zice Jewel.

„Să ia Jewel capătu funiei și să urce-n susu curen-ului, în dreptu nostru și s-o lege de ceva“, zic. „Vrei să faci asta, Jewel ?”

Jewel se uită la mine cu o privire grea. Se uită iute la Cash, după aceea înapoi, la mine, ochii atenți și grei. „Ce-mi pasă. Măcar așa facem ceva. Stăm acilea, făr' să ridicăm o scîrbă de mîină...“

„Cash, să facem ce-am zis“, zic.

„Cred că tre' s-o facem“, zice Cash.

Rîul propriu-zis nu-i mai lat de-o sută de iarzi și taica și Vernon și Vardaman și Dewey Dell sînt singurele

lucruri care se văd și care nu țin de această neobișnuită uniformitate a pustiirii, înclinându-se puțin, cu această cumplită însușire, de la dreapta spre stînga, de parcă am fi ajuns în locul unde mișcarea lumii răvășite se iuște exact înaintea ultimei prăpăstii. Totuși, par micșorați. De parcă spațiul dintre noi ar fi timp : o însușire de nestrămutat. De parcă timpul, nemaicurgînd drept înaintea noastră, într-o linie tot mai împuținată, ar curge acum paralel, printre noi, ca o sfoară serpuindă, distanța fiind creșterea îndoită a firului și nu intervalul dintre. Catîrrii stau cu partea dinainte prăvălită și crupele ridicate. Acum și ei răsufală adînc, gemut ; uitîndu-se o dată înapoi, privirea lor fixă trece prin noi și în ochi au o sălbatică, tristă, adîncă și disperată presimțire, de parcă ar fi și văzut în apa vîscoasă umbra prăpădului și nu pot s-o spună și noi n-o putem vedea.

Cash se întoarce în căruță. Mîinile i se lasă pe Addie, mișcînd-o ușor. Obrazul i-e calm, aplecat în jos, socotind absorbit. Își ia cutia cu scule și o fixează în față, sub leagăn ; împreună o împingem pe Addie înaintea și o înțepenim între unelte și fundul căruței. Apoi se uită la mine.

„Nu“, zic eu. „Cred c-o să rămîn. S-ar putea să fie nevoie de amîndoi.“

Din cutia de scule ia funia lui încolăcită și-i trece de două ori capătul în jurul leagănului și mi-l întinde mie, fără să-l înnoade. Celălalt capăt i-l aruncă lui Jewel care-l dă o dată pe după cornul șei.

Trebuie să forțeze calul ca să intre în apă. Calul se mișcă cu genunchii sălțați, gîtul arcuit, holbîndu-se și vînzolindu-se. Jewel stă ceva mai în față, cu genunchii puțin sălțați și din nou privirea lui, calmă și atentă trece peste noi și dincolo. Își coboară calul în apă, vorbindu-i într-un murmur mîngîietor. Calul alunecă, se

cufundă pîn' la șa, se proptește iar pe picioare, curentul s-a înălțat și se izbește de coapsele lui Jewel.

„Păzea“, zice Cash.

„'S pe el acu“, zice Jewel. „Acu puteți veni mai încoace.“

Cash apucă hăturile și, cu grijă și pricepere, coboară căruța în apă.

Am simțit cum ne ia curentul și am știut tocmai prin asta că sîntem pe vad, fiindcă numai prin acea atingere lunecoasă puteam ști că ne mișcam. Ceea ce fusese cîndva o suprafață netedă era acum o înșiruire de adîncituri și dîmburi, înălțîndu-se și prăbușindu-se pe lîngă noi, îmbrîncindu-ne, zădărîndu-ne cu atingeri ușoare și leneșe în fugarele clipe de reazim ale picioarelor. Cash s-a uitat înapoi, la mine și-atunci am știut că plecasem. Dar nu pricepeam la ce-i bună funia, pînă ce n-am văzut bușteanul. A țîșnit din apă și a stat drept pentru o clipă deasupra acestui prăpăd înfuriat și s-a înălțat asemenea lui Crist. Sări și las' să te ducă apa-n jos de cotitură, a zis Cash. Poți s-o faci foarte bine. No, am zis, și-așa, și-așa, tot mă ud.

Bușteanul răsare pe neașteptate, dintre două dealuri, catapultat parcă de pe fundul rîului. Pe-un capăt al bușteanului o zdreanță lungă de spumă atîrnă ca barba unui bătrîn sau a unei capre. Cît timp Cash vorbește cu mine, știu că o supraveghează fără-nterupere, urmărind-o și urmărindu-l pe Jewel care-i cu zece picioare înaintea noastră. „Dă drumu la funie“, zice el. Cu cealaltă mînă caută jos și înnoadă cele două încolăcituri de după leagăn. „Dă-i 'nainte, Jewel“, zice el ; „vezi de ne poți trage dincolo de buștean.“

Jewel răcnește la cal ; din nou pare că-l saltă de-adevăratelea între genunchi. E chiar deasupra vadului și calul are ceva de care să se sprijine, fiindcă se aruncă

Înainte, strălucind ud, pe jumătate afară din apă, azvîrlindu-se în ea într-o serie de salturi. Se mișcă necrezut de iute ; din asta, Jewel pricepe în cele din urmă că funia-i slobodă, fiindcă-l văd smucind de frîu, cu capul întors, pe cînd bușteanul cabrează într-un salt lung și ne-grăbit spre noi și se năpustește asupra căruței. Și ei văd asta : pentru o clipă și ei strălucesc, negri, afară din apă. Apoi cel din josul curentului dispare, trăgîndu-l și pe celălalt cu el ; căruța se răsucește brusc, în curmeziș, clătinată pe creasta vadului, în timp ce bușteanul o izbește-n plin, înclinînd-o-n sus și-nainte. Cash e întors pe jumătate, hăturile ies întinse din mîna lui și dispar în apă, cealaltă mîna e întinsă înapoi și sprijinită de Addie, ținînd-o locului, de cealaltă parte a căruței. „Sări numaidecît“, zice el liniștit. „Ține-te departe de căruță și nu-ncerca să te lupți cu ea. O să te-mpingă spre cotitură tocma' bine.“

„Hai și tu“, zic. Vernon și Vardaman aleargă de-a lungul malului, taica și Dewey Dell cu coșul și pachetul în brațe. Jewel încearcă să-și împingă calu-napoi. Capul unui catîr apare, cu ochii căscați ; se uită înapoi, la noi, pentru o clipă, scoțînd un sunet aproape omenesc. Capul dispare din nou.

„'Napoi, Jewel“, răcnește Cash. „'Napoi, Jewel.“ Pentru cîteva clipe, îl văd cum se-aupleacă peste căruța înclinată, brațul strîns, apăsîndu-se pe Addie și pe scule ; văd capul bărbos al bușteanului țîșnind iar în sus și, dincolo de el, Jewel ținînd calul cabrat, cu capul smucit în toate părțile și dîndu-i cu pumnul în cap. Sar din căruță, în partea din josul curentului. Între două dealuri, văd catîrii din nou. Se rostogolesc afară din apă, pe rînd, și se răstoarnă cu totul, cu picioarele țepene și întinse ca atunci cînd pierduseră pămîntul de sub ele.

V a r d a m a n

Cash a încercat da ea a căzut și Darl a sărit și s-a dat la fund s-a scufundat și Cash strigă la el s-o prinză și io strig și Dewey Dell strigă la mine Vardaman hei vardaman hei vardaman și Vernon a trecut de mine fiindcă o vedea cum răsare și ea a sărit în apă iară și Darl tot n-a prins-o.

S-a apropiat să vază și io strig prinde-o Darl și el nu s-a-ntors fiindcă ea era prea grea el trebuia să tot umble s-o prinză și io strig prinde-o darl prinde-o darl fiindcă prin apă ea umblă mai iute ca un bărbat și Darl trebuia să dibuie după ea și-am știut că el o poate prinde fiindcă el fi ăl mai bun dibuitor chiar cu catîrii-n cale și din nou ei a țîșnit și s-a rotit picioarele țepene s-a rostogolit în jos iară și spinările lor acum deasupra și Darl a trebuit să din nou fiindcă prin apă ea umbla mai iute ca un bărbat ori o femeie și-am trecut de Vernon și el nu intră-n apă să-l ajute pe Darl el vrea să dibuie după ea cu Darl știa el da nu vrea s-ajute.

Catîrii-a apărut iar dînd în jos din picioarele țepene și s-a rostogolit încet și-atuncea Darl din nou și io strig prinde-o darl prinde-o împinge-o la mal darl și Vernon nu sărea s-ajute și atuncea Darl a ferit catîrii și-a trecut de ei pe unde putea el a pus mîna pe ea pe

sub apă și s-a-ndreptat încet fiindcă-n apă ea se lupta să rămână sub apă da Darl îi voinic și el se-ndreaptă ncet și-așa c-am știut c-a pus mîna pe ea fiindcă venea încetișor și-am dat fuga-n apă s-ajut și nu mă puteam opri să nu strig fiindcă Darl îi voinic și o ține bine sub apă chiar dacă ea se lupta el n-o să-i dea drumu mă vedea și el o s-o țină și-acu era bine-acu era bine-acu era bine.

Apoi se apropie și iese din apă. Vine multă vreme-ncet aproape în față mîinile îi trebăluiesc a pus mîna pe ea a pus așa că pot s-o duc. Dup-aceea mîinile îi ies și el tot deasupra apei. Nu mă pot opri. N-aveam timp să-ncerc. Am să-ncerc cînd pot da mîinile lui a ieșit goale din apă golind apa golindu-se.

„Un’i-i maica, Darl ?“ am zis. „N-ai prins-o deloc. Știai că ea-i pește da-ai lăsat-o să scape. Deloc n-ai prins-o. Darl, Darl, Darl.“ Am început s-alerg de-a lungul malului cu ochii la catîri cum răsar iară-ncet și după-aia se scufundă iară-n apă.

T u l l

Cînd i-am spus lui Cora cum a sărit Darl din căruță și l-a lăsat pe Cash acolo și-a-ncercat s-o salveze și cum căruța s-a răsturnat și cum Jewel care ajunsese aproape la mal se lupta să-și mîie calu-napoi, acolo unde chiar că era nevoie de el și ea zice „Și tu ești unu din ăi de spune că Darl e ăl ciudat, ăl de nu-i reușit, și el, singuru din ei de-a avut destulă minte să saie din căruță. Bag-seama că Anse era prea șmecher să fie-acolo.“

„Și de erea, tot nimica nu făcea“, am zis. „Se descurca ei numa' bine și-o scotea la capăt, de nu era să fie bușteanu-ăla.“

„Buștean, aiurea“, a zis Cora. „Mîna lui Dumnezeu a fost.“

„Bine, da atunci cum mai poți zice c-a fost nechibzuință?“ am zis. „Nime' nu se poate feri de mîna lui Dumnezeu. Ar fi o nelegiuire să-ncerci.“

„Atunci de ce s-o-nfrunți?“ a zis Cora. „Asta să-mi spui tu.“

„Anse, de fel“, am zis. „Și tocma' de asta-l ții de rău.“

„Acolo-i erea locu“, a zis Cora. „De erea bărbat, acolo s-ar fi aflat, în loc să-și pună feciorii să facă ce el nu se-ncumeta.“

„Zău de mai pricep ce vrei“, am zis. „O dată o ții că ei, încercînd asta, înfrunta mîna lui Dumnezeu și-al doilea, hop, pe Anse, că nu erea cu ei.“ Atunci ea s-a pornit să cînte din nou, trebăluind pe la albie, cu aeru-ăla-al ei de cînta pe fața ei, ca și cum ar fi încheiat toate socotelile cu oamenii și cu toate nebuniile lor, și-acu merge mult înaintea lor, călcînd apăsător spre cer și cîntînd.

Căruța a șovăit multă vreme pînă ce curentu s-a-ndesat sub ea și-a-mbrîncit-o din vad afară și Cash mai aplecat și mai aplecat, încerca să ție racla lipită, să nu lungească jos și să se răstoarne căruța de tot. Cînd căruța a fost bine aplecată și curentu nu mai avea mult de lucru, hop și bușteanu, și treaba a fost gata. Bușteanu s-a abătut pe lîngă căruța și s-a dus mai departe, fain-frumos, cum ar face orișice om cînd înoată. S-a-ntîmplat, de parcă l-ar fi trimis cineva să facă-o treabă și, o dată făcută, și-a văzut de drum.

Cînd, pîn' la urmă catîrrii, zbătîndu-se, a rupt hamurile, o clipă s-a părut că poate Cash o să-ndrepte căruța. Părea că el și căruța nu se mișca de fel și numa Jewel se lupta să-și mîie calu spre căruța. Apoi băiatu-ăla a trecut pe lîngă mine, -n goana mare și răcnind la Darl și fata tot cerca să-l prinză și-atunci văz catîrrii cum vin, rostogolindu-se leneș afar' din apă, cu picioarele rășchirate și țapene, de parcă s-ar fi oprit deodată cu susu-n jos și se rostogolesc mai departe, -n apă, iară.

Apoi căruța s-a lăsat de tot, apoi și ea și Jewel și calu-a fost toți un talmeș-balmeș. Cash s-a topit din privire, ținînd încă racla apăsătoare lipită și după-aia n-aș putea să mai spui nimica, afar' de calu de se zbătea și stropea. Am crezut că atunci Cash se lăsase păgubaș și înota de-acu și-am strigat la Jewel să vie-n-dărăt și-atunci; dintr-o dată, el și calu s-a dus și ei dedesubt

și-am crezut că atîta le-a fost. Am priceput că și calu fusese tîrît de pe vad și cu calu-ăla, sălbaticu, de se-neca și căruța aia și lada aia slăbită din strînsoare s-arăta să iasă rău de tot și-am și fost acolo, cu apa pîn' la genunchi și-am răcnit la Anse, în spatele meu : „Vezi acu ce-ai făcut ? Vezi acu ce-ai făcut ?“

Calu-apare din nou. O luase către mal de-acu, aruncîndu-și capu-n sus și-atunci l-am văzut pe unu din ei că se ține de șa, pe partea din vale, așa c-am început s-alerg în lungu malului, cercînd să dau cu ochii de Cash de nu putea să-noate și răcneam la Jewel, unde Cash era ca un nebunu dracului, tot așa de păcătos ca băiatu-ăla de era pe mal, mai la vale, răcnind încă la Darl.

Așa c-am intrat în apă, așa fel, ca să mă pot sprijini cumva de nămol, cînd l-am văzut pe Jewel. Erea pîn' la brîu în apă, de unde-am priceput că,-n orice caz, e pe vad, împotrîvindu-se cu greu curentului și-atunci văz frînghia și-atunci văz apa cum se-nalță unde ținea el căruța oprită, drept din jos de vad.

Cash eră ăl de se ținea de cal cînd a venit sus, pe mal, improșcînd și lunecînd pe genunchi, gemînd și tînguindu-se de parcă eră om. Cînd ajunge la el, tocma zvîrlea, cotorosindu-se de Cash care s-apucase de șa. Fața i s-a-ntors o clipă cînd a lunecat iar în apă. Erea cenușie, ochii închiși și-o dîră lungă de noroi pe obraz. Apoi s-a lăsat moale și s-a răsturnat în apă. Părea întocmai ca o boccea de haine vechi, clătinîndu-se-ncolo și-ncoa, la mal. Părea că, așa cum zăcea colo,-n apă, cu fața-n jos, legănîndu-se ușurel încoace și-ncolo, că se uită la ceva pe fundu apei.

Am văzut apoi cum frînghia despică apa și dispare și-am simțit greutatea căruței, cumva izbind și trăgînd leneș parcă, parcă fără chef și frînghia aia despicînd

apa și dispărînd grea ca un drug de fier. Aîm auzit apa sfîrîind pe ea de parc-ar fi fost înroșită-n foc. De parc-ar fi fost un drug de fier înfipt drept în fundu apei și noi țineam de capătu lui și căruța lenevea încoace și-ncolo, cumva îmbrîncindu-ne și împungîndu-ne, de parc-ar fi vînit pe furiș și s-ar fi oprit în spatele nostru, leneșă, de parcă nu prea avusese ea chef cînd își pusese asta-n cap. Și-apoi, ca o ghiulea, a trecut pe lîngă noi, umflat ca un balon : una din ghiulelele-lealea tîrcate de-ale lui Lon Quick. S-a izbit de frînghie ca de-un drug de fier și-apoi în lături și s-a dus și noi am tot pîndit frînghia aia care se lăsa-n unghi, în apă. O pîndeam.

D a r l

Cash zace la pământ, întins pe spate, capul înălțat pe o haină făcută sul. Ochii i-s închiși, obrazul cenușiu, părul lipit, lins și năclăit pe frunte, de parcă ar fi dat cu pensula. Carnea obrazului arată scursă de pe oasele orbitelor, nasului, gingiilor, ca și cum apa ar fi înmuiat trăinicia care ținuse pielea întinsă la locul ei; cele două șiruri de dinți înfipti în gingiile gălbii, sînt ușor despărțite, ca și cum ar rîde fără glas. Zace, subțire ca aracul, în hainele ude, o băltoacă de vărsătură în dreptul capului și-un fir întinzîndu-se din colțul gurii, pe obraz în jos, fiindcă n-a putut să-și întoarcă repede capul ori să-l salte cît trebuia, pînă cînd Dewey Dell se-apeacă și-l șterge cu poala rochiei.

Jewel se apropie. Ține-n mînă rindeaua. „Vernon to'ma a găsit 'vinclu'“, zice el. Se uită-n jos, la Cash, apa picură de pe el. „N-a scos încă nici o vorbă?“

„Avea fierăstrău și ciocanu și sfoara de trasat și rigla gradată“, zic. „Știu sigur.“

Jewel pune jos vinclul. Taica-l urmărește. „Nu poa' să fie prea departe“, zice el. „S-a dus la fund dimpreună. Dacă egzistat om mai făr' de noroc.“

Jewel nu se uită la taica. „Mai bine l-ai chema-napoi, aci, pe Vardaman“, zice el. Se uită la Cash. Apoi se-n-

toarce și se-ndepărtează. „Fă-l să vorbească de-ndată ce poate“, zice el, „așa, ca să ne spuie ce mai avea.“

Ne întoarcem la rîu. Căruța e tîrîtă de-a binelea, roțile înțepenite cu grijă : toți am dat ajutor ; e ca și cum, în alcătuirea prăpădită, familiară a căruței dăinuie, oarecum ascunsă și totuși simțită, puterea aceea care ucisese catîrrii ce-o trăsese ră cu nici o oră-nainte, peste marginea viiturii. Pe fundul căruții ea zace adînc, scîndurile lungi și galbene cu lustrul pierdut de udătură și totuși, încă galbene, ca aurul văzut prin apă, afară de două dîre lungi de noroi. Trecem de ea și ne ducem spre mal.

Un capăt al funiei e strîns legat de un copac. La mal, pînă la genunchi în apă, Vardaman îl urmărește încordat pe Vernon. S-a oprit din urlat și-i ud pînă la subțiori. Vernon, la celălalt capăt al funiei, băgat pînă la umăr în apă, se uită-ndărăt, la Vardaman. „Și mai 'napoi“, zice el. „Dă-te-napoi, lîngă copac, și ține de funie, să nu scape.“

Vardaman se trage-napoi, în lungul funiei, spre copac, călcînd orbește, cu ochii la Vernon. Cînd ne vede, se uită iar la Vernon, cu aceeași atenție încordată.

„Am dat și de ciocan“, zice Vernon. „Pîn-acu trebuia să fi dat și de sfoara de trasat. O fi luat-o apa.“

„A luat-o de tot“, zice Jewel. „Nu mai dăm de ea. Da ferestău', oricum, tre' găsit.“

„Cred și io“, zice Vernon. Se uită la apă. „Și sfoara aia de trasat. Altceva ce mai avea ?“

„Încă n-a vorbit“, zice Jewel, intrînd în apă. Se uită-ndărăt, la mine. „Tu-ntoarce-te și vezi de-l trezește, să vorbească“, zice el.

„E taica acolo“, zic. Mă iau după Jewel, în apă, de-a lungul funiei. O simt vie în mîină, curbată un pic și zbîrnîind ca un arc. Vernon mă urmărește din ochi. 141

„Mai bin' te-ai duce“, zice el. „Mai bin' să fii acolo.“

„Stai, să vedem ce mai putem găsi, înainte s-o ia la vale“, zic.

Ne ținem de funie, curentul se încolăcește pe după umerii noștri. Dar sub această mincinoasă bunăvoință, adevărata lui putere se lasă leneșă peste noi. Nu crezusem că apa, în iulie, poate fi atît de rece. Parcă mîini nevăzute ți-ar modela și scrijela oasele. Vernon se uită încă înapoi, spre mal.

„Crezi c-o să ne țină pe toți?“ zice el. Ne uităm și noi înapoi, urmărind linia țeapănă a funiei cum se ridică din apă către copac și Vardaman, ciucit pe jumătate lîngă ea, privindu-ne atent. „Numa' de n-ar fugi catîru meu acas'“, zice Vernon.

„Haida“, zice Jewel. „Hai să-ncercăm aci.“

Ne cufundăm pe rînd, ținîndu-ne de funie, agățați unul de altul, în vreme ce zidul rece al apei suge, de sub tălpile noastre, înclinat, înapoi și-n sus, noroiul, iar noi, atîrnați, bîjbîim pe fundul rece al apei. Nici măcar noroiul nu-i liniștit. Are în el ceva rece, rătăcitor, de parcă și pămîntul de sub noi s-ar afla în mișcare. Mîinile noastre întinse se caută și se ating și ne mișcăm cu băgare de seamă, ținîndu-ne de funie; sau, în picioare, pe rînd, pîndim vârtejul, acolo unde, pe rînd, fiecare bîjbîie sub pînza lichidă. Taica a coborît pe mal și ne urmărește.

Vernon iese din apă, șiroind și răsufliînd anevoie printre buzele țuguiate care-i întind pielea obrazului. Gura i-e vînată ca un covrig de cauciuc vechi. Are-n mîină rigla gradată.

„Ce-o să se mai bucure“, zic. „E nouă-nouță. De-abia a cumpărat-o, luna trecută, după catalog.“

„Măcar de-am ști sigur ce al'ceva“, zice Vernon, uitîndu-se peste umăr, apoi întorcîndu-se, ca să poată privi

unde dispăruse Jewel. „Nu s-a dat la fund 'naintea mea ?“ zice Vernon.

„Nu știu“, zic. „Parcă. Da. Da, da.“

Pîndim pînza groasă și unduitoare a apei cum izvoarăște în spirale largi, din noi.

„Smucește nișel de frînghie“, zice Vernon.

„E la capătu dinspre tine“, zic.

„Da nu-i nime la capătu dinspre mine“, zice el.

„Trage de ea“, zic. Însă el o și făcuse, ținînd celălalt capăt deasupra apei ; și-atunci îl vedem pe Jewel. E cam la zece iarzi ; se apropie, răsufliînd anevoie și se uită la noi și-și azvîrle părul lui lung pe spate, cu o smucitură a capului, apoi se uită către mal ; îl vedem cum își umple plămîinii.

„Jewel“, zice Vernon, nu tare, dar glasul i se duce, plin și limpede, peste apă, poruncitor dar plin de grijă. „Tre' să fie mai încoace,-n urmă. Mai bine hai 'napoi.“

Jewel se cufundă iar. Noi stăm acolo, sprijinind apa cu spatele, pîndind apa unde a dispărut, ținînd între noi funia moale, ca doi oameni care ar ține, între ei, atîrnat, muștiucul unui furtun de incendiu, așteptînd să vină apa. Pe neașteptate, Dewey Dell e-n spatele nostru, în apă. „Jewel !“ zice ea. El apare din nou, aruncîndu-și îndărăt părul din ochi. Acum înoată spre mal, în derivă. „Hei, Jewel !“ zice Dewey Dell. Noi rămînem pe loc, ținînd funia și-l vedem cum atinge malul și iese. Cum se ridică din apă, se-apleacă și culege ceva. Vine-năpoi, de-a lungul malului. A găsit sfoara de trasat. Vine-n dreptul nostru și se oprește acolo și se uită-n jur, ca și cum ar căuta ceva. Taica scoboară malul ca să se uite la catîri, acolo unde leșurile lor umflate plutesc și se freacă liniștite unul de altul, în apa lină din cotul rîului.

„Ce-ai făcut cu ciocanu, Vernon ?” zice Jewel.

„I l-am dat lui“, zice Vernon, smucindu-și capul înspre Vardaman. Vardaman se uită după taica. Apoi se uită la Jewel. „Și vinclu“. Vernon îl urmărește pe Jewel. O ia către mal, trecînd de Dewey Dell și de mine.

„Hai, ieși afar' d-aci“, zic. Ea nu zice nimic. Se uită la Jewel și la Vernon.

„Unde-i ciocanu“, zice Jewel. Vardaman se cațără-n grabă pe mal și i-l duce.

„E mai greu ca fierăstrău“, zice Vernon. Jewel leagă capătul sforii de trasat de coada ciocanului.

„Ciocanu are-n asta lemn, nu glumă“, zice Jewel. El și cu Vernon stau față-n față, privind atent la mîinile lui Jewel.

„Și-i și ăl mai plat“, zice Vernon. „Aproape mie-n sută că plutește. Ia vezi, rindeaua.“

Jewel se uită la Vernon. Și Vernon e înalt. Lungi și slabi amîndoi, stau, cu hainele ude, lipite și se privesc în ochi. Lon Quick putea să se uite chiar și la un cer înnorat și să spună ora cu o diferență de pînă-n zece minute. E vorba de Lon ăl mare, nu de Lon ăl mic.

„Ce-aveți de nu ieșiți din apă ?” zic.

„Ca un fereastră tot n-o pluti“, zice Jewel.

„Dă tot o pluti mai ca fierăstău', decît ca ciocanu“, zice Vernon.

„Pui prinsoare“, zice Jewel.

„Nu pui“, zice Vernon.

Stau acolo-n picioare, uitîndu-se atent la mîinile liniștite ale lui Jewel.

„Drace“, zice Jewel. „Atunci ia rindeaua.“

Așa că iau rindeaua și-o leagă de sfoara de trasat și intră din nou în apă. Taica vine-napoi, de-a lungul malului. Se oprește pentru cîteva clipe și se uită la noi;

cocîrjat, jalnic, ca un juncan părăsit ori ca o pasăre înaltă și bătrînă.

Vernon și cu Jewel se întorc, mergînd în contra curentului. „Feri din cale“, îi zice Jewel lui Dewey Dell. „Ieși afar' din apă.“

Ea se-mpinge puțin în mine ca să-i lase să treacă, Jewel ținînd rindeaua ridicată, de parcă s-ar putea sparge, firul albastru se prelinge înapoi, peste umăr. Trec de noi și se opresc ; se apucă să discute liniștit despre unde anume, exact, s-a răsturnat căruța.

„Darl tre' să știe“, zice Vernon. Se uită amîndoi la mine.

„Nu știu“, zic. „N-am fost acolo chiar atît de mult.“

„Drace“, zice Jewel. Mai înaintează ceva, cu mare atenție, sprijinindu-se de curent, citind vadul cu tălpile.

„Ai prins frînghia ?“ zice Vernon. Jewel nu răspunde. Se uită în urmă, la mal, calculînd, apoi la apă. Azvîrle rindeaua în larg, lăsînd firul să-i alunece printre degete, degetele albastrindu-se pe unde trece. Cînd sfoara se oprește, i-o dă-napoi, lui Vernon, s-o țină.

„Mai bin' lasă-mă pe mine, de data asta“, zice Vernon. Nici de astă dată Jewel nu răspunde ; îl urmărim cum se dă afund.

„Jewel“, schiaună Dewey Dell.

„Ho, că nu-i așa de-adînc acolo“, zice Vernon. Nu se uită înapoi. Pîndește apa în locul unde s-a cufundat Jewel.

Cînd Jewel iese la suprafață, are fierăstrăul.

Cînd trecem de căruță, îl vedem pe taica frecînd cu o mîină de frunze două pete de noroi. Pe verdele frunzișului, calul lui Jewel pare o plapumă peticită, întinsă pe frînghie.

Cash nu s-a clintit. Stăm deasupra lui, în mîini cu rindeaua, fierăstrăul, ciocanul, vinclul, rigla gradată, sîoara de trasat, în timp ce Dewey Dell se lasă pe vine și saltă capul lui Cash. „Cash“, zice ea. „Cash.“

El deschide ochii, privind încordat, în sus, la chipurile noastre răsturnate.

„Dac-a egzistat v'odat' un om mai făr' de noroc“, zice taica.

„Ia te uită, Cash“, zicem noi, ținînd sculele ridicate, în așa fel ca să le poată vedea. „Ce altceva ai mai avut?“

Încearcă să vorbească, răsucindu-și capul, închizînd ochii.

„Cash“, zicem noi. „Cash.“

Însă el întoarce capul ca să vomite. Dewey Dell îl șterge la gură cu poala udă a rochiei; după asta poate să vorbească.

„A, trusa lui de ferestău“, zice Jewel. „A' nouă, de-a cumpărat-o cînd a cumpărat rigla.“ Pleacă, se îndepărtează. Vernon se uită după el, stînd încă pe vine. Apoi se ridică și o ia către apă, după Jewel.

„Dac-a egzistat v'odat' un om atît de făr' de noroc“, zice taica. Se profilează înalt, deasupra noastră, care stăm pe vine: parcă-i cioplit de un caricaturist beat, dintr-un lemn tare. „Asta-i, o-ncercare“, zice el. „Da n-o țin de rău pentru asta.“ Dewey Dell a potrivit din nou capul lui Cash pe haina împăturită, sucindu-i-l puțin, ca să nu mai vomite. Alături de el zac sculele. „Un om poa' să-și zică fericit c-a fost tot picioru ăl de și l-a rupt cînd a căzut de pe biserica-aia“, zice taica. „Da pentru-aia n-o țin de rău.“

Jewel și cu Vernon sînt din nou în rîu. De aici, nu arată să strice oglinda apei; e ca și cum aceasta i-ar fi retezat pe amîndoi, dintr-o singură lovitură, cele două

trunchiuri mișcându-se cu grijă amănunțită și cara-ghioasă pe fața apei. Arată liniștită, ca mecanismele pe care le-ai supravegheat și ascultat îndelung. Ca și cum cheagul care ești s-ar fi topit în mișcarea nesfârșită dintru-nceput, și văzul și auzul, oarbe și surde în ele însele, furia însăși potolită, prin oprire. Cum Dewey Dell stă pe vine, rochia ei udă mulează, pentru ochii morți a trei orbi, acele protuberanțe grotești de mamifer care sînt zărilor și văile pămîntului.

C a s h

Nu se cumpănea. Le-am zis că, dacă vor s-o cașe și
s-o ducă-n cumpănire, tre' să _____

C o r a

Într-o zi discutam amîndouă. Prea credincioasă nu fusese niciodată, nici chiar după vara aceea, la întrunirea din tabără, cînd Fratele Whitfield s-a luptat cu duhul ei, a ales-o pe ea și s-a muncit cu trufia închisă în inima ei muritoare, și nu o dată i-am zis, „Dumnezeu ți-a dat copii ca să te mîngîie de soarta-ți grea de om și ca semn al suferinței și dragostei Lui, fiindcă în dragoste i-ai zămislit și i-ai născut pre ei.” Am spus asta, fiindcă ea lua dragostea față de Dumnezeu și datoria-i față de El prea în ușor și o asemenea purtare nu-i este Lui pe plac. Am zis, „Datu-ne-a El harul să ne-nălțăm glasul întru lauda Lui nepieritoare”, fiindcă, am zis, mai multă bucurie îl așteaptă în cer pe-un păcătos decît pe-o sută care n-au păcătuit niciodată. Și ea a zis „Viața-mi de fiecare zi este o încuviințare și o ispășire a păcatului meu”, și am zis, „Cine ești tu, de poți spune ce este păcat și ce nu este? Domnul singur poate să hotărască; iară noi doar să lăudăm îndurarea și sfîntul Său nume în auzul celorlalți muritori, fiindcă El, doar El poate să citească în suflete, și numai fiindcă viața unei femei este fără de pată în ochii bărbatului, nu poate ea aștire de-i păcat ori nu în inima ei, făr' dacă-și deschide inima către Domnul și îi primește harul.” Am zis, „Numai fiindcă ai fost o soție credincioasă nu-i semn de-a-

juns că inima ta nu ascunde nici un păcat, și numai fiindcă viața îți este grea nu-i semn de-ajuns că mila Domnului te iartă de păcat.“ Și ea a zis, „Îmi știu păcatul meu. Știu că-mi merit pedeapsa. N-am nimica de zis despre asta.“ Și i-am zis, „Doar trufia ta este de vină că te-mpinge să judeci păcatul și mântuirea în locul Domnului. Asta-i soarta noastră, a muritorilor, să suferim și să ne-nălțăm glasurile întru lauda Sa, carele judecă păcatele și dăruiește mântuirea prin încercările la care sîntem supuși și prin suferințele noastre, dintotdeauna, Amin. Nici chiar după ce Fratele Whitfield, om cu frica lui Dumnezeu și cucernic cum nu s-a mai pomenit, s-a rugat pentru tine și s-a străduit cum alt om n-ar fi fost în stare s-o facă“, am zis.

Fiindcă nu-i treaba noastră să ne judecăm păcatele ori să știm ce-i acela păcat în ochii Domnului. Ea a dus o viață grea, dar asta i se întîmplă oricărei femei. Dar ai zice, după felul cum vorbea, că știa despre păcat și despre mântuire mai mult decît însuși Domnul-Dumnezeul nostru, mai mult decît aceia cari s-au muncit și s-au luptat cu păcatul în lumea aceasta a oamenilor. Cînd, de fapt, singurul păcat pe care l-a săvîrșit vreodată a fost slăbiciunea pentru Jewel, care nicicînd n-a iubit-o și i-a fost spre pedeapsă, și nu pentru Darl, care purta pecetea lui Dumnezeu însuși și era ținut de ciudat de către noi, muritorii, și care o iubea. Am zis, „Acela-i păcatul tău. Și, totodată, pedeapsa-ți. Jewel îți este spre pedeapsă. Dar mântuirea-ți unde-ți este ? Și viața e destul de scurtă“, am zis, „pentru cîștigarea fericirii veșnice. Și Dumnezeu este un Dumnezeu pizmaș. El trebuie să judece și să împartă ; nu tu.“

„Știu“, a zis. „Eu_____“ Apoi s-a oprit, și eu am zis,

„Nimic“, a zis ea. „El îmi este crucea și el îmi va fi izbăvirea. Mă va izbăvi din apă și din foc. Chiar dacă voi fi murit, el mă va izbăvi.“

„Cum de știi, fără a-ți deschide inima către El și a-ți înălța glasul întru lauda Sa ?“ am zis. Atunci mi-am dat seama că nu la Dumnezeu se gândise ea. Mi-am dat seama că hulise, din marea trufie a inimii ei. Am îngenuncheat acolo, pe loc. M-am rugat de ea să dea și ea în genunchi și să-și deschidă inima și să alunge din ea diavolul trufiei și să se încredințeze îndurării Domnului. Dar ea n-a vrut. O și văd cum stătea acolo, pierdută în trufia și mândria ei, care îi închiseseră inima pentru Dumnezeu și, în locu-I, puseseră băiatul acela egoist și muritor. În genunchi, acolo, m-am rugat pentru ea. M-am rugat pentru această femeie nefericită și pradă orbirii, cum nu mă rugasem niciodată pentru mine și pentru ai mei.

A d d i e

După-amiaza, când se termina școala și pleca și ultimul, trăgându-și năsucul murdar, în loc să mă duc acasă, o luam în josul dealului, spre izvor, unde puteam fi liniștită și să-i urăsc. Și-apoi acolo era totdeauna liniște, apa bolborosea deasupra și dispărea și soarele cobora lin în copaci și mirosul liniștit de umed și de frunze putrezite și de pământ reavăn ; mai ales la începutul primăverii, pentru că atunci era mai rău.

Îmi amintesc doar cum obișnuia tata să spună că rațiunea existenței este să te pregătească pentru a putea sta -mort timp îndelungat. Și când trebuia să mă uit la ei, zi de zi, fiecare cu gândul lui sau al ei, gând egoist și ascuns și cu sîngele fiecăruia, străin de-al celuilalt și străin față de mine, și să gîndesc că aceasta părea singura cale prin care puteam să mă pregătesc ca să zac moartă, îl uram pe tata, fiindcă mă sădise. Așteptam să greșescă, așa, ca să am prilejul să-i pedepsesc. Când lovitura cădea, o simțeam în carnea mea ; când șuiera și cresta, sîngele meu curgea și, cu fiecare lovitură a nuielii, mă gîndeam : Acum mă simțiți în voi ! Acum însemnez ceva în viața voastră ascunsă și egoistă, eu, care v-am însemnat sîngele cu al meu, pentru totdeauna.

Și așa l-am luat pe Anse. Îl văzusem trecînd prin fața școlii de trei sau patru ori, înainte să aflu că se abătea

patru mile din drum ca să treacă pe-acolo. Am observat atunci că începea să se aducă din spate — om înalt și tânăr — așa că arăta ca o pasăre înaltă, răzbită de frig, cum ședea pe leagănul căruței. Trecea de școală, în scîrțîitul molcom al căruței, întorcea capul încet ca să urmărească ușa școlii, pe cînd căruța mergea mai departe, pînă ce ajungea la cotul drumului și dispărea din vedere. Într-o zi m-am așezat în ușa și am stat acolo cînd trecea. Cînd m-a văzut, privirile i-au fugit iute de la mine și n-a mai privit înapoi.

La început de primăvară era mai rău. Uneori credeam că n-o s-o mai pot duce așa, zăcînd în pat, noaptea, cu gîștele sălbătice călătorînd înspre nord și țipetele lor ajungînd la mine slabe, slabe, de undeva, de sus, țîșnînd sălbătice în întunericul sălbatic, și în timpul zilei părea că n-o să mai pot aștepta pînă să plece ultimul, ca să mă pot duce jos, la izvor. Și așa, cînd mi-am ridicat ochii în ziua aceea și l-am văzut pe Anse, stînd acolo, în hainele lui de duminică, învîrtînd mereu pălăria în mîini, am zis :

„Dacă ai femei printre-ai tăi, de ce, pentru numele lui Dumnezeu, nu te pun să-ți tai părul ?“

„N-am nici una“, a zis. Apoi a spus pe neașteptate, îndreptîndu-și ochii spre mine ca pe doi cîini, într-o curte străină : „Păi to'mai d-aia-am venit s'te văz.“

„Și-ndreaptă-ți spatele“, am zis. „N-ai nici una ? Dar ai o casă. Mi s-a spus că ai o casă și-o fermă bună. Și trăiești acolo, singur, doar cu sufletul tău, așa-i ?“ El m-a privit numai, învîrtîndu-și pălăria în mîini. „O casă nouă“, am zis. „Și ai de gînd să te-nsoți ?“

Și el a zis din nou, cu ochii țintă la mine : „Păi to'mai d-aia-am venit s'te văz.“

Mai tîrziu mi-a spus, „N-am pe nime. Așa că n-o să ai bătaie de cap. Consider că și tu poți spune același lucru.“

„Nu. Eu am neamuri. În Jefferson.“

Am simțit pe fața lui o cădere. „Păi, io mi-am făcut o mică proprietate. Partea principală-i pe numele meu ; mi-am cîștigat un nume bun. Știu cum e oamenii de la oraș, da poate, cînd o să discute cu mine...”

„S-ar putea să te-asculte“, am zis. „Dar va fi greu să discuți cu ei.“ Îmi urmărea obrazul. „Sînt în cimitir.“

„Da ăi din neam, de trăiesc“, a zis. „Cu ei o să fie altfel.“

„Crezi ?“ am zis. „Nu știu. N-am avut altfel de neamuri.“

Așa l-am luat pe Anse. Și cînd am știut că-l am pe Cash, am știut că a trăi e un lucru teribil și că acesta îi era răspunsul. Asta a fost cînd am aflat că vorbele nu-s bune la nimic ; că vorbele nu se potrivesc nici chiar cu ceea ce încearcă ele să zică. Cînd s-a născut, am știut că maternitatea a fost inventată de cineva căruia îi trebuia un cuvînt pentru asta. Am înțeles că frica a fost inventată de cineva căruia niciodată nu-i fusese frică ; mîndria, de cel care nu avusese niciodată mîndrie. Am înțeles că nu din cauză că aveau nasurile murdare, ci pentru că trebuia ca noi să ne folosim unul de altul cu ajutorul cuvintelor, ca păianjenii atârnați cu gura de-o grindă, legănîndu-se și răsucindu-se și niciodată atingînd pămîntul, și că numai prin lovituri de nuia putuse sîngele meu și sîngele lor să curgă într-un singur șuvoi. Am înțeles că singurătatea mea nu fusese violată mereu și mereu, în fiecare zi, ci că nu fusese niciodată violată pînă să vină Cash. Nici chiar de Anse, noaptea.

Și avea el un cuvînt. Dragoste, numea el asta. Dar eram de mult obișnuită cu cuvintele. Știam că acest cuvînt era ca și celelalte : doar un fel de a umple un gol ; ca atunci cînd vine timpul să n-ai nevoie de un

cuvînt nici pentru asta, cum n-ai nevoie pentru mîndrie sau frică. Cash n-avea nevoie să mi-l spună și nici eu lui, și-mi ziceam, Las' să-l folosească Anse, dacă dorește. Așa că era Anse ori dragoste ; dragoste ori Anse : tot una.

Asta gîndeam chiar cînd eram culcată lîngă el, în întuneric și Cash adormit în leagănul la care puteam ajunge cu mîna. Mă gîndeam că, de s-ar întîmpla să se deștepte și să plîngă, o să-l alăptez, desigur. Anse ori dragoste : tot aia-i. Singurătatea mea fusese violată și-apoi se rotunjise din nou, prin însăși violarea : timp, Anse, dragoste, cum vrei s-o iei, în afara cercului.

Apoi am aflat că îl am pe Darl. La început, nu-mi venea să cred. Apoi am crezut că am să-l ucid pe Anse. Era ca și cum m-ar fi păcălit, ascuns înăuntrul unui cuvînt, ca după un paravan de hîrtie și m-ar fi lovit pe la spate, prin el. Dar mai tîrziu mi-am dat seama că mă păcăliseră cuvinte mai vechi decît Anse ori dragoste și că același cuvînt îl păcălise și pe Anse și că răzbunarea mea va fi aceea că el niciodată nu va ști că mă răzbun. Și cînd Darl s-a născut, i-am cerut lui Anse să-mi promită că are să mă ducă înapoi, la Jefferson, după ce-o să mor, fiindcă înțelesesem că tata avusese dreptate, chiar atunci cînd nu putea să-și dea seama că are dreptate, mai mult decît aș fi putut ști eu că greșisem.

„Prostii“, a zis Anse, „că doară n-om pune punct la prăsit numa' după doi.“

Apoi el n-a știut că murisc. Uneori stăteam întinsă, lîngă el, în întuneric, ascultînd pămîntul care era acum din sîngele și din carnea mea și gîndeam : Anse. De ce Anse. De ce ești tu Anse. Îi gîndeam numele, pînă ce, după o vreme, eram în stare să văd cuvîntul ca o formă, ca un vas și să-l urmăresc pe el cum se topește, plu-

tind în el ca melasa rece curgînd din întuneric în vas, pînă ce vasul era plin și nemișcat, o formă sugestivă, cu totul lipsită de viață, ca un cadru gol de ușă ; și apoi aflam că uitasem numele vasului. Gîndeam : forma trupului meu, unde mă simțisem virgină, are forma unui și nu puteam să gîndesc *Anse*, nu puteam să-mi amintesc *Anse*. Asta nu pentru că nu mă mai puteam gîndi ca ne- virgină, fiindcă eu eram acum trei. Și cînd gîndeam *Cash* și *Darl*, în felul acesta, pînă ce numele lor mureau și se solidificau într-o formă și apoi se destrămau, ziceam, Perfect. Tot una-i. Tot una-i cum li se spune.

Iar cînd Cora Tull îmi spunea că nu sînt o mamă adevărată, mă gîndeam cum umblă cuvintele drept în sus, într-un șir subțire, iute și nevătămător, și cît de cumplit umblă fapta de-a lungul pămîntului, agățîndu-se de el, încît, de la o vreme, cele două linii ajung prea departe una de alta, ca un singur om să le mai poată cuprinde ; și că păcat și dragoste și frică sînt numai sunete pe care cei ce niciodată n-au păcătuit nici n-au iubit nici nu s-au temut le au, pentru ceea ce n-au avut niciodată și nu pot să aibă, pînă ce nu uită cuvintele. Cum e Cora care niciodată nu s-a priceput nici măcar să gătească.

Ea-mi spunea ce datoram eu copiilor mei și lui *Anse* și lui Dumnezeu. Lui *Anse* i-am dat copiii. Nu eu i-am cerut. Nici măcar nu i-am cerut ceea ce ar fi putut să-mi dea ne-*Anse*. Asta era datoria mea față de el, să nu cer asta și datoria aceasta mi-am împlinit-o. Eu eram eu ; l-am lăsat pe el să fie forma și ecoul cuvîntului său. Ceea ce era mai mult decît ceruse el, fiindcă n-ar fi putut să ceară aceasta și să fie *Anse*, tratîndu-se pe sine cu un cuvînt.

După aceea el a murit. N-a știut că murise. Stăteam culcată, lângă el, în întuneric, ascultînd pămîntul întunecat cum vorbește de dragostea lui Dumnezeu și de frumusețea Lui și de păcatul Lui ; ascultînd neglăsuirea întunecată în care cuvintele sînt fapte și celelalte cuvinte care nu sînt fapte, care sînt doar niște goluri în lipsurile oamenilor, coborînd ca țipetele gîștelor din întunecimea sălbatică, din groaznicele nopți de odinioară, bîjbîind printre întîmplări ca orfanii cărora li se-arată într-o mulțime două chipuri și li se spune, Acesta este tatăl tău, mama ta.

Credeam că am aflat acest lucru. Credeam că rațiunea era datorită față de cei vii, față de sîngele cel cumplit, sîngele amar și roșu, clocotitor prin vinele pămîntului. Mă gîndeam la păcat cum mă gîndeam la hainele pe care amîndoi le purtam în ochii lumii, la precauția necesară, fiindcă el era el și eu eram eu : păcat, cu atît mai desăvîrșit și cumplit, cu cît el era instrumentul lăsat de Dumnezeu, cel care crease păcatul, pentru a sfinți acest păcat pe care El îl crease. În timp ce-l așteptam în pădure, așteptîndu-l înainte ca el să mă vadă, îl gîndeam îmbrăcat în păcat. Mă gîndeam că și el mă gîndește pe mine îmbrăcată în păcat, el, cel mai frumos dintre noi doi, fiindcă veșmîntul pe care-l dăduse pe păcat era sfințit. Gîndeam păcatul ca pe niște veșminte pe care le vom înlătura, pentru a sili sîngele cel cumplit să prindă forma ecoului uitat al cuvîntului mort, sus, undeva în văzduh. Apoi mă culcam cu Anse — dar nu l-am mințit : l-am refuzat numai, așa cum le-am refuzat lui Cash și lui Darl sînul, cînd le venise vremea — ascultînd pămîntul întunecat, zicîndu-și zicerea nezisă.

N-am ascuns nimic. Am încercat să nu amănesc pe nimeni. Nu mi-ar fi păsat. Am luat numai precauțiile

pe care el le gîndea necesare, de dragul lui, nu pentru siguranța mea, ci doar așa, cum purtam hainele în ochii lumii. Și gîndeam, atunci cînd Cora îmi vorbea, cum cuvintele atît de moarte, în timp, păreau să-și piardă pînă și semnificația sunetului mort.

Apoi s-a isprăvit. S-a isprăvit, în sensul că el a plecat și eu am știut că chiar de l-aș mai vedea, niciodată n-o să-l mai văd venind iute și pe ascuns, la mine, în pădure, îmbrăcat în păcat ca-ntr-o pelerină de cavaler, abia mai ținîndu-se pe-un umăr de graba sosirii lui tănuite.

Dar pentru mine nu se terminase. Vreau să spun, nu se terminase în sensul începutului și al sfîrșitului, fiindcă pentru mine, atunci, nu era nici început și nici sfîrșit pentru nimic. Ba chiar l-am ținut pe Anse departe, în continuare, nu pentru că aș fi socotit că se înfrînează, ci ca și cum nimic altceva nu fusese vreodată. Copiii mei erau numai ai mei, ai sîngelui sălbatic clocotind în vinele pămîntului, ai mei și a tot ce trăiește ; ai nimă-nui și-ai tuturor. Atunci am simțit că îl am pe Jewel. Cînd m-am trezit și mi-am adus aminte să descopăr acest lucru, îl aveam în mine de două luni.

Tata spunea că rațiunea existenței este să te pregătească pentru moarte. Am știut în cele din urmă ce voia să spună și că n-ar fi putut să știe ce voia să spună el însuși, fiindcă un bărbat nu poate ști, la urma urmelor, nimic despre punerea în ordine a casci. Și așa, am făcut ordine în casa mea. Cu Jewel — zăceam sub lampă, săltîndu-mi capul, uitîndu-mă cum îl înfașă și îl coase, înainte ca el să fi început să respire — sîngele sălbatic a țîșnit clocotind afară din mine și cu asta sunetul lui a încetat. Apoi a fost numai laptele, cald și liniștit și eu culcată și liniștită, în tăcerea molcomă, pregătindu-mă să-mi fac ordine în casă.

I-am dăruit-o lui Anse pe Dewey Dell, ca să-l anihilez pe Jewel. Apoi i l-am dăruit pe Vardaman, ca să înlocuiască copilul de care îl jefuisem. Și-acum el are trei copii care sînt ai lui și nu ai mei. Și-atunci m-am putut pregăti de moarte.

Într-o zi am discutat cu Cora. Ea s-a rugat pentru mine, fiindcă mă credea oarbă la păcat, dorea ca și eu să îngenunchez și să mă rog, fiindcă pentru lumea în ochii căreia păcatul este doar o chestiune de cuvinte, izbăvirea, de asemenea, nu este nimic altceva decît cuvinte.

Whitfield

Cînd mi-au spus că-i pe moarte, întreaga noapte aceea m-am luptat cu Satana și am ieșit biruitor. Mi s-a dezvăluit grozăvia păcatului meu ; am văzut, în sfîrșit, adevărata lumină, și am căzut în genunchi și m-am mărturisit lui Dumnezeu și I-am cerut să-mi arate calea și El mi-a arătat-o. „Ridică-te“, a zis El ; „du-te la casa aceea în care ai așezat minciuna vie, printre acei oameni prin care ai călcat în picioare Cuvîntul Meu ; mărturisește-ți păcatul cu glas mare, ca toți să-l auză. Ei toți, bărbatul pe care l-ai înșelat să te ierte : ci nu Eu.“

Și m-am dus. Am auzit că podul lui Tull a fost luat de ape ; am zis „Mulțumescu-Ți Ție, Doamne, atotputernic legiuitor a toate“, fiindcă prin acele primejdii și greutăți pe care va trebui să le birui am văzut că El nu mă părăsise ; că primirea din nou în sfîntă pacea și dragostea Sa va fi mai dulce prin aceasta. „Ajută-mă numai să nu pier, înainte de a fi cerut iertare de la bărbatul pe care l-am prădat“, mă rugam ; „ajută-mă să n-ajung prea tîrziu ; fă ca mărturisirea călcării legii, săvîrșită de mine și de ea să nu vină de pe buzele ei, în loc de ale mele. Ea a jurat atunci că nicicînd nu va spune, dar veșnicia e un lucru înfricoșat cînd trebuie s-o-nfrunți : nu m-am luptat eu, oare, piept la piept cu Satana ? fă să nu apese pe sufletul meu și păcatul

jurământului ei încălcat. Fă ca apele mîniei Tale fără de margini să nu mă înconjure, pînă ce nu-mi deschid sufletul dinaintea celor pe care i-am făcut de ocară.”

Și mîna Lui a fost aceea care m-a purtat fără vătămare peste viitură, carea m-a ocrotit de vrăjmășiile apelor. Calul meu era înfricoșat foarte și chiar inima-mi se-mpuținase cînd buștenii și copacii dezrădăcinați se năpusteau asupra nimicniciei mele. Dar nu și sufletu-mi: iară și iară le-am văzut îndepărtate din calea-mi tocmai în ultima clipă și mi-am înălțat glasul deasupra vuietului viiturii: „Slavă Ție, Atotputernice Doamne și Stăpîn, acesta-i semn că-mi voi putea izbăvi sufletul și iarăși voi fi primit întru dragostea Ta cea fără de moarte.”

Am știut atunci că iertarea mi se dăduse. Viitura, primejdia, în urmă, și cum călăream din nou peste pămîntul tare și Muntele Măslinilor era tot mai aproape de mine și mi-am gîndit cuvintele de care să mă slujesc. Am să intru-n casă : am s-o opresc, înainte ca ea să fi vorbit ; am să-i zic bărbatului ei : „Anse, am păcătuit. Fă cu mine ce vei vroi.”

Și a fost ca și cum aș fi făcut-o. Sufletu-mi se simțea mai slobod, mai în pace decît fusese ani de-a rîndul ; mi se și părea de-acum că am ajuns pe tărîmul păcii netulburate, în timp ce călăream mai departe. De fiecare parte vedeam mîna Lui ; în inima-mi Îi auzeam glasul : „Fii tare. Cu tine sunt.”

Apoi am ajuns în dreptul lui Tull. Fata lui cea mai mică a ieșit și m-a strigat, pe cînd treceam. Mi-a spus că murise.

Am păcătuit, o, Doamne. Tu ești acela carele știi cît de adîncă este căința mea, precum și setea mea de îndreptare. Dar El este milostiv ; El îmi va primi, în locul faptei, dorința de-ndreptare, carele știa că atunci

cînd gîndisem cuvintele mărturisirii mele, lui Anse i le adresasem, chiar dacă el nu era acolo. El fusese acela carele, în nesfîrșita Sa înțelepciune, a oprit povestirea de pe buzele ei murinde, în timp ce zăcea înconjurată de cei ce o iubiseră și se încrezuseră în ea ; pentru mine, încercarea prin apa pe care am trecut-o cu bine, prin tăria mîinii Sale. Slavă Ție, întru dragostea Ta atotputernică și nețărmurită ; O, Slavă.

Am intrat în casa întristării, în lăcașul umil unde zăcea o altă muritoare rătăcită întru păcat, în timp ce sufletul ei se înfățișa judecății cumplite și nestrămutate, odihnească-n pace osemintele ei.

„Dumnezeu să se îndure de această casă“, am zis.

D a r l

Pe cal s-a dus pînă la alde Armstid și-a venit înapoi pe cal, mîinînd catîrii lui Armstid. Am înhămat și l-am pus pe Cash deasupra lui Addie. Cînd l-am întins, el a vomat din nou, dar și-a petrecut capul peste fundul căruții, la timp.

„S-a vătămat și la burtă“, zice Vardaman.

„Poa' să-l fi pălit calu-n stomac“, am zis. „Te-a pălit în stomac, Cash ?“

El a-ncercat să spună ceva. Dewey Dell l-a șters din nou la gură.

„Ce zice ?“ a-ntrebat Vernon.

„Ce zici, Cash ?“ a zis Dewey Dell. S-a aplecat deasupra lui. „Sculele“, a zis ea. Vernon le-a luat și le-a pus în căruță. Dewey Dell a săltat capul lui Cash, ca el să poată vedea. Am mînat mai departe, Dewey Dell și eu stînd lîngă Cash, ca să-l sprijinim, *și el, călărind înaintea noastră, pe cal.* Vernon a rămas în picioare și ne-a urmărit o vreme. Apoi s-a-ntors și s-a dus înapoi, spre pod. Pășea cu băgare de seamă, începînd să-și scuture mînecile ude ale cămășii, ca și cum tocmai se udase.

Își ținea calul în fața porții. Armstid aștepta la poartă. Noi ne-am oprit și el s-a dat jos și l-am coborît pe

brațe pe Cash și l-am cărat în casă, unde doamna Armstid și pregătise patul. Am lăsat-o pe ea și pe Dewey Dell să-l dezbrace.

M-am luat după taica, afară, spre căsuță. El a venit înapoi, s-a urcat în căruță și-a mînat mai încolo și noi după el, pe jos, pînă pe țarină. Udeala venise bine, fiindcă Armstid a zis, „Bun venit la noi. Puteți să puneți aia acolo.” *El ne-a urmat, ducîndu-și calul, și a rămas în picioare, lîngă căruță, cu frîul în mînă.*

„Mulțumesc frumos“, a zis taica. „O să ne servim de șopru d-acelea. Știu că nu-i nici o plăcere pentru tine.“

„Sînteți bineveniți la noi“, a zis Armstid. Fața lui avea din nou aerul acela lemnos; aerul acela trufaș-dușmănos, străveziu și țeapăn, de parcă fața și ochii ar fi fost două culori de lemn, cea greșită palidă și cea bună întunecată. Cămașa lui începea să se usuce, dar încă se lipea de el cînd se mișca.

„Ea o să considere asta“, a zis taica.

Am deshămat catîrrii și-am împins căruța înapoi, sub șopru. O latură a șoprului era deschisă.

„N-o să plouă dedesubt“, a zis Armstid. „Da' dacă voi, mai degrabă...“

În spatele grajdului erau niște foi ruginite de tablă pentru acoperiș. Am luat două din ele și le-am rezemat de latura deschisă.

„Sînteți bineveniți la noi“, a zis Armstid.

„Mulțumesc frumos“, a zis taica. „Nu știu cum ți-aș mulțumi dacă le-ai da o mică gustare.“

„Cum de nu“, a zis Armstid. „Lula o să pregătească cina, doar să-l așeze ca lumea pe Cash.“ El se dusesse înapoi la cal și-i scotea șaua, cămașa lui umedă se lipea de el cînd se mișca.

Taica nu voia să intre-n casă.

„Intră de mîncă“, a zis Armstid. „E-aproape gata.“

„N-am plăcere de nimica“, a zis taica. „Mulțumesc frumos.“

„Intră și usucă-te și mănâncă“, a zis Armstid. „O să te simți bine aici.“

„Doar pentru ea“, a zis taica. „De dragu ei iau hrana. Nu mai am catîri, nu mai nimica. Da ea o să fie recunoscătoare față de tine.“

„Păi, da“, a zis Armstid. „Hai, oameni buni, intrați de vă uscați.“

Dar după ce Armstid i-a dat lui taica un păhărel, el s-a simțit mai bine și cînd noi am intrat să vedem ce mai e cu Cash, *el n-a intrat cu noi. Cînd am privit, înapoi, el își ducea calu-n grajd, se și apucase să discute cum să facă rost de alți catîri și pe la vremea cinei mai că-i și cumpărase. El e-acolo, deval, în grajd, strecurîndu-se lunecat pe lîngă vîrtejul strident colorat ce zvîrle din copite, intrînd în boxă cu el. Se cațără pe iesle și trage fînul jos și iese din boxă și caută și găsește țesala. Apoi se reîntoarce și lunecă iute pe lîngă zvîrlitura care bufnește în gol și s-apropie brusc de cal, unde nu-l poate ajunge. Apasă țesala, ținîndu-se înlăuntrul razei de izbire a calului, cu îndemînarea unui acrobat și înjură calul într-un murmur mîngîitor și spurcat. Își zvîrle capul înapoi, ca mușcat; ochii i se rostogolesc în lumina asfințitului ca două bile de marmură pe o catifea violent colorată, cum îl pocnește peste bot cu dosul țesalei.*

A r m s t i d

Cam pe timpul cînd dau pe gît înc-o dușcă de whisky și cina-i pe sfîrșite, el își și cumpăraseră niște catîri de la cineva, pe veresie. Cam pe-atunci tot alegea și strîmba din nas și zicea că nu prea-i place părechea asta și că nu și-ar vîrî banii în ceva de care se știe că nu-i cine știe ce, nici măcar într-un coteț de găini.

„Ai putea să-ncerci cu Snopes“, am zis. „Să tot aibe trei-patru părechi. Poate că-ți convine una din ele.“

Atunci el a-nceput să molfăie și să se uite la mine, de parcă eu eram ăl care stăpînea singura păreche de catîri din ținut și nu vroiam să i-i vînd, cînd mi-am dat seama că poate catîrii mei or să fie ăi de-or să-i scoată vreodată din ogradă. Numai că nu știu ce-o să facă cu ei, dac-ar avea o păreche. Littlejohn îmi spusese că digu din valea Haley s-a rupt pe vreo două mîle lungime și că singurul chip de-a ajunge la Jefferson ar fi să dai ocol prin Mottson. Dar asta era treaba lui Anse.

„Cu el cazi greu la-nvoială“, zice, molfăind. Dar cam pe cînd dau pe gît o altă dușcă, după cină, el mai prinsese oleacă de inimă. Își pusese-n cap să se-ntoarcă la grajd și să stea cu ea. Credea poate că, dacă ședea frumușel acolo, jos, gata s-o ia din loc, Moș Crăciun o să-i aducă cine știe ce, poate o păreche de catîri. „Da io con-

sider că-l poci da pe brazdă“, zice el. „Un om își ajută todeauna tovarășu la ananghie, dacă egzistă-n el un strop de sînge de creștin.“

„Se-nțelege că ți-i dau pe-ai mei cu dragă inimă“, am zis, știam eu cît de mult credea el că ăsta-i motivul.

„Mulțumesc frumos“, a zis el. „Dorința ei e să meargă cu-ai noștri“, știind el cît de mult credeam eu că ăsta era motivul.

După cină, Jewel s-a dus călare, peste cîmp, către Bend, să-l aducă pe Peabody. Auzisem că trebuia să fie acolo azi, la alde Varner. Jewel s-a-ntors pe la miezu nopții. Peabody se dusesse la vale, din jos de Inverness, cine știe pe unde, dar a venit cu el unchiu Billy, cu tașca lui cu doftorîi de cai. Cum zice el, la urma urmelor, omu nu-i atît de deosebit de-un cal ori de-un catîr, doar că un catîr ori un cal are ceva mai multă minte. „Ce-ai pățit, băiete?“ zice el, uitîndu-se la Cash. „Dați-mi o saltea și-un scaun și-un pahar de whisky“, zice el.

L-a pus pe Cash să bea whisky, apoi i-a făcut vînt lui Anse din odaie. „Noroc că-i tot picioru-ăl de și l-a rupt vara trecută“ zice Anse, jalnic, molfăind și clipind. „Tot e ceva.“

Am împăturit salteaua peste picioarele lui Cash și am pus un scaun pe saltea și eu și cu Jewel ne-am așezat pe scaun și fata aia a ținut lampa și unchiu Billy a luat o mușcătură de tutun și s-a așternut pe treabă. Cash s-a zbătut destul de zdravăn cîteva clipe, pînă ce-a leșinat. Apoi s-a-ntins, liniștit, cu broboane mari de sudoare pe față, ca și cum ele s-ar fi pornit să se rostogolească și apoi se opriseră să-l aștepte.

Cînd și-a venit în fire, unchiu Billy își strînsese lucrurile și plecase. Tot încerca să spună ceva, pînă cînd

fata s-a aplecat peste el și l-a șters la gură. „Zice de scule“, a zis ea.

„Le-am adus înăuntru“, a zis Darl. „Le-am găsit.“

El a încercat să vorbească din nou; ea s-a aplecat peste el. „Vrea să le vază“, a zis ea. Așa că Darl i le-a dus ca să le vază. Le-au împins sub marginea patului, unde putea el să le-ajungă cu mâna și să le-atingă, când se simțea mai bine. Dimineața următoare, Anse a luat calu-ăla și s-a dus drept la Bend, să dea de Snopes. El și cu Jewel au stat în ogradă și-au discutat un pic, apoi Anse s-a suit pe cal și s-a dus călare. Socot că asta era prima oară când Jewel lăsa pe cineva să-i călărească calu-ăla și, pînă să se-ntoarcă Anse, a tot dat tîrcoale în felul-ăla, înfoiat, pîndind drumu, ca și cum mai că-i venea să se ducă după Anse și să-și ia calu-napoi.

Cam către ora nouă a-nceput să se întetească arșița. Cam pe-atunci am văzut primu corb. Din cauză de udeală, așa cred. Oricum, nu s-a-ntîmplat să-i văd, pîn' ce nu s-a scurs o bună parte din zi. Noroc de adiere că sufla dinspre casă, așa că n-a fost pînă seara, tîrziu. Dar nici nu i-am văzut bine, că parcă aș fi putut să-l miros, de pe cîmp, de la o milă depărtare, numai vă-zîndu-i, și ei se roteau și se roteau, ca oricare din Ți-nut să știe ce era în grajdu meu.

Eram încă la o bună depărtare de casă, când l-am auzit pe băiatu-ăla răcnind. M-am gîndit c-o fi căzut în fîntînă, ori așa ceva, așa c-am dat bice și-am intrat în galop în ogradă.

Să tot fi fost cam vreo duzină, înșirați pe coama grajdului și băiatu-ăla fugărea un altu prin ogradă, de parcă era un curcăn și ăsta abia-abia s-a-nălțat destul ca să-l păcălească și să se ducă leneș, bătînd din aripi, înapoi, pe acoperișu șopronului, acolo unde băiatu dăduse peste el, cocoțat pe raclă. Era arșiță bine, asta-i,

și adierea se stinsese ori își schimbase direcția, ori așa eeva, așa că m-am dus și l-am găsit pe Jewel, dar Lula a ieșit afară.

„Neapărat să faci ceva“, a zis ea. „E-o pîngărire.“

„Tocmai asta am de gînd“, am zis.

„E-o pîngărire“, a zis ea. „Ar trebui dat în judecată că se poartă cu ea-n felu-ăsta.“

„O-ngroapă și el cum poate mai bine“, am zis. Așa că l-am găsit pe Jewel și l-am întrebat de nu vrea să ia unu din catîri, să se ducă peste cîmp, la Bend, să vadă ce-i cu Anse. El n-a zis nimic. S-a uitat numai la mine, cu fălcile lui albindu-se ca osu și cu ochii ăia-ai lui, albi ca osu, apoi s-a dus și-a-nceput să-l strige pe Darl.

„Ce-ai de gînd să faci?“ am zis.

El n-a răspuns. Darl a ieșit afară. „Haida“, a zis Jewel.

„Ce-ai de gînd să faci?“ a zis Darl.

„Să trag căruța“, a zis Jewel, peste umăr.

„Ce, nu ești întreg?“ am zis. „N-am vrut să zic nimic. N-ai ce-i face.“ Și Darl cam șovăia, dar nimic nu era pe placu lui Jewel.

„Tacă-ți scîrba aia de gură“, a zis el.

„Tot trebuie să stea undeva“, a zis Darl. „Cum se-ntoarce taica, pornim.“

„Zi, nu vrei să m-ajuti?“ zice Jewel. Ochii ăia albi ai lui cumva strigă și obrazu îi tremură de parc-ar avea friguri.

„Nu“, a zis Darl. „Nu vreau. Așteaptă pîn' se-ntoarce taica.“

Așa că am rămas și l-am urmărit cum se opintește și smucește la căruța aia. Eram pe-un loc mai coborît și, la un moment dat, am crezut că și-a pus în gînd să-mi facă praf fundu șoprului. Atunci a sunat de masă. L-am chemat, dar el nu s-a uitat în jur. „Hai-

dem la masă“, am zis. „Și spune-i și băiatului.“ Dar el n-a răspuns, așa că m-am dus la masă. Fata aia a coborât să-l aducă pe băiat, dar s-a-ntors fără el. Cam pe la mijlocu mesei l-am auzit strigînd iar, zburătăcînd corbu ăla.

„E-o pîngărire“, a zis Lula; „o pîngărire.“

„Face și el cum se pricepe mai bine“, am zis. „Nu te poți tocmi cu Snopes în trei j' de minute. Or să șadă la umbră toată după-amiaza și-or să se târguiască.“

„Ce tot spui?“ zice ea. „Ce spui? Și-așa s-a-ntîns cam mult.“

Și socot c-așa-i. Beleaua-i că plecatu lui era tocma' pe punctu să ne pună și pe noi în mișcare. El n-ar fi putut cumpăra nici o păreche de la nimeni, ca să nu mai vorbim de Snopes, fără să aibe ceva de zălogit, lucru pe care el încă nu știa c-o să-l zălogească. Și cînd m-am dus din nou la cîmp, m-am uitat la catîrii mei și, într-un fel, mi-am luat rămas bun de la ei, pentru o vreme. Și cînd m-am întors în seara aia acasă și cu soarele de-a bătut toată ziua pe șopru, n-am mai fost așa de sigur c-o să-mi pară rău de asta.

El a intrat călare, chiar cînd eu mă duceam pe prispă, unde erau ceilalți, cu toții. El arăta oarecum hazliu, oarecum ceva mai ticăloșit ca de obicei și, într-o oarecare măsură și mîndru, de parcă tocmai săvîrșise ceva de care credea el că-i o mare ispravă, dar acum nu mai era așa de sigur cum or s-o primească ăilalți.

„Am făcut rost de catîri“, a zis el.

„Ia zi, ai cumpărat o păreche de la Snopes?“ am zis.

„Consider că Snopes nu-i singuru de se pricepe la neguțătorie-n țara asta“, a zis el.

„Păi, da“, am zis. El se uita la Jewel, cu acel aer hazliu, dar Jewel și coborîse de pe prispă și se-ndrepta spre cal. Să cerceteze ce-i făcuse Anse, așa cred.

„Jewel“, zice Anse. Jewel se uită-napoi. „Ia vină-n-coaci“, zice Anse. Jewel s-a-ntors câțiva pași și s-a oprit din nou.

„Ce vrei ?“ a zis el.

„Așaaa, și zici c-ai făcut rost de catîri de la Snopes“, am zis. „Cred c-o să ți-i trimeată-ncoa, în astă-seară ? O să trebuiască să pleci mîine dis-de-dimineată, dacă zici că tre' să dai prin Mottson.“

Apoi n-a mai avut aerul de-l avusese. Și-a luat iar înfățișarea obișnuită, de opossum, molfăind.

„Fac tot ce-mi stă-n putință“, a zis el. „'Naintea lu' Dumnezeu, dac-a mai egzistat om pe lumea asta să sufere el cercările și bajocurile de le-am îndurat io.“

„Un om care tocma' l-a tăiat pe Snopes la tocmeală ar trebui să se simtă-al dracului de bine“, am zis. „Și tu, Anse, ce-i dai ?“

Nu s-a uitat la mine. „O ipotecă mobilă pe cultivatoru meu și pe semănătoarea mea“, a zis el.

„Da' nu face patru'j'de dolari. Și cam cît de departe zici tu să te duci cu catîri de patru'j'de dolari ?“

Cu toții urmăreau acum, liniștiți, mereu. Jewel se oprise, răsucit, la jumătatea drumului și așteptînd să se întoarcă la cal. „Dau alte lucruri“, a zis Anse. A început iar să molfăie, stînd acolo, în picioare, ca și cum s-ar fi așteptat să-l lovească cineva, el hotărît fiind să nu se apere.

„Ce alte lucruri ?“ a zis Darl.

„Drace“, am zis. „Ia catîrii mei. Doar o să mi-i aduci înapoi. Mă descurc eu cumva.“

„Așaaa, de-asta cotrobăiai 'mneata prin hainele lui Cash, azi-noapte“, a zis Darl. A zis asta exact cum ar fi citit-o din ziar. Ca și cum nici că-i păsa. Jewel se-ntorsese acum, stătea acolo și se uita la Anse, cu ochii ăia ai lui, de marmură. „Cash avea de gînd să cumpere

cu banii ăștia mașina aia vorbitoare de la Suratt“, a zis Darl.

Anse stătea acolo, molfăind. Jewel îl pîndea. Nici nu clipea.

„Da' asta face numai opt dolari în plus“, zice Darl cu glasu-ăla, de parcă el doar asculta și nu dădea nicio dată răspuns. „Tot n-ajunge să cumperi o păreche.“

Anse s-a uitat la Jewel, cumva alunecîndu-și ochiul într-acolo, apoi s-a uitat din nou în jos. „Știe El, Dumnezeu, dac-a mai egzistat v'un om“, zice el. Dar ei tot n-au zis nimic. Îl pîndeau doar, așteptînd și el își lunea ochii către tălpile lor și-n susu picioarelor, dar nu mai sus. „Și calu“, zice el.

„Ce cal?“ a zis Jewel. Anse doar ce stătea acolo. Al 'dracu' să fiu, dac-un om nu poa' să-și țină feciorii-n frîu, să-i alunge de-acasă, oricît ar fi ei de mari. Și dacă nu poate s-o facă, al naibii să fiu, de n-ar trebui să se care el. Al naibii să fiu, de n-aș face-o. „Vrei să zici c-ai 'cercat să dai în schimb calu meu?“ zice Jewel.

Anse stă acolo, cu brațele bălăbănind. „De cînșpe ani nu mai am un dinte-n gură“, zice el. „Dumnezeu știe asta. El știe că de cînșpe ani n-am mai mîncat hrana ce o a lăsat-o El pentru om ca să-și păstreze puterile și io am pus de-o parte azi un nichel, mîine-un nichel, așa fel ca familia să nu-mi sufere și ca să-mi cumpăr dinții-ăia, așa, ca să poci mînca bucatele. Dau banii ăia. Consideram că dacă io poci s-o duc făr' să mănînc, feciorii mei poa' s-o ducă făr' să călărească. Dumnezeu știe c-am dus-o.“

Jewel, în picioare, cu mîinile-n șold, se uită la Anse. Apoi își mută privirile aiurea. Se uită, hăt, departe, peste cîmp, cu obrazu neclintit, ca o stîncă, de parcă altcineva vorbea de calu altcuiva și el n-avea interes s-asculte. Apoi a scuipat alene și a zis, „'Mnezău'“, și

s-a-ntors și s-a dus către poartă și și-a dezlegat calu și-a-ncălecat. Calu și pornise, când el a sărit în șa și cam pe când era călare de-a binelea, fugeau amândoi de rupeau pământu, de parcă însăși Legea i-ar fi mînat din urmă. În felu ăsta au dispărut amândoi din priviri, ca un fel de uragan tărcat.

„Bine“, zic. „la catfirii mei“, am zis. Dar el nu și nu. Dar nici să rămîna locului nu vroiau și băiatu-ăla hușăia la corbii-ăia, cît e ziua de lungă, în bătaia soarelui, pîn-ce-a ajuns aproape tot atît de țicnit ca și ăilafți. „Pe Cash, oricum, lăsați-l aicea“, am zis. Dar ei nu și nu. Au făcut pentru el o saltea din plăpumi puse pe capacul raclei și l-au pus deasupra, și sculele lîngă, și eu am prins catfirii mei la ham, și-am tras căruța v'o juma de milă mai la vale, pe drum.

„Tu să ne spui“, zice Anse, „dac-aciia te supără.“

„În regulă“, am zis. „Aici e tocma' bine. Și sigur. Acu haide-napoi, să cinăm.“

„Mulțumesc frumos“, a zis Anse. „Ne-am luat ceva merinde-n coș. O scoatem noi la cap.“

„De unde-ați luat-o?“ am zis.

„Am adus-o de-acas'.“

„Păi, de-acu tre' să fie veche“, am zis. „Hai și-mbucăți ceva cald.“

Dar ei n-au vrut. „Consider c-o scoatem la cap“, a zis Anse. Așa că m-am dus acasă și-am cinat și-am luat un coș de l-am dus lor și-am încercat să-i fac să vină-napoi, în casă.

„Mulțumesc frumos“, a zis el. „Consider c-o scoatem la cap.“ Așa că i-am lăsat acolo, ciuciți în jurul unui focșor, așteptînd ; Dumnezeu știe ce.

Veneam către casă. Mă tot gîndeam la ei, acolo și la creștinu ăla de mînca pământu, pe cal. Și că, de-acu-n-colo, n-or să-l mai vază. Și, al dracului să fiu, de-i 173

băgam vreo vină. Nu pentru că n-a vrut să-și dea calu, ci pentru c-o rupsesse cu zurliu' de Anse.

Sau așa ceva gîndeam atunci. Pentru că, al naibii să fiu, dacă individul ăsta de Anse n-are ceva de-l împinge pe om să-i sară-n ajutor, chiar de știe c-o să-i dea cu copita imediat după aia. Pentru că, după vreun ceas de la gustare, dimineața aialaltă, Eustace Grimm, care-i ține locul lui Snopes, a venit cu o păreche de catîri, să-l caute pe Anse.

„Credeam că el și cu Anse nici nu s-au tîrguit“, am zis.

„Păi da“, a zis Eustace. „Ce le-a plăcut lor ăl mai mult, a fost calu. Cum i-am zis io lu' dom' Snopes, el dedea catîrii pe cin'j'de dîolari, fin'că, de păstra unchiu-so, Flem, caii-ăia texani, atuncea cînd i-a avut, Anse n-ar mai fi _____“

„Calu?“ am zis. „Păi băiatu lu' Anse a luat calu și-a spălat putina, noaptea trecută, acu să tot fie la jumatea drumului spre Texas, și Anse _____“

„Apoi că io habar n-am cin' l-o adus“, a zis Eustace. „Nu l-am văzut. Io doar ce-am găsit calu-n grajd, azi-dimineață, cînd m-am dus să dau notreț, și el 'ce că s-aduc catîrii-acilea.“

Nici o-ndoială, nu-l mai văd ei. Pe la Crăciun poate c-or să primească o carte poștală de la el, din Texas, așa cred. Și, de n-ar fi fost Jewel, cred c-aș fi fost eu; îi rămîn dator pe chestia asta. Al naibii să fiu, dacă Anse nu-mbrobodește omu, el știe cum. Al naibii să fiu, de nu-i el o panaramă.

V a r d a m a n

Acuma-s șapte, în cercuri mici, negre.

„Uită-te, Darl“, zic ; „vezi ?“

El se uită-n sus. Ne uităm la ei, atent, în mici și înalte cercuri negre de nemișcare.

„Ieri erea numa patru“, zic.

Erea mai mult de patru, pe grajd.

„Știi ce-am de gînd să fac dacă'ncearcă să s-așeze iar pe căruță ?“ zic.

„Ce-ai să faci ?“ zice Darl.

„Nu-l las să s-așeze pe ea“, zic. „Nu-l las să s-așeze nici pe Cash.“

Cash este bolnav. Este bolnav, pe ladă. Da mama mea este pește.

„O să cam tre' s' luăm nește leacuri, la Mottson“, zice taica. „Consider că neapărat să luăm.“

„Cum te simți, Cash ?“ zice Darl.

„Nu diranjează pe nime“, zice Cash.

„Vrei să ți-l săltăm un pic mai sus ?“ zice Darl.

Cash are un picior rupt. Pîn-acum a avut două picioare rupte. Zace pe ladă, cu o plapumă făcută sul, sub cap, și-o bucată de lemn sub genunche.

„Consider că trebuia să-l lăsăm la alde Armstid“, zice taica.

Eu n-am un picior rupt și taica n-are un picior și Darl n-are și „E numa umflăturili“, zice Cash. „Oareș-cum parc-ar măcina-mpreună pe umflătură. Nu diran-jează pe nime.“ *Jewel a dispărut. El și calu lui a dispă-rut cam pe la vremea cinei.*

„Asta-i fin'că ea nu dorește să ne-ndatorăm“, zice taica. „Naintea lu' Dumnezeu fac tot ce pot, ca nime altu.“ „Oare fin'că mama lui Jewel este cal, Darl?“ am zis.

„Să-ncerc, poate strâng un pic mai tare sforile“, zice Darl. *Uite, de-aia Jewel și cu mine am fost amîndoi în șopru și ea a fost în căruță fin'că calu trăiește-n grajd și eu a trebuit s-alung într-una corbu de la*

„Numa să poți“, zice Cash. Nici Dewey Dell n-are un picior rupt și nici eu. Cash este fratele meu.

Ne oprim. Când Darl slăbește sfoara, Cash prinde să asude iar. I se vede dinții.

„Doare?“ zice Darl.

„Nu diranjează pe nime“, zice Cash.

„Vrei să mîie taica mai încet?“ zice Darl.

„Nu“, zice Cash. „Nu-i timp de zăbovit. Nu diranjează pe nime.“

„O să tre' s' luăm nește leacuri, la Mottson“, zice taica. „Consider c-o să cam trebui'.“

„Zi-i să mîie mai departe“, zice Cash. Mînăm mai departe. Dewey Dell s-apleacă-n spate și șterge obrazu lui Cash. Cash este fratele meu. *Da mama lu Jewel este cal. Mama mea este pește. Darl zice c-atunci cînd ne-om întoarce iar la apă poa' s-o văz și Dewey Dell a zis. Ea-i în ladă ; cum poa' să iasă ? A ieșit pîn găurile de le-am sfredelit io-n apă, am zis și cînd ne-ntoarcem iar la apă, am s-o văz. Mama mea nu-i în ladă. Mamă mea nu miroase-n halu ăsta. Mama mea este pește.*

„Cozonacii ăştia or s-arate tare frumos cînd o s-ajungem la Jefferson“, zice Darl.

Dewey Dell nu se uită-n jur.

„Mai bine-ncearcă să-i vinzi la Mottson“, zice Darl.

„Cînd ajungem la Mottson, Darl ?“ zic.

„Mîine“, zice Darl. „Dacă catîrii nu-şi lasă oasele pe drum. Se vede că Snopes i-a hrănit cu rumeguş.“

„De ce i-a hrănit cu rumeguş, Darl ?“ zic.

„Ia te uită“, zice Darl. „Vezi ?“

Acuma-s nouă, înalt, în cercuri mici, negre, foarte sus.

Cînd ajungem la poalele dealului, taica opreşte şi Darl şi Dewey Dell şi cu mine ne dăm jos. Cash nu poate merge, fin'că are un picior rupt. „Haidem, mă catîrilor“, zice taica. Catîrii urcă greu ; căruţa scîrţîie. Darl şi cu Dewey Dell şi cu mine urcăm dealu pe jos, în urma căruţii. Cînd ajungem pe culme, taica opreşte şi ne urcăm la loc, în căruţă.

Acuma-s zece, înalt, în cercuri negre, foarte sus, pe cer.

M o s e l e y

Mi-am ridicat ochii din întâmplare și am văzut-o afară, în dreptul vitrinei, privind înăuntru. Nu chiar lipită de geam, și fără să privească la ceva, în special ; stătea acolo, așa, cu capul răsucit înapoi și cu ochii cam pustii, dar sorbindu-mă din priviri, ca și cum ar fi așteptat un semn. Când mi-am ridicat din nou ochii, ea se și îndrepta spre ușă.

S-a tot codit cam vreun minut la ușa cu paravan, cum fac ei, și a intrat. Avea pe vârful capului o pălărie de paie cu borul tare și ducea un pachet înfășurat în ziar : m-am gândit că are un sfert de dolar sau cel mult un dolar și, după ce-o să se mai uite, o să cumpere poate un pieptene ieftin ori o sticlă de parfum pentru negri, așa că n-am deranjat-o deloc un minut sau cam atîta, dar am băgat de seamă că era frumușică într-un fel stîngaci, taciturn și că arăta mult mai bine acum, în rochia ei de bumbac și cu aerul ei direct, decît o să arate după ce-o să cumpere lucrul la care o să se hotărască în cele din urmă. Ori după ce-o să spună că-l vrea. Mi-am dat seama că era hotărîită încă înainte să intre. Dar trebuie să-i lași încet. Așa că am continuat să fac ceea ce făceam, gîndindu-mă să-l pun pe Albert s-o servească, după ce-o să se-ntoarcă de la fîntînă, cînd, uite că el se apropie de mine.

„Femeia aia“, a zis el. „Mai bine ați vedea ce vrea.“

„Ce vrea ?“ am zis.

„Nu știu. Nu pot scoate nimic de la ea. Mai bine v-ați ocupa de ea.“

Așa că am trecut după teighea. Am văzut că era desculță și stătea cu tălpile lățite comod pe podea, ca și cum ar fi fost obișnuită. Se uita la mine cu o privire grea, ținând pachetul ; am văzut că avea niște ochi negri cum nu mai văzusem și că nu era de pe la noi. Nu-mi aminteam s-o mai fi zărit vreodată prin Mottson. „Cu ce vă pot servi ?“ am zis.

Dar ea n-a zis nimic. Se uita fix la mine, fără să clipească. Apoi s-a uitat îndărăt, la lumea de la fântână. Apoi s-a uitat pe lângă mine, către fundul prăvăliei.

„Vrei să vezi ceva lucruri de toaletă ?“ am zis. „Ori medicamente ?“

„Asta-i“, a zis ea. S-a uitat din nou, iute, spre fântână. Așa că am crezut că maică-sa ori altcineva o trimisese după vreo alifie din cele femeiești și ei îi era rușine să ceară. Știam că nu poate avea un ten ca al ei și că n-o s-o folosească ea însăși, las' că de-abia avea vârsta la care știa la ce folosește. E o rușine cum se otrăvesc singure cu asta. Dar în acest ținut n-ai decît să te aprovizionezi cu așa ceva, ori să te lași de meserie.

„O“, am zis. „Ce folosești ? Avem_____“ S-a uitat din nou la mine, aproape zicîndu-mi, taci, și iar s-a uitat înspre fundul prăvăliei.

„N-ați vrea să trecem acolo-n fund ?“ a zis ea.

„Perfect“, am zis. Trebuie să le faci pe plac. Ia mai puțin timp. Am urmat-o spre fundul prăvăliei. A pus mîna pe ușă. „Nu-i nimic acolo,-n spate, afară de ghișeul pentru rețete“, am zis. „Ce-ți trebuie ?“ S-a oprit și m-a privit. Parcă i s-ar fi luat un capac de pe față, de pe ochi. Să-i fi văzut ochii : și muți și plini de spe-

ranță și parcă dorind, cu încăpăținare întunecată, să fie dezamăgiți. Dar o neliniște ceva ; vedeam bine asta. „Care-i necazul ?“ am zis. „Hai, spune ce dorești să iei. Mai am și alte treburi.“ Nu voiam s-o grăbesc, dar aici omul n-are atîta timp cît au ei acolo, la țară.

„Necazu-ăla de-l are femeile“, a zis ea.

„O“, am zis. „Asta-i tot ?“ M-am gândit că poate era mai tînără decît arăta și că prima o speriasse ori poate că una din ele fusese un pic anormală, cum se-ntîmplă cu femeile tinere. „Unde-i măicuța ta ?“ am zis. „N-ai mamă ?“

„E-acolea,-afară,-n căruță“, a zis ea.

„De ce n-ai vorbit cu ea despre asta, înainte de-a lua vreun medicament“, am zis. „Orice femeie ți-ar fi putut spune despre asta.“ S-a uitat la mine și eu m-am uitat din nou la ea și am zis, „Cîți ani ai ?“

„Șap'spe“ a zis ea.

„O“, am zis. „Credeam că poate ești...“ Mă urmărea. Dar, în asemenea împrejurări, după ochi, toate par că n-au nici o vîrstă și că, în orice caz, cunosc tot ce-i pe lume. „Îți vine prea la timp ori nu-ți vine chiar cînd trebuie ?“

Nu s-a mai uitat la mine, dar nu s-a mișcat. „Da“, a zis ea. „Așa cred. Da.“

„Bine, care ?“ am zis. „Nu știi ?“ E-o crimă și-o rușine ; dar, la urma urmelor, tot o să cumpere de la cineva. Stătea acolo, fără să se uite la mine. „Vrei ceva ca s-o oprească ?“ am zis. „Așa-i ?“

„Nu“, a zis ea. „Asta-i. Că s-a și oprit.“

„Bine, ce — Fața îi era puțin aplecată, liniștită, cum fac ele cînd au de-a face cu un bărbat, în așa fel, ca acesta să nu știe niciodată unde o să cadă trăznetul. „Nu ești măritată, așa ?“ am zis.

„Nu.“

„O“, am zis. „Și de cît timp s-a oprit ? Să fie vreo cinci luni ?

„Nu-i decît două“, a zis ea.

„Bon, n-am în prăvălie nimic care să-ți folosească“, am zis, „afar' de cazul cînd îți trebuie un biberon. Și te sfătuiesc să-l cumperi și să te-ntorci acasă și să-i spui asta tăicuțului tău, dacă ai, și să-l lași să pună pe careva să-ți cumpere un certificat de căsătorie. Asta-i tot ce doreai ?“

Dar ea stătea tot acolo, fără să mă privească.

„Am bani să-ți plătesc“, zice ea.

„Sînt ai tăi, ori el a fost galanton și ți-a dat banii ?“

„El mi i-a dat. Zece dolari. A zis că-mi ajunge.“

„Nici o mie de dolari și nici zece cenți nu-s de-ajuns la mine-n prăvălie“, am zis. „Ascultă ce-ți spun eu și du-te-acasă și spune-i tatălui tău ori fraților, dacă ai, ori primului om de care dai, pe drum.“

Dar ea nu s-a clintit. „Lafe mi-a zis că găsesc la farmacie. El a zis să-ți spui că io și el n-o să spunem nici-odat' că ne-ai vîndut asta.“

„Ce rău îmi pare mie că frumosul tău Lafe n-a venit în persoană după asta ; de-asta-mi pare mie rău. Știu și eu : în cazul ăsta, aș fi avut puțin respect pentru el. Poți să te duci înapoi și să-i spui că eu am zis așa — dacă n-o fi acum pe la jumatea drumului spre Texas, după cum nici nu mă-ndoiesc. Eu, farmacist respectabil, care țin prăvălie și mi-am crescut familia și sînt membru al bisericii de cincizeci și șase de ani, în acest oraș. Am să le spun alor tăi, eu însumi, numai să aflu cine-s.“

S-a uitat la mine, acum ochii și fața din nou cam pustii, ca atunci cînd o văzusem prima dată prin vitrină.

„N-am știut“, a zis ea. „El mi-a zis că găsesc ceva la farmacie. A zis că s-ar putea să nu vrea să-mi vîndă

mie, da' dacă am zece dolari și le spui că nu spui la nime, niciodată...”

„N-a putut spune că la farmacia asta“, am zis. „Dacă a făcut-o sau mi-a pomenit numele, îl invit s-o dovedească. Îl invit s-o repete, ori îl urmăresc în justiție, pînă-n pînzele albe, așa să-i spui.“

„Da' poate că altă farmacie o să vrea“, a zis ea.

„În cazul ăsta, nu mă privește. Io, asta-i———“

Atunci m-am uitat la ea. Grea viață au ; uneori, un bărbat... dacă poate să existe vreodată vreo scuză pentru păcat, care însă nu poate fi. Și-apoi viața n-a fost făcută să fie ușoară pentru oameni : n-ar mai fi avut niciodată vreun motiv să fie buni și să moară. „Fii atentă“, am zis. „Scoate-ți din cap ideea asta. Domnul ți-a dat ce ai, chiar dacă El l-a folosit pe diavol ca să facă așa. Du-te-napoi, la Lafe, și luați ăi zece dolari și căsătoriți-vă cu ei.“

„Lafe mi-a zis că găsesc ceva la farmacie“, a zis ea.

„Atunci du-te și ia“, i-am zis. „Aici nu găsești.“

A ieșit afară, cărînd pachetul, tălpile hîrșîindu-i-se ușor de pîdea. La ușă, s-a mai codit și-a ieșit. Am văzut-o prin geam cum se duce-n josul străzii.

Ce-a urmat știu de la Albert. El a zis de căruță, că era oprită în fața magazinului de fierărie al lui Grummet și toate cucoanele se împrăstiau care-ncotro, pe stradă, cu batistele la nas și o mulțime de oameni rezistenți la miros stăteau în jurul căruții, ascultînd cum polițaiul discută cu omul. Era un soi de om înalt, slăbănog, ședea în căruță și zicea că-i stradă publică și că socotea el că are aceleași drepturi ca oricare și polițaiul îi zicea că trebuie să plece ; lumea n-o să suporte asta. Murise de opt zile, zicea Albert. Veneau dintr-un loc, din ținutul Yoknapatawpha, și încercau să ajungă cu mortul la Jefferson. Trebuie să fi fost ca o bucată de brînză

stricată într-un muşuroi de furnici, în căruţa aia prăpădită de care zicea Albert că oamenii erau înspăimîntaţi c-o să se facă ţandări înainte ca ei s-o scoată din oraş, cu lada aia făcută-n casă şi un alt individ cu piciorul rupt, zăcînd pe-o plapumă, pe capac, şi tatăl şi un băieţel stînd pe leagănul căruţii şi poliţaiul încercînd să-i scoată din oraş.

„E stradă publică“, zice omul. „Consider că ne putem opri să cumpărăm ceva, ca orişicare alt om. Avem bani să plătim pentru asta şi nu există v'o lege de să zică că un om nu poa' să-şi cheltuiască banii unde vrea.“

Se opriseră să cumpere nişte ciment. Celălalt băiat era la Grummet, înăuntru, încercînd să-l facă pe Grummet să rupă un sac şi să-i dea de zece cenţi şi, pînă la urmă, Grummet a rupt sacul, ca să scape de el. Le trebuia ciment ca să fixeze într-un fel piciorul rupt al individului.

„Da' bine, o să-l omorîţi“, a zis poliţaiul. „O să-l faceţi să-şi piardă piciorul. Duceţi-l la un doctor şi îngropaţi asta cît puteţi mai repede. Ce, nu ştiţi că sînteţi pasibili de închisoare pentru periclitarea sănătăţii publice?“

„Făcem tot ce putem“, a zis tatăl. Apoi a spus o poveste lungă despre cum au trebuit să aştepte căruţa să li se-ntoarcă şi cum podul fusese măturat de apă şi cum s-au dus cale de opt mile la alt pod şi apele-l lua-seră şi pe ăla, aşa că ei s-au întors şi-au trecut prin vad şi catîrii s-au înecat şi cum au făcut rost de alţi catîri şi-au constatat că drumul era stricat de ape şi-au trebuit să vină, dînd ocol tocmai pe la Mottson, şi atunci cel cu cimentul s-a întors şi i-a zis să tacă.

„Plecăm îndată“, i-a zis el poliţaiului.

„N-am vrut să supărăm pe nimine“, a zis tatăl.

„Să-l duci pe omul ăsta la doctor“, i-a zis polițaiul celui cu cimentul.

„Consider că se simte bine“, a zis el.

„Să nu crezi că sîntem lipsiți de suflet“, a zis polițaiul. „Dar cred că-ți dai singur seama cum stă treaba.“

„Păi, da“, a zis celălalt. „Plecăm de-ndată ce se-ntoarce Dewey Dell. S-o dus să dea un pachet.“

Așa că au stat acolo, cu lumea trasă îndărăt, cu baste pe față, pînă ce într-un minut a apărut fata cu pachetul înfășurat în ziare.

„Haida“, a zis cel cu cimentul, „am pierdut prea mult timp“. Așa că s-au urcat în căruță și s-au dus. Și cînd m-am dus la cină, aveam încă mirosul în nări. Și ziua următoare, polițaiul și cu mine am început să adulmecăm și am zis :

„Îți miroase ceva ?“

„Cred că sînt acu-n Jefferson“, a zis el.

„Ori la pușcărie. Dar bine, slava Domnului, că nu-i închisoarea noastră.“

„Asta așa-i“, a zis el.

D a r l

„Uite locu“, zice taica. Trage căruța aproape și stă și se uită la casă. „Am putea lua nește apă de-acolea.“

„E-n regulă“, zic. „Trebuie să-mprumuți o găleată de la ei, Dewey Dell.“

„Dumnezeu știe tot“, zice taica. „Nu vreau să rămân dator nimuruia, Dumnezeu știe.“

„Poate găsești vreun vas mai mare, ia-l“, zic. Dewey Dell se dă jos din căruță cu pachet cu tot. „Ți-au dat mai multă bătaie de cap decît te așteptai, ca să-i vinzi la Mottson“, zic. Viețile ni se destramă în nevînt, ne sunet, gesturile ostenite recapitulează îtrudnic ecouri din constrîngerile din vrenuri de demult cu nemîină pe necoarde; în lumina asfințitului, ne prăbușim cu înfățișări furioase, gesturi moarte, de păpuși. Cash și-a rupt piciorul și acum rumegușul curge afară. Sînge-rează de moarte, Cash.

„Nu vreau să rămân dator“, zice taica. „Dumnezeu știe tot.“

„Atunci pișă-te“, zic. „Ne putem sluji de pălăria lui Cash.“

Cînd Dewey Dell se întoarce, omul o însoțește. Apoi se oprește și ea vine spre noi și el stă acolo și, după o clipă, se duce înapoi, spre casă și stă pe prispă, urmărindu-ne.

„Mai bin' să nu-l dăm jos“, zice taica. „I-l putem potrivi și-acia.“

„Vrei să te dăm jos, Cash ?“ zic.

„Păi, ce, n-ajungem mâine la Jefferson ?“ zice el. Ne urmărește cu ochi întrebători, concentrați și triști. „Poa' s-o duc pîn' atunci.“

„O să-ți vie mai ușor“, zice taica. „N-or să se mai frece oasele“.

„Poa' s-o duc“, zice Cash. „Pierdem timp dacă ne oprim.“

„Da' l-am și cumpărat“, zice taica.

„Poa' s-o mai duc“, zice Cash. „Nu mai e decît o zi. Nu diranjează de fel, ca să spun așa.“ Se uită la noi, ochii largi, pe fața cenușie, întrebător. „Se prinde și așa“, zice el.

„Da' l-am și cumpărat“, zice taica.

Amestec cimentul în vas, agitînd apa groasă în roto-goale groase, de-un verde stins. Aduc vasul la căruță, unde Cash îl vede. Zace pe spate, profilul lui delicat se înscrie ascetic și adînc pe cer. „Crezi că-i bine ?“ zic.

„Să nu pui apă prea multă, că nu se-ntărește ca lumea“, zice el.

„Crezi că atîta-i prea multă ?“

„Poate, dac-ai face rost de-un pic de nisip“, zice el.

„Nu mai e decît o zi. Nu mă diranjează de fel.“

Vardaman se duce-n josul drumului, înspre locul unde am tăiat drumeagul și se-ntoarce cu nisip. Îl toarnă încet, în rotocoale groase, în vas. Mă duc iar la căruță.

„Ce zici, acu-i bine ?“

„Bine“, zice Cash. „Puteam s-o mai duc. Nu mă diranjează de fel.“

Slăbim legăturile și turnăm cimentul peste piciorul lui, încet.

„Ferește asta“, zice Cash. „Dacă poți, nu da nimic pe ea.“

„Da“, zic. Dewey Dell rupe o bucată de hîrtie din pachet și șterge cimentul de pe capac atunci cînd picură de pe piciorul lui Cash.

„Cum e ?“

„Grozav“, zice el. „E rece. E grozav.“

„Măcar de ți-ar ajuta“, zice taica. „Iartă și tu. Io n-am prevăzut-o, după cum nici tu.“

„E grozav“, zice Cash.

Măcar de-ai putea să te descurci la vreme. Ar fi frumos, numai să te poți descurca la vreme.

Punem scîndurelele la loc, strîngem legăturile bine, cimentul iese încet printre ele, vîscos, verde-deschis. Cash ne urmărește în liniște, cu privirea aceea, adînc întrebătoare.

„O să-l țină bine“, zic.

„Bine“, zice Cash. „Îți sînt îndatorat.“

Apoi ne ducem cu toții la căruță și ne uităm cu atenție la el. El se-apropie de drum, în spatele nostru, cu spinarea de lemn, obrazul de lemn și mișcîndu-se doar de la coapse în jos. Se apropie fără un cuvînt, cu ochii lui gălbii și neclintiți pe fața morocănoasă și se urcă în căruță.

„Iaca-un deal, zice taica.“ „Consider c-o să tre' s' te cam dai jos și să mergi pă picere.“

V a r d a m a n

Darl și cu Jewel și cu Dewey Dell și cu mine urcăm dealu-n urma căruții. Jewel s-a întors. A răsărit așa, pe drum, și s-a suit în căruță. Umbla pe jos. Jewel nu mai are cal. Jewel este fratele meu. Cash este fratele meu. Cash are un picior rupt. Noi am potrivit picioru lu Cash, ca să nu doară. Cash este fratele meu. Și Jewel este fratele meu da el n-are un picior rupt.

Acu-s cinci, înalt, în cercuri mici, negre și-nalte.

„Unde șade ei noaptea, Darl ?“ zic. „Cînd noi ne oprim noaptea, în grajd, ei unde șade ?“

Dealul se pierde-n cer. Soarele vine de după deal și catîrîi și căruța și taica umblă în soare. Nu-i poți privi cum umblă,-ncet, în soare. În Jefferson, pe șine, în dosu geamului. Șina merge, strălucind, dus-și-ntors. Așa zice Dewey Dell.

La noapte am să văz unde șade ei cînd noi sîntem în grajd.

D a r l

„Jewel“, zic. „Al cui ești tu ?“

Adierea venea dinspre grajd, așa că am pus-o sub măr, unde lumina lunii zugrăvește mărul pe laturile largi și adormite înăuntrul căroră, când și când, ea vorbește în izbucniri scurte și picurate de bolboroseala tainică și murmurată. L-am luat pe Vardaman să asculte. Când ne-am apropiat, pisica a sărit jos de pe ea și s-a scuturat cu ghiară de-argint și ochi de-argint, în întuneric.

„Mama ta a fost cal, dar cin' ți-a fost tată, Jewel ?“

„'Re-ai tu al dracu' de scîrbă mincinoasă.“

„Să nu-mi spui așa“, zic.

„'Re-ai tu al dracu' de scîrbă mincinoasă.“

„Să nu-mi spui așa, Jewel.“ În lumina înaltă a lunii, ochii lui par petece de hîrtie albă lipite pe o minge mică și foarte sus.

După cină, Cash a început să transpire puțin.

„S-a cam 'fierbîntat un pic“, a zis el. „A bătut soarele toată ziua, cred că d-aia.“

„Vrei să-ți torn niște apă, acolo ?“ am zis noi. „Poate-ți mai ia din durere.“

„Vă sînt îndatorat“, a zis Cash. „Cred că de la soare, toată ziua-a bătut. Trebuia să mă fi gîndit și să-l țin coperit.“

„Noi trebuia să ne gândim“, am zis noi. „Tu nu puteai să bănuiești.“

„N-am băgat de seamă să se-ncingă, niciodată“, a zis Cash. „Trebuia să bag de seamă asta.“

Așa că am turnat apă. Piciorul și laba, mai jos de ciment, arată de parc-ar fi fierte. „Ți-i mai bine?“ am zis noi.

„Vă sînt îndatorat“, a zis Cash. „E foarte bine.“

Dewey Dell îi șterge fața cu poala rochiei.

„Vezi, poate poți ațipi un pic“, zicem noi.

„Păi, da“, zice Cash. „Vă sînt de-a dreptu-ndatorat. Acu mă simt bine.“

Jewel, zic, Cin' ți-a fost tată, Jewel?

'Re-ai tu al dracu', al dracu' să fii.

V a r d a m a n

Îa-i sub măr și io și cu Darl trecem prin lună și pisica sare jos și fuge și noi o auzim 'năuntru lemnului.

„Auzi ?“ zice Darl. „Lipește-ți urechea.“

Lipesc urechea și-o aud. Numa că nu-nțeleg ce zice.

„Ce zice ea, Darl ?“ zic. „Cu cine vorbește ?“

„Vorbește cu Dumnezeu“, zice Darl. „Îl cheamă s-o ajute.“

„Ce vrea ea de la El ?“ zic.

„Vrea ca El s-o ascundă departe de ochii oamenilor“, zice Darl.

„De ce vrea ea s-o ascundă El departe de ochii oamenilor, Darl ?“

„Ca să-și poată încredința viața“, zice Darl.

„De ce vrea ea să-și încredințeze viața, Darl ?“

„I-auzi“, zice Darl. O auzim. O auzim cum se-ntoarce pe-o parte. „I-auzi“, zice Darl.

„S-a răsucit“, zic. „Se uită la mine prin lemn.“

„Da“, zice Darl.

„Cum de vede ea prin lemn, Darl ?“

„Haidem“, zice Darl. „Trebuie s-o lăsăm liniștită. Haidem.“

„Nu poate să vadă afară pe-acolo, fiindcă găurile sînt în capac“, zic. „Cum de vede ea, Darl ?“

„Hai să mergem, să vedem de Cash“, zice Darl.

Și am văzut ceva ce mi-a spus Dewey Dell să nu spui la nimeni.

Pe Cash îl supără picioru. I-am fixat picioru azi după-masă da-l supără iar și zace-n pat. Îi turnăm apă peste picior și se simte grozav.

„Mă simt grozav“, zice Cash. „Vă rămân îndatorat.“

„Încearcă să dormi un pic“, zicem noi.

„Mă simt grozav“, zice Cash. „Vă rămân îndatorat.“

Și am văzut ceva ce mi-a spus Dewey Dell să nu spui la nimeni. Nu-i vorba de taica și nu-i despre Cash și nu-i despre Jewel și nu-i despre Dewey Dell și nu-i despre mine.

Dewey Dell și cu mine o să dormim pe polog. E pe prispa din dos, de unde se vede grajdu și luna strălucește pe jumatea pologului și noi o să stăm întinși, jumate-n alb, jumate-n negru, cu lumina lunii pe picioare. Și atunci am să văd unde șade ei noaptea, când noi stăm în grajd. Noi nu sîntem în grajd în noaptea asta da văz grajdu și-așa c-o să văz unde șade ei noaptea.

Stăm întinși pe polog, cu picioarele-n lună.

„Uită-te“, zic, „picioarele mele parcă-s negre. Și picioarele tale parcă-s negre.“

„Dormi“, zice Dewey Dell.

Jefferson e-un lucru tare departe.

„Dewey Dell.“

„Dacă acu nu-i Crăciunu, cum o fi acolo?“

Merge dus-și-ntors, pe șina strălucitoare. Apoi șina merge, strălucind, dus-întors.

„Să fie acolo, ce?“

„Trenu-ăla. În fereastră.“

„Hai, dormi. O să vezi mîine dacă-i acolo.“

Poate că Moș Crăciun n-o să știe că-s băieți de la oraș.

„Dewey Dell.”

„Hai, dormi. N-o să li-l dea la nici unu din băieții de la oraș.”

Erea după fereastră, roșu, pe șină, și șina strălucea dus-întors. Făcea să mă doară inima. Și-apoi a fost taica și Jewel și Darl și băiatu lui dom' Gillespie. Picioarele băiatului lu dom' Gillespie ies de sub cămașa de noapte. Când merge, în lună, par de puf. Se duc după casă, la măr.

„Ce vor să facă, Dewey Dell ?”

S-au dus după casă, la măr.

„Îi simt mirosu”, zic. „Și tu-i simți mirosu ?”

„Șșșt”, zice Dewey Dell. „Vîntu s-a schimbat. Dormi.”

Așa că o să aflu unde șade ei peste noapte. Vin de după casă, taie curtea, pe lună, cu ea pe umeri. O cară, jos, spre grajd, luna strălucește lin și liniștit deasupra ei. După aia vin înapoi și se duc iar în casă. Cît era în lună, picioarele băiatului lu dom' Gillespie ' părea de puf. Și după-aia-am așteptat și-am zis Dewey Dell și după-aia am așteptat și după-aia m-am dus să aflu unde șade ei noaptea și-am văzut ceva ce Dewey Dell mi-a zis să nu spui la nimeni.

D a r l

În cadrul întunecat al ușii, pare alcătuit din întuneric, suplu ca un cal de curse, îmbrăcat cum e doar în flanela de corp și izmene, în primele pîlpîiri ale văpăii. Sare jos, pe chip cu o neîncredere furioasă zugrăvită pe chip. M-a văzut, fără măcar să întoarcă spre mine capul ori ochii în care vîlvătaia pîlpîie ca două făclii. „Haidam“, zice.

Pentru o clipă, lungă, aleargă — argint în lumina lunii apoi țîșnește ca o siluetă plată, cu îngrijire tăiată din tablă, pe fundalul unei explozii neașteptate și fără zgomot, toată partea de sus a grajdului ia foc dintr-o dată, ca și cum ar fi fost îndesată cu pulbere. Fațada conică și cu spărtura pătrată a ușii întreruptă doar de conturul pătrat și scund al raclei așezate pe capre ca un gîndac cubist începe să se deslușească. Îndărătul meu, taica și Gillespie și Mack și Dewey Dell și Vardaman răsar din casă.

El se oprește la raclă, se apleacă, se uită la mine, furios. Deasupra capului flăcările troznesc ca trăznetele, peste noi năvălește un curent de aer rece : nu se simte încă nici o fierbințeală în el și o mîină de pleavă se înalță dintr-o dată și-apoi e sorbită de-a lungul boxelor, unde un cal nechează de spaimă. „Iute“, zic, „caii.“

Se uită lung și fioros la mine apoi la acoperișul de deasupra capului apoi, dintr-un salt, e la boxa în care calul nechează înspăimântat. Calul se-aruncă și izbește cu copita, bubuitul loviturilor furioase e înghițit de troznetul flăcărilor. Duduie ca un tren fără sfârșit peste un macaz nesfârșit. Gillespie și Mack trec de mine, în cămași de noapte, lungi până la genunchi, strigând, glasurile lor subțiri și înalte și fără noimă și în același timp adânc sălbatic și triste : „...vacă... boxă...” Cămașa de noapte a lui Gillespie o ia la goană înaintea lui, în curent, umflându-se în jurul coapselor păroase.

Ușa de la boxă s-a izbit și s-a-nchis. Jewel o aruncă înapoi cu fundul și apare, cu spinarea arcuită, mușchii umflați sub flanelă, târînd calul de cap. În vîlvătaie, ochii i se rostogolesc în ei cu un foc mut, iute, sălbatic, opalescent ; mușchii i se adună și se desfac atunci cînd își azvîrle capul pe spate, zmulgîndu-l pe Jewel cu totul de la pămînt. Dar el îl trage mai departe, încet, înspăimîntător ; și din nou îmi aruncă peste umăr o privire furioasă și scurtă. Chiar după ce-au ieșit cu totul din grajd, calul continuă să se lupte și să zvîrle-ndărăt, înspre cadrul ușii, pînă ce Gillespie trece pe lîngă mine, gol-pușcă, cu cămașa lui de noapte înfășurată în jurul capului catîrului și dă în calul înnebunit și-l urnește din ușă.

Jewel se întoarce în goană ; din nou se uită-n jos, la raclă. Dar nu se-atinge de ea. „Vaca un'i-i ?” strigă el, depășindu-mă. După el. În boxă, Mack se luptă cu celălalt catîr. Cînd întoarce capul către vîlvătaie, îi văd rostogolirea sălbatică a ochilor, dar nu scoate nici un sunet. Stră numai așa și se uită la Mack, peste umăr, și se-ntoarce cu curu la el, ori de cîte ori se apropie. Se uită-ndărăt, la noi, ochii și gura trei găuri rotunde și

obrazul pe care pistrii arată ca mazărea englezescă pe-o farfurie. Glasul i-e subțire, ascuțit, îndepărtat.

„Nu pot face nimica...” E ca și cum sunctul ar fi fost zmulș de pe buzele lui și azvîrlit în sus, departe, adresîndu-ni-se din nou de la o nemăsurată depărtare a istovirii. Jewel se strecoară pe lîngă noi ; catîrul se răsucește și zvîrle, dar el l-a și apucat de cap. Mă aplec la urechea lui Mack :

„Cămașa de noapte. În capul lui.”

Mack se holbează la mine. Apoi își zmulge cămașa de noapte și-o aruncă în capul catîrului care se domolește pe dată. Jewel răcnește la el :

„Vaca ? Vaca ?”

„Mai 'napoi“, strigă Mack. „Ultima boxă.”

Vaca ne urmărește pe cînd intrăm. E trasă într-un colț, cu capul plecat, rumegînd încă, deși cam grăbit. Dar nu face nici o mișcare. Jewel s-a oprit, se uită-n jur și, deodată întrecaga podeală a podului se risipește. E toată o flacără ; plouă o pulbere mărunță de scînteii. Jewel se uită-n jur. Jos, sub iesle, e un scăunel cu trei picioare, pentru muls. Îl apucă și izbește cu el în perețele din spate. Sfărîmă o scîndură, apoi alta, o a treia ; noi zmulgem bucățile și le dăm la o parte. În timp ce ne aplecăm la spărtură, ceva se năpustește înșpre noi, din spate. E vaca ; dintr-o singură suflare șuierătoare, își face vînt printre noi și prin gaură drept în vîlvătaia de-afară, cu coada ridicată și țeapănă ca o mătură bătută-n cuie și în sus, la capătul spinării.

Jewel se-ntoarce-n grajd. „Stai“, zic ; „Jewel !” Îl înșfac ; mă lovește peste mîină. „Ești nebun“, zic, „ce, nu vezi că nu mai poți răzbi dincolo ?” Coridorul e ca un reflector luminînd prin ploaie. „Haide“, zic, „ia-o pe-aici.”

După ce trecem prin spărtură, el începe să alerge. „Jewel“, zic, alergînd. Se năpustește pe după colț. Cînd ajung și eu, el e aproape la celălalt, alergînd pe fundalul vîlvătăii ca o siluetă decupată din tinichea. Taica și Gillespie și Mack sînt ceva mai departe, se uită la grajdul trandafiriu pe pînza de întuneric, unde, în chiar clipa asta, lumina lunii a fost răpusă. „Puneți mîna pe el !“, strig, „opriți-l !“

Cînd ajung în față, el se luptă cu Gillespie ; unul slab, în izmene și cămașă, celălalt gol-pușcă. Sînt ca două siluete pe o friză grecească, izolate de orice realitate prin vîlvătaia roșie. Înainte să pot ajunge la ei, el l-a doborât la pămînt pe Gillespie și s-a întors și acum aleargă îndărăt, în grajd.

Bubuitul a devenit aproape liniștit, cum se-ntîmplase cu al rîului. Urmărim prin avanscena intrării care se mistuie cum Jewel aleargă, se ghemuiește la capătul cel mai îndepărtat al razei și se opintește. O clipă se uită-n sus și afară, la noi, prin ploaia de fîn aprins ce alcătuiește o perdea de mărgele de scînteii și-i văd gura modelînd numele meu.

„Jewel !“ strigă Dewey Dell ; „Jewel !“ acum mi se pare că aud glasul care i se adunase în ultimele cinci minute și o aud zbatîndu-se și luptîndu-se cu taica și cu Mack care o țin și țipă ascuțit, „Jewel ! Jewel !“ Dar el nu se mai uită la noi. Îi vedem umerii încordîndu-se, săltînd racla de-un cap și făcînd-o să alunece singură de pe capre. Se vede lămurit, necrezut de înaltă, ascunzîndu-l : n-aș fi crezut că Addie Bundren o să aibe nevoie de-atît de mult loc să odihnească-n pace ; stă în picioare încă o clipă, în timp ce scînteile plouă peste ea în explozii spulberate, iscate parcă din întîlnirea cu alte scînteii. Apoi se răstoarnă înainte, luîndu-și vînt, descoperindu-l pe Jewel și scînteile îl plouă în jerbe

reînmulțite, încît acum pare înconjurat de o aureolă fină de foc. Fără oprire, se răstoarnă iar și se ridică, se oprește, apoi se prăbușește încet în față și prin perdea. De astă dată Jewel e călare pe ea, ținîndu-se de ea strîns ; pînă cînd se prăbușește de tot și-l azvîrle cu totul și Mack sare-nainte printr-un ușor miros de carne prăjită și bate cu palmele peste găurile cu margini purpurii care se tot lărgesc, deschizîndu-se ca florile pe flanela lui.

Vardaman

Cînd m-am dus să aflu unde şade ei peste noapte, am văzut ceva. Ei a zis, „un’i-i Darl ? Un’ s-a dus Darl ?“

A cărat-o înapoi, sub măr.

Grajdul era încă roşu, da acum nu mai era grajd. Se prăbuşise şi roşeata se-nălţa în volburi. Grajdul se-nălţa învolburîndu-se-n crîmpeie mici, roşii, la cer şi la stele şi stelele s-a tras îndărăt.

Cash era încă treaz. Îşi mişca-ntr-o parte şi-n alta capul cu faţa brobonită de sudoare.

„Să-ţi mai punem neşte apă, Cash ?“ a zis Dewey Dell.

Piciorul şi laba lui Cash s-a-nnegrit. Luminăm cu lampa şi ne uităm la laba şi la piciorul lui Cash unde s-a-nnegrit.

„Talpa ţi-i ca laba de negru, Cash“, am zis.

„Consider că-o să tre’ să spargem aia“, a zis taica.

„La ce mama dracului i-aţi pus asta-acolo ?“ a zis ‘Dom’ Gillespie.

„Am considerat că oareşcum o să i-l ție“, a zis taica.

„Am considerat că să-l ajut.“

A adus fierul de călcat şi ciocanul. Dewey Dell ţinea lampa. A trebuit să dea cu nădejde. Şi-atunci Cash a adormit.

„Acu doarme“, am zis. „Nu poa’ să-l doară cînd doarme.“

S-a spart numa. Da de ieșit n-a ieșit.

„O să-i ia și pielea“, a zis dom' Gillespie. „La ce mama dracului i-ați pus asta-acolo ? Nu i-a dat la nime pîn cap să ungă-ntîi picioru cu grăsime ?“

„Am șocotit că-l ajut“, a zis taica. „Darl i l-o pus.“

„Un'i-i Darl ?“ a zis ei.

„Și nici unu din voi n-a avut mai multă minte ca ăsta ?“ a zis dom' Gillespie. „N or'ce caz, io credeam că are.“

Jewel zace pe burtă. Spinarea i-e roșie. Dewey Dell l-a uns c-o alifie. Alifia-i făcută din unt și funingine, să scoată focu. Dup-aia spinarea i-a fost neagră.

„Te doare, Jewel ?“ am zis. „Spinarea ta-i ca de negru, Jewel“, am zis. Talpa și picioru lu Cash e ca de negru. După aia-a spart-o. Picioru lu Cash sîngera.

„Du-te-napoi și te culcă“, a zis Dewey. Dell. „Acu trebuie să dormi.“

„Un'i-i Darl ?“ a zis ei.

El e-a-colo-afar', sub măr, cu ea, întins pe ea. El e-acolo, așa că pisica n-o să vie-napoi. Am zis, „Ai de gînd s-o aperi de pisică, Darl ?“

Luna îl păta cu lumină. Pe ea erea liniștită, da pe Darl lumina umbla-n sus și-n jos.

„Nu tre' să plîngi“, am zis. „Jewel a salvat-o. Nu tre' să plîngi, Darl.“

Grajdul-i încă roșu. A fost încă și mai roșu. Dup-aia s-a-nălțat în volburi, făcînd ca stelele să se tragă-n grabă-napoi, fără să cadă. M-a durut inima că și trenu.

Cînd m-am dus să aflu unde șade ei peste noapte, am văzut ceva ce Dewey Dell zice că nu tre' s-o spui niciodat', la nimenea.

D a r l

De-o bună bucată de vreme trecusem de firme : farmaciile, magazinele de îmbrăcăminte, doctoriile brevetae și garajele și cafenelele și semnele de kilometraj micșorându-se, devenind mai complet re-mărite : 3 mi. 2 mi. De pe coama dealului, cum urcăm din nou în căruță, vedem fumul jos și întins, dînd impresia că nu se mișcă în după-amiaza nevîntuită.

„Asta-i, Darl ?“ zice Vardaman. „Asta-i Jefferson-ul?“ Și el a slăbit ; fața lui are, ca și ale noastre, un aer încordat, visător, jigărit.

„Da“, zic. Își înalță capul și se uită la cer. Sus, deasupra ei, atîrnă în cercuri ce se tot îngustează, atîrnă ca fumul, cu o înfățișare în afară de formă și de scop, dar cu nici o sugestie exterioară de mișcare, înaintare sau retragere. Ne urcăm din nou în căruță, unde Cash zace pe ladă, cioburi zimțuite de ciment cum se spărseseră pe picior. Catîrii prăpădiți coboară dealul, zuruind și zăngănind.

„O să tre' să-l ducem la doctor“, zice taica. „Consider că n-avem altă ieșire din asta.“ Spatele cămășii lui Jewel, pe unde-l atinge, se pătează încet și negru cu grăsimi. Viața a luat ființă în văi. A izbucnit pe dealurile înfricoșării din veacuri, poftelor din veacuri, disperări-

lor din veacuri. Iată de ce trebuie să urci dealurile cu pasul, ca să poți coborî călare.

Dewey Dell șade pe locul ei, cu pachetul din jurnale pe genunchi. Când ajungem la poalele dealului, acolo unde drumul se netezește printre pereți apropiați de copaci, ea începe să privească liniștit împrejur, când într-o parte a drumului, când în cealaltă. Până la urmă zice,

„Tre' să m-opresc.”

Taica se uită la ea, cu profilul lui prăpădit care trădează o supărare dinainte hotărâtă și îmbufnată. Nu oprește căruța. „La ce?”

„Tre' să mă duc în tufiș”, zice Dewey Dell.

Taica nu oprește căruța. „Nu poa' s-aștepti pîn' ce-ajungem la oraș? De-acu nici o milă nu mai-i.”

„Oprește”, zice Dewey Dell. „Tre' să mă duc în tufiș.”

Taica oprește în mijlocul drumului și noi o urmărim pe Dewey Dell cum coboară, ducîndu-și pachetul. Nu se uită înapoi.

„De ce nu lași cozonacii aici?” zic. „Avem noi grijă de ei.”

Ea coboară, hotărâtă, fără să ne arunce vreo privire.

„Cum ar fi știut ea un' să se ducă, de-ar fi stat pînă ajungeam în oraș?” zice Vardaman. „Un' te-ai fi dus să faci asta-n oraș, Dewey Dell?”

Ea ridică pachetul de jos și se răsucește și dispare printre copaci și lăstăriș.

„Să nu stai mai mult de cîtu-i necesitate”, zice taica.

„N-avem timp de irosit.” Ea nu răspunde. După o clipă nici n-o mai auzim. „Trebuia să facem cum au zis alde Armstid și Gillespie, să fi trimis vorbă-nainte și să fi avut aia săpată și pregătită.”

02 „De ce n-ai făcut-o?” zic. „Puteai să dai telefon.”

„De ce ?“ zice Jewel. „Care dracu nu poa' să sape-o gaură-n pământ ?“

Vine o mașină pe deal. Începe să sune din claxon și încetinește. Aleargă de-a lungul marginii drumului, cu viteză redusă, roțile din afară în șanț și ne depășește și se duce. Vardaman o urmărește pînă ce dispare din priviri.

„Mai e mult, Darl ?“ zice el.

„Nu mai e“, zic.

„Trebuia s-o facem“, zice taica. „Doar că niciodat' n-am vrut să fiu îndatorat la nimine, afar' de sîngele și carnea ei.“

„Cine dracu nu poa' săpa o scîrbă de gaură-n pământ ?“ zice Jewel.

„E lipsă de respect să vorbești în felu ăsta de mormîntu ei“, zice taica. „Voi toți nu știți ce-i asta. Voi niciodat' n-ați iubit-o de-adevărat, niciunu.“ Jewel nu răspunde. Stă drept și cam țeapăn, cu trupul încordat, să nu atingă cămașa. Falca lui aprinsă îi iese în afară.

Dewey Dell se-ntoarce. O urmărim cum răsare dintre tufișuri, cărînd pachetul și se cațără în căruță. Acum poartă hainele ei de duminică, măgelele, pantofii și ciorapii.

„Consider că ți-am zis să lași hainele astea-acas“, zice taica. Ea nu răspunde, nu se uită la noi. Pune pachetul în căruță și se urcă și căruța pornește.

„Cîte dealuri mai sînt acuma, Darl ?“ zice Vardaman.

„Numai unu“, zic. „Al de vine duce drept în oraș.“

Dealul e din nisip roșu, mărginit pe fiecare parte de colibe de-ale negrilor ; proiectate pe cer, firele dese de telefon aleargă-nainte și ceasul de la tribunal se înalță printre copaci. Roțile șoșotesc în nisip, de parcă pământul însuși ne-ar înăbuși intrarea. Cum dealul începe să urce, noi coborîm.

Urmărim căruța, roțile șoșotitoare, trecem de colibele unde, în prag, apar chipuri cu ochi albi. Auzim voci neașteptate, sonore. Jewel se uită într-una dintr-o parte-n alta ; acum capul i se-ndreaptă înainte și-i văd urechile prinzând o nuanță mai adâncă de roșu, de furie. Trei negri merg pe lângă drum, înaintea noastră ; cu zece picioare în fața lor, merge un alb. Când trecem de negri, capetele li se-ntorc brusc, cu acea expresie de revoltă și ofensă. „Dumnezeule Mare“, zice unul ; „ce au în căruța aia ?“

Jewel își iese din fire. „Pui de cățea“, zice el. În timp ce-o zice, îi sare în piept albului care s-a oprit. E ca și cum Jewel, pentru moment, a orbit, fiindcă spre alb se năpustește.

„Darl !“ zice Cash, din căruță. Îl prind pe Jewel. Albul s-a tras un pas înapoi, cu fălcile încă neîncordate ; apoi obrazul i se înțepenește, i se împietrește. Jewel se-nfinge-n el, cu mușchii de la fălci albi de-nclătare.

„Ce-ai zis ?“ zice el.

„Hei“, zic. „N-a vrut să zică nimic rău, domnule. Jewel“, zic. Când îl ating, se-ntoarce către alb. Îl apuc de brațe, ne luptăm. Jewel nu s-a uitat la mine. Încearcă să-și elibereze brațul. Când îl văd din nou pe alb, acesta are în mână un cuțit deschis.

„Oprește-te, domnule“, zic. „L-am apucat, Jewel“, zic.

„Crede că dacă-i o scîrbă de orășan“, zice Jewel, gîfîind și smuncindu-se. „Pui de cățea“, zice el.

Omul se mișcă din loc. Începe să-mi dea tîrcoale, pîndindu-l pe Jewel, cu cuțitul jos, lângă coapsă. „Nu-i dau voje nimănui să-mi zică așa“, zice el. Taica s-a dat jos și Dewey Dell îl ține pe Jewel și-l împinge. Îi dau drumul și mă pun în fața omului.

„Ia stai“, zic. „N-a vrut să zică nimic rău. E bolnav ; s-a ars azi-noapte într-un foc și nu-i în toate ale lui.“

„Foc, nefoc“, zice omul, „nu-i permit nimănui să-mi zică așa.“

„A crezut că i-ai zis ceva“, zic.

„Ba nu i-am zis nimic. Pîn-acum nu l-am mai văzut niciodată.“

„Doamne-Dumnezeule“, zice taica ; „Doamne-Dumnezeule.“

„Știu“, zic. „N-a vrut să zică nimic cu asta. O să și-o retragă.“

„Atunci să și-o retragă.“

„Lasă cuțitul și-o s-o facă.“

Omul se uită la mine. Se uită la Jewel. Jewel e liniștit acum.

„Lasă cuțitul“, zic.

Omul închide cuțitul.

„Doamne-Dumnezeule“, zice taica. „Doamne-Dumnezeule.“

„Spune-i că n-ai vrut să zici nimic, Jewel“, zic.

„Am crezut c-a zis ceva“, zice Jewel. „Tocmai fiindcă el îi _____“

„Taci“, zic. „Spune-i că n-ai făcut-o dinadins.“

„N-am făcut-o dinadins“, zice Jewel.

„Mai bine n-ar fi...“ zice omul. „Să-mi zică el mie că-s _____“

„Crezi că lui i-e frică să-ți zică ție asta ?“ zic.

Omul se uită la mine. „N-am zis“, zice.

„Nici să nu zici“, zice Jewel.

„Taci din gură“, zic. „Haidem. Mîină, taică.“

Căruța pornește. Omul, în picioare, ne urmărește cu privirea. Jewel nu se uită înapoi. „Jewel trebuia să-i dea cîteva bice“, zice Vardaman.

Ne apropiem de culme, unde se-ntinde strada, unde mașinile se duc încolo și-ncoace. Catîrii trag căruța în sus și mai departe, spre culme și pe stradă. Taica îi

oprește. Strada se-ntinde mai departe, înaintea noastră, unde piața se deschide și monumentul stă de strajă în fața tribunalului. Urcăm din nou, în timp ce capetele se întorc cu aceeași expresie pe care o știm ; afară de Jewel. El nu urcă, chiar când căruța pornește din nou. „Urcă-te, Jewel“, zic. „Haidem. Să plecăm de-aci.“ Dar el nu urcă. Își pune însă piciorul pe butucul roții din spate, cu o mână prinzându-se de loitră și cu butucul rotindu-se neted sub talpa lui, își saltă celălalt picior și se așează pe vine, acolo, privind fix drept înainte, nemișcat, slab, cu spinarea ca de lemn, ca cioplit din lemn subțire, așa cum e așezat, pe vine.

C a s h

Altă cale nu erea. Ori îl trimitem la Jackson, ori Gillespie ne dă-n judecată, fiindcă-a aflat, cine știe cum, că Darl a pus focu. Habar n-am cum de-a aflat, da a aflat. Vardaman l-a văzut, da s-a jurat să nu spuie la nime altu decît lu Dewey Dell și că ea i-a zis să nu spuie la nime. Da Gillespie a aflat. Oricum, mai devreme ori mai tîrziu, tot intra la bănuială. Și chiar din noaptea aia și numa după cum s-a purtat Darl.

Așa că taica a zis, „Consider că nu mai e nimic al’ceva de făcut“, și Jewel a zis,

„Vrei să-l priponești acu ?“

„Să-l priponesc ?“ a zis taica.

„Să-l prinzi și să-l legi fedeleș“, a zis Jewel. „Fie-a dracu’ de treabă, ce, ori vrei s-aștepti pîn’ ce dă foc și la scîrbele astea de catîri și la căruță ?“

Da asta n-avea nici un rost. „N-are nici un rost“, am zis. „S-așteptăm, pîn’o punem în pămînt.“ Cînd un om nu mai are mult și-o să-și treacă restu vieții sub lacăt, ar trebui lăsat să se bucure cît mai poate, înainte de se duce.

„Consider c-ar trebui să fie-acolea“, zice taica. „Știe, El, Dumnezeu, grea-ncercare pe mine. Ca cum ghinio-nu-ar fi făr’ de capăt, odată ce-a-nceput.“

Uneori nu-s așa de sigur care-i ăl de-a căpătat dreptu să spuie cînd un om e nebun și cînd nu-i. Uneori cred că niciunu din noi nu-i nebun de tot și niciunu zdravăn de tot, pîn' ce cîntaru nostru nu-i spune așa ori așa. E ca și cum nu contează atîta ce face omu, cît felu-n care mai toți ăilalți judecă atunci cînd el face ceva.

Jewel e prea pornit în contra lui. Sigur că calu lu Jewel a fost negustorit, ca s-o ducem așa de-aproape de oraș și, într-un fel, tocma valoarea calului a-ncercat Darl s-o arză. Da nu o dată m-am gîndit înainte să trecem rîu' și după, că ar fi o adevărată binecuvîntare de la Dumnezeu dacă El ne-ar zmulge-o din mîini și-ar pune stăpînire pe ea-ntr-un fel iscusit și mi s-a părut că atunci cînd Jewel s-a trudit atîta s-o tragă afar' din rîu, el făcea ceva împotriva lu' Dumnezeu și cînd Darl a văzut că parcă-parcă unu din noi trebuie să facă ceva, aproape-mi vine să cred că, într-un fel, el a făcut ce trebuia. Da nu socot că ceva poate ierta pusu focului la grajdu omului și primejduirea vitelor lui și nimicirea proprietății sale. Iată cum socot io că un om e nebun. Și iată cum el nu mai poate să se uite-n ochii oamenilor. Și socot că ei n-are altceva de făcut decît ce toată lumea zice că-i drept.

Într-un fel, sigur că-i o rușine. Lumea pare că se depărtează de la dreapta învățătură din bătrîni care zice să bați cuiele ca lumea și să fățuiești muchiile bine, totdeauna, ca și cum pentru propiu' tău folos și-nlesnire le-ai face. Ca și cum unii oameni are scînduri faine și netede, să-nalțe cu ele un tribunal și alții n-are decît bîrne grosolane, bune numa' să faci din ele o poiată țapănă pentru pui, decît o hardughie de tribunal și cînd amîndouă se durează de mîntuială ori se construiește bine, de-i una ori alta, n-o să facă omu să se simtă mai bine, nici mai rău.

Aşa c-am mers în susu străzii, către piaţă şi el a zis, „Mai bin' să-l ducem pe Cash la primu doctor. Îl lăsăm acolo şi după aia ne-ntoarcem şi-l luăm.“ Asta-i fiindcă io şi cu el ne-am născut foarte aproape unu de altu şi asta cu zece ani înainte ca Jewel şi Dewey Dell şi Vardaman să-nceapă să vie. Mă simt neam cu ei, în bună regulă, da ştiu şi eu. Şi io, ca ăl mai mare, şi de-acuma gândind tocma lucru de l-a făcut el : ştiu şi eu.

Taica se uita la mine, după aia la el şi molfăia. „Haidem mai departe“, am zis. „Mai întâi să facem asta.“

„Mai mult ca sigur că ea ne vrea pe toţi, acolo“, zice taica.

„Ba mai întâi să-l ducem pe Cash la doctor“, a zis Darl. „Ea o s-aştepte. Tot aşteaptă de nouă zile.“

„Ce ştiţi voi“, zice taica. „Al cu care-ai fost dimpreună, de tînăr şi tu ai îmbătrînit lîngă ea şi ea a-imbătrînit lîngă tine şi-ai văzut cum vine etatea şi erea ăla de l-ai auzit zicînd că n-are-a-face şi ştii tu că erea adevăru gol-goluţ, din lumea asta haină şi toată-ntristarea şi-ncercările omului. Ce ştiţi voi.“

„Ne-a mai rămas săpătura de făcut“, am zis.

„Şi Armstid şi Gillespie ţi-au zis să trimiţi vorbă-nainte“, a zis Darl. „N-ai vrea să mergem acum la Peabody, Cash ?“

„Haidem mai departe“, am zis. „Mă simt destul de uşurat acum. Mai bine-i să faci lucrurile la timpu lor.“

„Măcar de-ar fi săpată“, zice taica. „Am uitat şi caz-maua.“

„Da“, a zis Darl. „Mă duc pe la magazinu de fierărie. N-avem încotro, tre' să cumpărăm una.“

„Da' coastă parale“, zice taica.

„Îţi pare rău c-o faci pentru ea“, zice Darl.

„Haida să luăm o cazma“, zice Jewel. „Dă-mi bani.“

Da' taica nu s-a oprit. „Consider că putem face rost de-o cazma“, a zis el. „Consider că și p-acilea-i creștini.“ Așa că Darl a șezut liniștit și-am mers mai departe, cu Jewel ghemuit în chilnă, privind fix în ceafa lu Darl. Semăna cu unu din buldogii ăia, cîinii ăia de nu scot nici un lătrat cînd zmucesc de lanț și pîndesc pe ăla la care așteaptă să saie.

El a stat în felu ăsta tot timpu cît ne-am aflat în fața casei lu madam Bundren, auzind muzica și uitîndu-se fix în ceafa lu Darl, cu ochii ăia ai lui, albi și cruzi.

În casă cînta muzica. Erea un patifon dintr-alea. Erea natural, de ziceai că-i orhestră.

„Vrei să mergem la Peabody?“ a zis Darl. „Or să ne-aștepte-aici și-or să-i spună lu taica și io te duc cu căruța la Peabody și mă-ntorc să-i iau.“

„Nu“, am zis. Erea mai bine s-o așezăm pe ea-n pămînt, acu, că tot eream așa de-aproape, așteptînd doar pîn' ce taica împrumută cazmaua. El mînase de-a lungu străzii, pîn' ce-am auzit muzica.

„Or fi avînd f'una, p-acilea“, a zis el. A oprit fix la alde madam Bundren. Parc-ar fi știut. Uneori mă gîndesc la asta, dacă un om harnic poa' să vază munca de la aceeași mare depărtare pe cît un om leneș poa' să vază lenea. Așa că el a oprit acolo, ca și cum știa, dinaintea acelei căsuțe noi, de unde venea muzica. Noi așteptam acolo și auzeam. Cred că m-aș fi putut tocni cu Suratt să-l lase p-al lui la cinci dolari. De odihnă lucru, muzica. „Or fi avînd ei f'una, p-acilea“, zice taica.

„Vrei să se ducă Jewel“, zice Darl, „ori mai bine io?“

„Consider că mai bine io“, zice taica. S-a dat jos și-a luat-o-n sus, pe potecă și pe lîngă casă, către fund. Muzica s-a oprit și după aia s-a pornit din nou.

„O să facă rost“, a zis Darl.

„Așa“, am zis. Ca și cum el știa, ca și cum putea să vadă prin pereți și prin următoarele zece minute.

Numai c-a fost mai mult de zece minute. Muzica s-a oprit și n-a mai început, multă vreme, acolo-n fund, unde ea și cu taica discuta. Noi așteptam în căruță.

„Lasă-mă să te duc înapoi, la Peabody“, a zis Darl.

„Nu“, am zis. „S-o punem în pământ.“

„Asta dacă s-o mai întoarce v'odat“, a zis Jewel. A-nceput să-njure. A-nceput să se dea jos din căruță.

„Mă duc“, a zis el.

Atunci l-am văzut pe taica că se-ntoarce. Avea două cazmale, cum venea pînă juru casei. Le-a pus în căruță și s-a urcat și-am urcat și-am plecat. Muzica n-a mai început. Taica se tot uita-napoi, către casă. Parcă a și ridicat un pic mîna și-am văzut storu de la fereastră tras un pic, și-n fereastră obrazu ei.

Da-ăl mai curios lucru erea Dewey Dell. Am fost uimit. Înțeleg oricînd cum de putea lumea să zică de el că-i ciudat, da tocma ăsta erea motivul pentru care nu se simțea atins. Ca și cum și el erea în afara chestiei ăstea, întocmai ca și tine, și înnebunea, cum ți-ar veni, într-o oareșcare măsură aproape să înnebunești la o băltoacă de te-a împroșcat cînd ai călcat în ea. Și-apoi, într-o oareșcare măsură, am fost de părere că el și cu Dewey Dell știa într-o oareșcare măsură lucrurile, în de ei. Dacă ar fi fost să zic că e unu din noi pe care-l place ea mai mult decît pe altu, aș fi zis că Darl e ăla. Da cînd am termenat de umplut și de-acoperit și-am deschis poarta și-am cotit în străduța unde ne-aștepta tipii ăia, cînd ei a apărut și-a venit la el și el s-a tras înapoi, Dewey Dell a fost aia de s-a năpustit la el, înainte chiar ca Jewel s-ajungă. Și-atunci am crezut

că știam cum de-a aflat Gillespie despre modu cum i-a luat grajdu foc.

Ea, pînă să fie, n-a scos o vorbă, nici măcar nu s-a uitat la el, da cînd tipii ăia i-a zis lui ce vroia și că ei a venit să-l ia și el s-a zvîrlit înapoi, atunci ea a sărit pe el ca o pisică sălbatică, încît unu din tipi a trebuit să-i dea lui drumu și s-o țină pe ea și ea-și înfipsese ghearele și-l zgîria ca o pisică sălbatică, în timp ce ălălalt și taica și Jewel îl trîntise pe Darl la pămînt și-l ținea, răstignit și el se uita-n sus, la mine.

„Credeam c-o să-mi spui“, a zis el. „Niciodat' n-am crezut că n-o să-mi spui.“

„Darl“, am zis. Da' el se lupta din nou cu el și cu Jewel și cu tipu și ălălalt o ținea pe Dewey Dell și Vardaman, dă-i și urlă și Jewel zicea-ntr-una,

„Ucide-l. Ucide puiu de cățea.“

A fost cumplit, asta-i. Cumplit. Omu nu pòa' să fugă de-o treabă murdară. Nu poate. Am încercat să vorbesc cu el, da el a zis numa, „Credeam c-o să-mi spui. Nu pentru că io“, a zis el și după-aia a-nceput să rîdă. Ălălalt tip l-a-mpins pe Jewel de deasupra lui și el ședea acolo, la pămînt și rîdea.

Am încercat să-i vorbesc. De-aș fi putut, măcar în-tîmplător, să mă mișc, chiar așa, așezat. Da am încercat să-i vorbesc și el s-a oprit din rîs și s-a uitat în sus, la mine.

„Vrei să mă duc ?“ a zis el.

„Are să fie mai bine pentru-tine“, am zis. „Acolo-i liniște, cu nime de să te sîcîie și altele. Mai bine pentru tine, Darl“, am zis.

„Mai bine“, a zis el. A-nceput să rîdă iar. „Mai bine“, a zis el. De-abia mai putea s-o zică de rîs. Ședea pe pămînt și noi ne uitam la el și el rîdea și rîdea. Erea cumplit. Cumplit, asta-i. Blestemat să fiu, de puteam să

văd ceva de rîs. Că doar nimica nu îndreptăţea distrugerea dinainte pusă la cale a ceea ce un om a durat cu propria lui sudoare şi-n care-a pus la păstrare rodu sudorii sale.

Da nu-s atît de sigur că un om are dreptu să zică ce-i nebun şi ce nu. E ca şi cum în fiecare om ar fi un îns care-a trecut dincolo de zdrăvenie ori de nebunie şi care urmăreşte faptele fireşti şi nefireşti ale acelui om cu aceeaşi groază şi cu aceeaşi uimire.

Peabody

•

Am zis, „Socot că un om, la ananghie, poate să se lase cîrpocit de Bill Varner, ca un catîr împutit, dar afurisit să fiu, dacă omu de-l lasă pe Anse Bundren să-l trateze cu ciment brut n-are de rezervă mai multe picioare decît am eu.“

„Ei a vrut numai să-mi vie mie mai ușor“, a zis el.

„Vrut, draci copti“, am zis. „Ce dracu i-a trăs nit lui Armstid prin cap, de i-a lăsat să te urce-n căruță din nou?“

„Apăi că se-ndreptase binișor“, a zis el. „Și n-aveam timp de așteptat.“ M-am uitat numai la el. „Și-apoi n-am mai avut bătaie de cap“, a zis el.

„Ia nu mai minți, acolo, nu mai încerca să-mi spui mie c-ai mers șase zile, într-o căruță fără arcuri, cu un picior rupt și n-ai avut bătaie de cap.“

„Păi, n-am avut multă“, a zis el.

„Vrei să spui că nu i-ai dat multă bătaie de cap lui Anse“, am zis. „Nu mai multă decît i-a dat să-l doboare pe diavolul ăla amărît, în mijlocul străzii și să-l bage-n fiare ca p-un criminal împutit. Ia să nu-mi spui mie. Și să nu-mi spui mie c-ai pierdut șai'j'de petece de piele cînd ți-au scos betonul și nu te-a supărat deloc. Și să nu-mi spui mie că n-o să te supere deloc cînd o să trebuiască să șchioapeți cu-un picior mai scurt, toată

viața, ca să-ți ții echilibrul — asta dac-o să mai poți umbla. Beton“, am zis. „Dumnezeule Mare, de ce nu te-a dus Anse la cea mai apropiată fabrică de cheres-tea, să-ți bage piciorul sub fierăstrău ? Că sigur îl vindeca. Dup-aia voi toți ați fi putut să-l băgați pe el cu capul sub fierăstrău și să vindecați o întreagă familie... Că tot veni vorba, unde-i Anse ? Ce-nvârte-acu ?“

„Duce-ndărăt cazmalele alea de le-a-mprumutat“, a zis el.

„În regulă“, am zis. „Păi, sigur, cum să-și îngroape el nevasta dacă nu-mprumută căzmaua respectivă. Afară de cazul când ar fi putut să-mprumute și-o gaură-n pământ. Rău, foarte rău că nu l-ați vîrît și pe el acolo... Te doare ?“

„Lăsați, ce să mai tot vorbim“, a zis el, și nădușeala cu boaba cît bilele de marmură i se prelingea în jos, pe obraz și obrazul cam de culoarea sugativei.

„În regulă, nu“, am zis. „Cam pe vara ce vine o să poți umbla fain, șontîc-șontîc, pe piciorul ăsta. Atunci n-o să te mai supere — ca să nu mai vorbim... Dacă-i ceva să-l poți numi noroc, poți spune că, din fericire, ăsta-i tot picioru-ăla de l-ai rupt mai 'nainte“, am zis.

„To'ma-așa zice și taica“, a zis el.

MacGowan

S-a-ntîmplat că eram după ghișeul pentru rețete și turnam niște siropuri de șocolată, când Jody vine-ndărăt și zice, „Fii atent, Skeet, e o femeie, în față, vrea s-o vadă doctorul și când am zis Ce doctor vrei să te vadă, ea a zis că vrea s-o vadă doctorul care lucrează aici și când am zis Da nu-i nici un doctor de lucrează aci, ea a rămas acolo numai, privind îndărăt, încioace.”

„Ce fel de femeie-i?” zic. „Spune-i să urce la biroul lui Alford.”

„Femeie de la țară”, zice el.

„Trimite-o la comitat”, zic. „Spune-i că toți doctorii s-au dus la Memphis, la o Convenție a Bărbierilor.”

„E-n regulă”, zice și se-ndepărtează. „Arată destul de bine pentru o fată de la țară”, zice el.

„Așteaptă”, zic. El a așteptat și eu m-am dus de m-am uitat printr-o crăpătură. Dar n-aș fi putut spune nimic, afară de faptul că avea picioare faine, cum se vedeau în lumină. „Zici că-i tânără?” zic.

„Pare o mămică destul de picantă pentru o fată de la țară”, zice.

„Ia asta”, zic, și-i dau șocolata. Mi-am scos șorțul și m-am dus în față, acolo. Arăta destul de bine. Una din alea cu ochi de cărbune care arată de parcă acu-acu

bagă cuțitu-n tine de te mai ții de ea. Arăta destul de bine. Nu mai era nimeni în prăvălie ; era ora mesei.

„Cu ce-ți pot fi de folos ?“ zic.

„Sînteți doctor ?“ zice.

„Sigur“, zic. M-a lăsat din priviri și a-nceput să se uite prin jur.

„Putem să mergem acolo,-n spate ?“ zice.

Era numai douășpe și-un sfert, dar m-am dus și i-am spus lui Jody să cam țină tira și să fluiera șase dacă bătrînul își face apariția, fiindcă niciodată nu se-ntoarce înainte de unu.

„Mai bine te-ai lăsa păgubaș“, zice Jody. „O să te dea-n șuturi, afară, cît ai clipi.“

„Nu se-ntoarce niciodată pînă-n unu“, zic. „Îl vezi cînd intră la poștă. Acu bleoște-ți ochii bine și pune-mă-n temă cu-un fluierat.“

„Ce-ai de gînd ?“ zice.

„Tu să stai cu ochii pe stradă. Îți povestesc eu mai târziu.“

„Ce zici, mă lași piua-a doua ?“ zice el.

„Da ce dracu crezi tu că-i asta ?“ zic ; „herghelie ? Ține tira. Eu intru-n conferință.“

Așa că mă duc spre fund. M-am oprit la geam și mi-am netezit părul, apoi m-am dus după ghișeul de rețete, unde aștepta ea. Se uită la cabinetul medical, apoi la mine.

„S-auzim, doamnă“, zic ; „ce vă supără ?“

„Necazuri femeiești, asta-i“, zice ea, pîndindu-mă. „Am bani“, zice ea.

„Aha“, zic. „Aveți necazuri femeiești sau doriți necazuri femeiești ? Dacă așa stă situația, ai nimerit la doctorul care-ți trebuie.“ Eh, oamenii ăștia de la țară. Juma' din timp nu știu ce vor și restul timpului nu-s în stare să ți-o spună. Pendula zice douășpe și douăzeci.

„Nu“, zice ea.

„Nu, ce anume ?“ zic.

„Nu mi-a venit“, zice ea. „Asta-i“. S-a uitat la mine.
„Am bani“, zice ea.

Așa c-am priceput despre ce vorbea.

„Oh“, zic. „Ai în burtă ceva ce n-ai fi vrut să ai.“
Se uita la mine. „Ai fi vrut să ai ceva mai mult, ori
ceva mai puțin, ai ?“

„Am bani“, zice ea. „El a zis că poci să gădesc ceva
pentru asta la farmacie.“

„Cine-a zis asta ?“, zic.

„El“, zice ea, privind-mă.

„Nu vrei să spui nici un nume“, zic. „Al de ți-a sădit
ghinda-n burtă ? El e al de ți-a spus ?“ Ea nu zice nimic.
„Nu ești măritată, este ?“ zic. Nu văzusem nici un fel
de verighetă. Dar, probabil, ei n-au auzit încă acolo,
la țară, că se folosesc verighete.

„Am bani“, zice. Mi i-a arătat, legați bine în batistă :
un ban de zece.

„Să n-am parte de n-ai“, zic. „El ți i-a dat ?“

„Da“, zice.

„Care ?“ zic. Se uită la mine. „Care din ei ți i-a dat ?“

„Da nu-i decât unu“, zice. Se uită la mine.

„Hai, dă-i drumul“, zic. Nu zice nimic. Nasukia cu
pivnița e că n-are decât o ieșire și asta dă în spate, pe
scările interioare. Pendula zice unu fără douăzeci. „O
fată drăguță ca tine“, zic.

Se uită la mine. Începe să lege banii la loc, în ba-
tistă. „Scuză-mă o clipă“, zic. Ocolesc pe lângă ghișeul
de rețete. „Ai auzit de tipu de și-a fracturat urechea ?“
zic. „După chestia asta nu mai putea să audă nici măcar
un răgît.“

„Mai bine scoate-o de-acolo, din dos, până nu vine
bătrânul“, zice Jody.

„Dacă rămîi în faţă, acolo unde te plăteşte el să stai, nu pune laba decît pe mine“, zic.

El se duce, încet. „Ce-ai de gînd cu ea, Skeet?“, zice el.

„Nu-ţi pot povesti“, zic. „N-ar fi etic. Hai, cărel, acolo,-n faţă şi stai de santinelă.“

„Spune, Skeet“, zice el.

„Ia-ţi postu-n primire“, zic. „Nu-i nimic altceva de ajustat decît o reţetă.“

„Poate că n-o să facă sucăr că-i muierea aia acolo-n dos, da dacă te prinde că te maimuţăreşti pe la ghişeu de reţete, o să-ţi împuşte-un şut în fund, drept în jos, pe scările beciului.“

„Fundu meu a-ncasat şuturi de la jigodii mai babane ca el“, zic. „Stînga-mprejur şi vigilenţă, să nu vină, hai.“

Aşa că mă întorc în dos. Pendula cîntă unu fără cînşpe. Ea-şi leagă banii în batistă. „Nu eşti doctoru“, zice ea.

„Ba bine că nu“, zic. Mă pîndeşte. „Oare fiindcă arăt atît de tînăr, ori sînt prea chipeş?“ zic. „Eram obişnuiţi aici s-avem o gaşcă de doctori bătrîni, cu băşica-n pioneze“, zic. „Jefferson era pentru ei un fel de Azil al Doctorilor Bătrîni. Numai că biznăsu-a-nceput să nu mai ţină şi oamenii stăteau aşa de bine, pînă ce, într-o zi, au aflat că femeile n-or să se mai îmbolnăvească niciodată. Aşa că le-au dat papucii boşorogilor şi ne-au invitat pe noi, aşti de arătăm mai bine, pe care femeile să-i placă şi-atunci femeile au început iar să se-mbolnăvească şi afacerea a-nmugurit din nou. Acu asta fac oamenii în toată ţara. Ce, n-ai auzit de asta? Poate fiindcă n-ai avut nevoie niciodată de doctor.“

„Am nevoie-acu de unu“, zice ea.

„Şi l-ai nimerit tocmai pe ăl de-ţi trebuie“, zic. „Ţi-am mai spus-o.“

„Ai v-un leac pentru asta ?“ zice ea. „Am bani“.

„Știi“, zic, „desigur, că un doctor trebuie să-nvețe tot felul de lucruri, în timp ce învață să întindă calomelul ; nu poate să nu-nvețe. Dar nu știu despre necazul tău.“

„El mi-a zis că poa' să găsesc ceva. Mi-a zis că poa' să găsesc la farmacie.“

„Nu ți-a spus numele leacului ?“ zic. „Mai bine du-te-napoi și-ntreabă-l.“

M-a lăsat din priviri, și-și cam răsucea batista în mâini. „Tre' să fac ceva“, zice ea.

„Cît de tare dorești să faci ceva ?“ zic. Se uită la mine. „Desigur, un doctor învață tot felul de lucruri, de lumea nici nu gîndește că el le știe. Dar nu-l ține nimeni să spună tot ce știe. E-mpotriva legii.“

Acolo-n față Jody zice, „Skeet“.

„Scuză-mă o clipă“, zic. M-am dus în față. „L-ai văzut ?“, zic.

„N-ai terminat încă ?“ zice el. „Poate că mai bine-ar fi să vii tu aici, să ții tira și să mă lași pe mine s-o consult.“

„Mai bine-ar fi să mă slăbești“, zic. Vin în dos. Ea se uită la mine. „Desigur, îți dai seama că m-ar putea băga la răcoare pentru că fac ce vrei tu“, zic. „O să-mi pierd licența și-atunci o să fiu nevoit să mă duc la lucru. Îți dai seama ?“

„N-am decît zece dolari“, zice ea. „Poa' s-aduc restul luna ailaltă, poate.“

„Pfuuh“, zic, „zece dolari ? Vezi, nu pot să fixez un preț pe știința și pe priceperea mea. Și, bine-nțeles, nu pentru-un amărît de dolăraș.“

Se uită la mine. Nici măcar nu clipește. „Atunci ce vrei ?“

Pendula a zis unu fără patru. Așa că m-am hotărât s-o dau mai bine-afară. „Ghicește de trei ori și-atunci o să-ți arăt“, zic.

Ei nici măcar nu-i clilesc ochii. „Tre' să fac ceva“, zice ea. Se uită în spate și împrejur, apoi se uită spre-n față. „Dă-mi întâi doctoria“, zice.

„Vrei să spui că ești gata să chiar acu?“ zic. „Aici?“ „Dă-mi întâi doctoria“, zice ea.

Așa că am luat un pahar gradat și m-am întors oarecum cu spatele la ea și-am luat o sticlă care arăta cinstit, fiindcă omul, de-ar ține otrava așezată la îndemână, într-o sticlă fără etichetă, ar trebui să fie în pușcărie. Mirosea a terebentină. Am turnat puțin în pahar și i l-am dat. Ea l-a mirosit, privindu-mă prin pahar.

„Miroase a terebentină“, zice ea.

„Sigur“, zic. „Asta-i începutul tratamentului. Vino-ncoă, diseară, la zece și-o să-ți dau și restul și-o să-ți fac operația.“

„Operație?“ zice ea.

„N-o să te doară. Ți s-a mai făcut înainte. Ai auzit vreodată de părul câinelui?“

Se uită la mine. „O să aivă efect?“ zice ea.

„Sigur că da. Dacă vii înapoi și-l iei.“

Așa că a băut ce-a fost acolo, fără să clipească din ochi și a ieșit. M-am dus în față.

„Ai căpătat?“ zice Jody.

„Ce să capăt?“ zic.

„Hai, lasă“, zice. „N-am de gând să-ncerc să-ți bat măsura.“

„Oho, pe ea“, zic. „Voia numai nește doftorie. Are o formă acută de dizenterie și s-a rușinat s-o spună de față cu un străin.“

În orice caz, era noaptea mea, așa că l-am ajutat pe bătrîna jigodie să controleze și i-am pus pălăria pe cap și l-am scos din prăvălie, pe la opt și treizeci. L-am însoțit pînă la colț și l-am pîndit, pînă ce-a trecut pe sub două felinare și l-am pierdut din ochi. Apoi m-am întors la prăvălie și-am așteptat pînă la nouă treizeci și-am stins luminile din față și-am încuiat ușa și-am lăsat numai o lumină să ardă în dos și m-am dus în dos și am pus niște pudră de talc în niște cașete și, într-o oarecare măsură, am făcut ordine în beci și-apoi am fost gata.

Ea a intrat fix la zece, înainte ca pendula să fi terminat de bătut. Am lăsat-o înăuntru și ea a intrat, umblînd repede. M-am uitat afară, prin ușă, dar nu era nimeni, afară de un băiat. În salopetă care ședea pe bordură. „Vrei ceva ?” zic. Dar el n-a zis nimica, se uita numai la mine. Am încuiat ușa și-am stins lumina și m-am dus în dos. Ea aștepta. Acum nu mă privea.

„Un’i-i ?” a zis ea.

I-am pus cutia cu cașete. Ținea cutia-n mîină, uitîndu-se la cașete.

„S’teți sigur c-o să aivă efect ?” zice ea.

„Sigur”, zic. „Dacă faci și restul tratamentului.”

„Și un’e-l fac ?” zice ea.

„Jos, în beci”, zic.

V a r d a m a n

Acuma-i mai larg și mai luminat, da prăvăliile-s întunecate, fin'că s-a dus toți acasă. Prăvăliile-s întunecate, da luminile trec peste ferestre când trecem. Luminile-s în copacii din juru tribunalului. Coccoțate în copaci, da tribunalu-i în întuneric. Ceasu din turn se vede din toate părțile, fiindcă nu-i întunecat. Nici luna nu-i întunecată. Nu foarte întunecată. *Darl el s-a dus la Jackson este fratele meu. Darl este fratele meu* Numai că era peste cel drum, strălucind pe șine.

„S-o luăm pe cel drum, Dewey Dell“, zic.

„La ce bun?“ zice Dewey Dell. Linia mergea strălucind în juru ferestrei, el, roșu pe șină. „Da ea a zis că n-o să-l vîndă băieților de la oraș. „Da o să fie el Crăciunu“, zice Dewey Dell. „Tre' s-aștepti pîn-atunci, când îl aduce el înapoi.“

Darl s-a dus la Jackson. Multă lume nu se duce la Jackson. Darl este fratele meu. Fratele meu merge la Jackson

În timp ce ne umblăm, luminile dau ocol, cocoțate-n copaci. Pe amîndouă părțile-i la fel. Dau ocol tribunalului și-atunci nu le mai poți vedea. Da le poți vedea dincolo, în ferestrele negre. S-a dus toți acasă-n pat, afar' de mine și de Dewey Dell.

S-a dus cu trenul la Jackson. Fratele meu

O lumină e aprinsă într-o prăvălie, în spate, departe. În vitrină sînt două pahare mari cu sifon, roșu și verde. Doi oameni n-ar fi în stare să le bea. Nici doi catîri. Nici două vaci. *Darl*

Un om iese în ușă. Se uită la Dewey Dell.

„Așteaptă-afară, aici“, zice Dewey Dell.

„Io de ce să nu intru?“ zic. Vreau și io să intru.“

„Așteaptă-afară, aici.“

„Bine“, zic.

Dewey Dell intră.

Darl este fratele meu. Darl a înnebunit

Umbletu e mai greu ca stătu pe pămînt. El e în ușa deschisă. Se uită la mine. „Vrei ceva?“, zice. Are capu lucios. Capu lu' Jewel este uneori lucios. Capu lu' Cash nu este lucios. *Darl s-a dus la Jackson fratele meu Darl* Pe stradă el a mîncat o banană. *N-ai vrea mai degrabă banane? a zis Dewey Dell. Așteaptă pîn' la Crăciun. Atunci o să fie acolo. Atunci o să poți să-l vezi. Așa că noi o să avem nește banane. A să avem un sac plin, io și Dewey Dell.* El încuie ușa. Dewey Dell este înăuntru. Apoi lumina pîlpîie și se stinge.

El s-a dus la Jackson. El a-nnebunit și s-a dus la Jackson. O mulțime de oameni nu înnebunesc. Taica și Cash și Dewey Dell și io nu înnebunim. Noi n-am înnebunit niciodată. Și nici n-am fost la Jackson. Darl

Aud îndelung vaca, bocănind ei pe stradă. Apoi ea intră în piață. Străbate piața, cu capul în jos bocănind. Muge. Înainte de muge nu era nimic și nimeni în piață, da nu era goală. Acum, după ce-a mugit, piața-i pustie. Ea se tot duce, bocănind_____.

Și muge. *Fratele meu este Darl. S-a dus la Jackson cu trenu. Ca să-nnebunească el nu s-a dus cu trenu. El a-nnebunit în căruța noastră. Darl.* Ea-i demult înăun-

tru, acolo. Și nu mai e nici vaca. Demult. Ea-i acolo, înăuntru, mai demult decât a fost vaca. Da nu atât de mult ca să simți urîtu. *Darl este fratele meu. Fratele meu Darl*

Dewey Dell iese. Se uită la mine.

„Hai acum să ocolim pe-aici“, zic.

Se uită la mine. „Cred că n-o să fie bun de nimica“, zice ea. „Puiu-ăsta de cățea.“

„Ce n-o să fie bun de nimica, Dewey Dell ?“

„Știu io ce n-o să“, zice ea. Nu se uită la mine. „Las' că știu io.“

„Hai s-o luăm pe-aici“, zic.

„Tre' să ne-ntoarcem la otel. E târziu. Tre' să ne strecurăm înăuntru.“

„Da nu putem să trecem să vedem ?“

„N-ai vrea mai bine banane? N-ai vrea mai bine ?“

„Bine“. *Fratele meu el a înnebunit și s-a dus și la Jackson. Jackson e mult mai departe decât să fii nebun*

„N-o să fie bun de nimica“, zice Dewey Dell. „Las' că știu io că n-o să.“

„Ce n-o să fie bun ?“ zic. *A trebuit să ia trenu ca să meargă la Jackson. N-am fost niciodată cu trenu. Darl însă a fost cu trenu. Darl. Darl este fratele meu. Darl. Darl*

D a r l

Darl s-a dus la Jackson. L-au urcat în tren, rîzînd, prin vagonul lung, rîzînd, capetele se întorceau asemenea capetelor de bufniță pe cînd el trecea. „Ce-ai de rîzi“, am zis.

„Da da da da da.“

Doi oameni l-au urcat în tren. Ei purtau haine desperecheate, se umflau la spate buzunarele de pe șoldul drept. Cefele lor erau bărbierite pînă la tăietura dreaptă a părului, ca și cum bărbierii recenți și simultani ar fi avut o sfoară de trasat ca a lui Cash. „Rîzi cumva de pistoale?“ am zis. „De ce rîzi?“ am zis. „Asta-i fiincă urăști sunetul rîsului?“

Au apropiat două scaune, ca Darl să poată să stea la fereastră, să rîdă. Unul din ei s-a așezat lîngă el, celălalt s-a așezat pe locul din fața lui, călătorind cu spatele înainte. Unul dintre ei trebuia să călătorească cu spatele înainte, fiindcă banii statului aveau cîte o față pe fiecare parte din spate și o parte din spate pentru fiecare față și ei călătoresc cu banii statului, ceea ce-i incest. Nichelul are o femeie pe-o parte și un bizon pe partea cealaltă ; două fețe și nici un spate. Nu știu ce-nseamnă asta. Darl avea un occean mic, din război, din Franța. În occean era o femeie și un porc cu două spinări și nici o față. Știu ce-nseamnă asta. „D-asta rîzi tu, Darl ?“

„Da da da da da da.“

Căruța stă în piață, legată, catîrîi nemișcați, hățurile înfășurate pe după rezemătoarea leagănului, spațele căruței spre tribunal. Nu se deosebește de o sută de alte căruțe de-acolo ; Jewel, în picioare, lîngă ea, se uită pe stradă ca orice alt om din oraș în ziua asta, totuși ceva e altfel, deosebit. Plutește peste asta acel aer numai al plecării apropiate și definitive pe care-l au trenurile, probabil datorită faptului că Dewey Dell și Vardaman, pe leagăn, și Cash, pe-o saltea de paie, pe fundul căruței, mănîncă banane dintr-un sac de hîrtie. „D-asta rîzi tu, Darl ?“

Darl este fratele nostru, fratele nostru Darl. Fraatele nostru Darl, într-o cușcă, la Jackson, unde, cu mîinile murdare lăsate ușor în intervalele de liniște, privind afară, spūmegă.

„Da da da da da da da da.“

Dewey Dell

Cînd a văzut banii, am zis, „Nu-i banii mei, nu-mi aparține.”

„Atunci ai cui e?”

„E banii lu' Cora Tull. E-ai lu' doamna Tull. Din vînzarea cozonacilor.”

„Zece dolari pă doi cozonaci?”

„Să nu te-atingi de mine. Nu-i ai mei.”

„N-ai avut niciodat' v'un cozonac dintr-ăia. Minciună. În pachetu-ăla ai avut țoalili de duminică.”

„Să nu te-atingi de ei! Dacă mi-i iei, ești un hoț.”

„Fica mea mă face de hoț. Propia mea fică”.

„Taică. Taică.”

„I-am dat hrană și-adăpost. Îi dau dragoste și-ngrijire și uite că propia mea fică, fica soției mele de-a decedat îmi strigă că-s hoț, taman la mormîntul maicii sale.”

„Da-ți spun doar că nu-i ai mei. De erea, Dumnezeu știe că puteai să-i iei.”

„De un' e-ai făcu rost de zece dolari?”

„Taică. Taică.”

„Nu vrei să-mi spui. Ai făcut rost de ei, într-un fel așa de rușinos, că n-ai coraju să spui.”

„Da-ți spui doar că nu-i ai mei. Ce, nu poți să pricepi că nu-i ai mei?”

„Ca cum nu i-aş mai da-napoi. Da ea-l face de hoţ pe tata ei propiu.“

„Doar ți-am spus că nu pot. Îți spui că nu e banii mei. Altfel, Dumnezeu ştie că puteai să-i iei.“

„Noo-i mai iau. Propia mea fică bună, de mi-a mîncat mîncarea şap' şpe ani la rînd, mă refuză să-mi împrumute zece dolari.“

„Da nu-i ai mei. Nu pot.“

„Atunci ai cui e ?“

„Mi i-a dat cineva. Să cumpăr ceva.“

„Ce să cumperi ?“

„Taică. Taică.“

„Că doară-i împrumut numa, no-i iau. Ştie El, Dumnezeu, că nu-mi place ca copiii mei, sîngele meu, să-mi facă f'o acuzaţie. Da io le dau ce-i al meu, din toată inima. Cu bucurie şi din toată inima le dau. Şi-acu ei mă refuză. Addie. Mare noroc pă tine c-ai murit, Addie.“

„Taică. Taică.“

„Ştie El, Dumnezeu, c-aşa-i.“

A luat banii şi s-a dus.

C a s h

Așa că, atunci când ne-am oprit acolo, să împrumutăm lopețile, am auzit patifonu cum cântă-n casă și când ne-am făcut treaba cu lopețile, taica zice, „Consider că mai bin' să le duc 'napoi.“

Așa că ne-am întors la casa aia. „Mai bin' l-am duce pe Cash la alde Peabody“, a zis Jewel.

„N-o să ne ia nici o minută“, a zis taica. S-a dat jos din căruță. Acuma muzica nu mai cânta.

„Dă-le lu' Vardaman să le ducă“, a zis Jewel. „Le duce de două ori mai iute ca tine. Ori, ce mai ; le duc io _____ “.

„Consider s' le duc mai bine io“, zice taica. „De vreme ce io le-am împrumutat.“

Așa c-am stat în căruță, da-acu muzica nu cânta. Socot că-i mai bună treaba că noi n-am avut nici unu. Socot că n-aș mai fi termenat nici o' treabă, tot ascultîndu-l. Nu știu dacă nu cumva ăl mai fain lucru de-l poate avea omu e-un pic de muzică. Așa se pare, c-atunci când el intră-n casă, ostenit, pentru noapte, nimica nu-i de să-l poată odihni ca un pic de muzică de-i cântă și el se odihnește. Le-am văzut io pe alea de

se închid ca o tabachere, cu un mâner și cu tot, așa că omu poa' s-o ducă unde vrea.

„Ce crezi că face ?“ zice Jewel. „Pîn-acu căram lopețile-alea de zece ori încolo și-ncoace.“

„Lasă-l la pas“, zic. „Adu-ți aminte că nu mai e sprinten ca tine.“

„Atuncea de ce nu m-a lăsat pe mine să le duc 'napoi ? Tre' să-ți arinjam picioru, să putem pleca mîine-acas'.“

„Avem timp berechet“, am zis. „Oare cît o costa mașinili alea-n rate ?“

„Rate, cu ce ?“ a zis Jewel. „Cît ai ca s-o cumperi ?“

„Nu poa' să știi niciodat'“, am zis. „Cred c-aș fi putut s-o cumpăr p-aia de la Suratt cu cinci dolari.“

Și așa că taica a venit înapoi și ne-am dus la alde Peabody. În timpul cît eram noi acolo, taica a zis că se duce la frizerie să se radă. Și-a zis că-n noaptea aia are el o treabă de arinjat și parcă se uita cam în părți cînd a zis asta, cu părul lui pieptănat ud și bine potrivit și amirosind dulceag a parfum, da am zis, lasă-l în pace ; n-aș avea nimic contra s-ascult ceva mai multă muzică din aia, io, cu urechile mele.

Și așa că-n dimineața ailaltă iar s-a fost dus ; după-aia s-a-ntors și ne-a zis, înhămați și fiți gata să plecăm și că el o să ne-ntîlnească și cînd ei s-a dus, el a zis,

„Nu consider că prea mai ai bani.“

„Peabody mi-a dat tocma egzact cît să plătesc otelu'“, am zis. „N-aveam lipsă de nimic al'ceva, nu-i așa ?“

„No“, a zis taica ; „no. Noi n-avem lipsă de nimica.“ A rămas acolo, fără să se uite la mine.

„Dacă-i ceva de ne trebui’ urgent, socot că ne-mprumută Peabody“, am zis.

„No“, a zis el ; „no-i nimic al’ceva. Să m-așteptați cu toții, la colț.“

Așa că Jewel a prins catîrîi și-a venit să mă ia și-a așternut pentru mine o saltea de paie în căruță și-am tăiat piața către colțu unde-a zis taica și noi ședeam acolo,-n căruță și așteptam, Dewey Dell și Vardaman mînca banane, cînd îi vedem pe stradă, că vin către noi. Taica venea cu aeru-ăla al lui, oareșcum țațos și ticăloșit în același timp, ca pe vremea cînd făcea ceva care știa el bine că n-o să-i placă maichii și ducea un mîner în mîna și Jewel zice,

„Cine-i ?“

Atunci vedem că nu mîneru-l făcea s-arate altfel : era fața lui și Jewel zice, „Și-a pus dinții.“

Asta erea. Îl făcea s-arate cu-un picior mai înalt, din cum își ținea capu sus și ticăloșit și mîndru totodată și-apoi o vedem îndărătu lui, ducînd ălălalt mîner — un fel de femeie cu înfățișare de rață, gătită nevoie mare, cu niște ochi dintr-ăia, grei și spălăciți ca bilele de sticlă, ca și cum ar porunci bărbatului de se nemerea dinaintea ei să nu care cumva să scoată-o vorbă. Și-acolo am șezut și ne-am uitat la ei și Dewey Dell și Vardaman cu gura căscată și-n mîini cu bananele-ncepute și ea numa ce răsare de după taica și se uită la noi, adicătelea să-ndrăznească el v’un bărbat. Și-atuncea văd că cutia de-o ducea ea erea unu din patifoanele alea mici. Erea, n-am ce zice, închis fain-frumos, ca un tablou, și-așa că, de fiecare dată cînd o să vie, comandată pîn poștă, o placă nouă și noi în casă, iarna, o s-o ascultăm, o să mă gîndesc, ce rușine că Darl nu poa’ să fie și el

și să-i placă și lui. Da pentru el e mai bine-așa. Lumea asta nu-i lumea lui ; viața asta viața lui.

„Aștia e Cash și Jewel și Vardaman și Dewey Dell“, zice taica, arătând și ticăloșit și mândru, cu dinții ăia-ai lui și cu toate, chiar de nu se uita la noi. „V-o prezentez pe doamna Bundren“, zice el.

Sumar

Darl	7
Cora	9
Darl	13
Jewel	17
Darl	19
Cora	23
Dewey Dell	27
Tull	29
Anse	34
Darl	38
Peadoby	40
Darl	45
Vardaman	51
Dewey Dell	55
Vardaman	61
Tull	63
Darl	69
Cash	75
Vardaman	76
Tull	77
Darl	85
Cash	87
Darl	88
Vardaman	90
Darl	92

Anse	94
Darl	96
Anse	98
Samson	99
Dewey Dell	106
Tull	109
Darl	113
Tull	122
Darl	126
Vardaman	134
Tull	136
Darl	140
Cash	148
Cora	149
Addie	152
Whitfield	160
Darl	163
Armstid	166
Vardaman	175
Moseley	178
Darl	185
Vardaman	188
Darl	189
Vardaman	191
Darl	194

Vardaman	199
Darl	201
Cash	207
Peabody	214
MacGowan	216
Vardaman	223
Darl	226
Dewey Dell	228
Cash	230

Apărut 1972. Hîrtie ziar sul 70/50 g/m². Coli editoriale 9,14. Coli de tipar 15. C.Z. pentru bibliotecile mici 82—31=R.

**Tiparul executat sub comanda nr.
20 200 la Combinatul Poligrafic „Casa
Scînteii”, Piața Scînteii nr. 1
București
Republica Socialistă România**

Lei 5,25

FAULKNER

EDITURA CARTEA ROMANEASCA